szolgálat

MUTASD MEG ARCODAT!

A tartalomból:

Isten, a kifejezhetetlen
„...keressék az Istent..."
„Nyugtalan a mi szívünk..."
A mai ember istenkeresése
A háromságban egy Isten

non ministrari, sed ministrare

szolgálat

41. szám 1979 Húsvét

TARTALOM

Mutasd meg arcodat! 3

TANULMÁNYOK

Nemeshegyi Péter: Isten, a kifejezhetetlen 5
Béky Gellért: „. . . keressék az Istent, szinte kitapogassák . . ." 12
Békés Gellért: „Nyugtalan a mi szívünk . . ." 22
Szabó Ferenc: A mai ember istenkeresése 27
J. Ratzinger: A háromságban egy Isten 33
Németh József: Mutasd meg arcodat! 39
Puskely Mária: Simone Weil 45

AZ EGYHÁZ SZAVA

Neveljünk a békére! (Békevilágnapi üzenet) 53
A Szentatya beszéde a mentorellai kegyhelyen 56
A pápa homíliája a Gesù-templomban 57
Az osztrák püspöki kar körlevele a családról 59
Egyházatyák Isten kereséséről 62

ESZMÉK ÉS ESEMÉNYEK

Istenkeresés a mindennapi munkában (Albino Luciani) 66
A hit semmire sem „való" . . . (Alszeghy Zoltán) 69
Látogatás a Gemelli-klinikán (Oss. Romano) 72
Márton Áron püspök 40 éves jubileuma (Jakab Antal) 73
Egyházközségünk lelki megújulása (Chilla Raymond) 75
Lépkedek, mint egy szamár . . . (Roger Etchegaray) 77

Isten arcának fényében (Theresia Hauser) 78
Utam az oltár felé (K. E.) 79
Magyar nővérek a nagyvilágban 80
Papi jubileumok 85

KÖNYVSZEMLE

Liptay-Rózsa: Krisztus Jézus született (Farkasfalvy D.) 86
Az Opus Mystici Corporis kiadványai 1978-ban (K. G., Benkő Antal, Giny Kranenburg) 87
Kasper Walter: Zur Theologie der christlichen Ehe (Dr. Török Jenő) 89
tkk-füzetek (Békési I.) 91
L. Gilkey: Religion and the Scientific Future (Nemesszeghy E.) 92

HALOTTAINK 94

Mécs László (R.) 96
Dr. Werner Alajos (R.) 97
Huber Frigyes († Dr. Werner Alajos) 99
Gyulai Gábor (Dr. Petrasevits Dénes) 100
Zellhofer János piarista (P. Tomek V. — nővérek) 101
Nagy Miklós piarista (Confrater) 102
Mócza István SDB (Dauner János SDB) 103
Dr. Tóth Béla Péter O.Praem. (Confrater) 103

Szolgálat (Dienst), spirituelle Quartalschrift, Klerusblatt. — Mit Druckerlaubnis des Bischöflichen Ordinariats, Eisenstadt. — Eigentümer, Herausgeber, Verleger und für den Inhalt verantwortlich: Ladislaus Marosi, A-9800 Spittal/Drau, Kapellengasse 15. — Druck: Prugg Verlag - Eisenstädter Graphische GesmbH, Eisenstadt, Österreich.

MUTASD MEG ARCODAT!

„Az ember kereső lény" — emelte ki II. János Pál pápa a dec. 27-i kihallgatáson. Az emberi történelem egyik vezérvonala a „miért". Miért szedi szét a pici gyermek az alig kapott ajándékot, miért kérdőjelez meg mindent a tizenéves, miért kérdezi a mindennapi munka értelmét a szülő? Végeredményben: mert az ember keresi élete értelmét, mivel szeret, és keresi szeretetéét, mivel értelmes. Keres, mert érzi, hogy nem ő az abszolút a világban, és keres, mert tudja, hogy szüksége van az abszolútra, még akkor is, ha a relatívot akarja abszolutizálni. Ennek az ezerarcú keresésnek elvont tükrei a bölcseleti és teológiai rendszerek, megálmodói a költők és művészek, hangtalan vagy felsíró tanúi az anyaszívek és Jóbok.

„Az Isten-keresés területe a legmélyebb szint, ahol az ember kereső lényként mutatkozik meg" — folytatta a Szentatya. „Az ember olyan lény, aki Istent keresi." — Egyes mai pszichológusok és szociológusok az Isten-keresést ugyan mint pusztán gyerekes félelmet, vagy a fejletlenség jelét akarják értelmezni. De lehet-e figyelmen kívül hagyni a múlt és jelen ezer nagyon is kiegyensúlyozott bölcsét, lángeszét, aki sóvárgott Isten után? Meri-e egyetlen komoly pszichológus is állítani, hogy csak ma fedeztük fel (illetve ő fedezte fel) az ember igazi értékét, szívének, létének legmélyebb igényeit? „Annak a tudása, hogy a Kikutathatatlan valóban létezik, és hogy mint sugárzó Szépség nyilatkoztatja ki magát, amiről nekünk csak halvány sejtelmünk lehet, — ez a tudás és ez a megsejtés minden igazi vallásosság alapja" (Einstein).

Ebbe a keresésbe kapcsolódik be folyóiratunk jelen száma. Isten egész más, és mégis köztünk van; „miértünk" tárgya tehát a legközelebb áll hozzánk, és mégis „kifejezhetetlen" — mutat rá Nemeshegyi Péter *tanulmányában. Éppen azért, mert Ő nem tárgy, nem valami, aminek egyszerűen nevet lehet adni; Ő a Szeretet! Ugyanakkor az ember, éppen mert ember, keresi élete, léte értelmét. Ez a keresés vezeti lélektanilag az Istenhez, mert csak nála talál igazán nyugalmat. Ezen az úton kísér el minket* Békés Gellért, *felhasználva Frankl professzor eredményeit. És hogy ez mennyire valóság, azt* Béky Gellért, Szabó Ferenc *és* Puskely Mária *cikkei példázzák. Mi nyugatiak leginkább az értelem fényével próbálunk Hozzá közeledni. Ezért ámulunk talán el, amikor a keleti vallásokban feltörő életerőt vesszük észre Isten-keresésükben. Hisz a „forrongó salakban" is csillog a színarany! (Béky) Pedig a mi nyugati világunk Isten-keresése sem tisztább és nem is halad egyenesebb utakon*

— ahogy Szabó Ferenc elemzi. Simone Weil megdöbbentő élete elgondolkoztatóan szemlélteti ezt (Puskely).

Mindez azonban az éremnek csak az egyik oldala. Paradox módon az ember nemcsak azt keresi, amit még nem talált meg. Ami igazán értékes, azt annál jobban kívánja, minél inkább birtokolja. Vagy üres szó lenne a jegyes ajkáról: mondd, ki is vagy te, kincsem? Vagy ki ne vágyódnék még jobban megosztani mindent régi, hű barátjával? A másik szentélyének tiszteletben tartása és a kölcsönös meggazdagítás boldogsága az emberi érettség jele. Ez tölti be azok szívét is, akik már valamiképpen találkoztak Istennel, mert ez árad ki Belőle az ember felé. Tudják, „hogy ami benne láthatatlan: örök ereje és isteni mivolta, arra a világ teremtése óta műveiből következtethetünk" (Róm 1,20). Tudják, hogy bár „Istent nem látta senki, az Egyszülött Fiú nyilatkoztatta ki, aki az Atya ölén van" (Jn 1,18). Biztosak tehát, hogy Benne, a Lélek erejéből, mindinkább fellebbenthetik már itt a földön a hozzánk hajló Atya arcáról a fátylat. Így érthető, hogy Isten „szerelmesei", a legnagyobb misztikusok még hevesebben vágyódtak utána, mint a messzi vándorok: zálogát vették örök szeretetének.

Joseph Ratzinger *és* Németh József *az éremnek erre az oldalára vetítenek fényt. Az első emlékeztet, hogy mennyire tisztogatnunk kell atyafogalmunkat, ha a Háromságos egy Isten titkába akarunk elmerülni. A második pedig a hívő Isten-keresését mélyíti el, az írás lapjait forgatva.*

Életünk örök Isten-keresés. Annál is inkább, mert lidércfények másfelé is csalogathatnak. Szemléljük tehát, hogy tör föl az ember szívéből ez a vágy, aminek szikráját ő ültette belénk, s aminek kiteljesedését az ő kegyelméből érhetjük el.

TANULMÁNYOK

Nemeshegyi Péter

ISTEN, A KIFEJEZHETETLEN

Az ószövetségi Szentírásban több mint hatezerszer fordul elő egy négy mássalhangzóval leírt szó (a régi zsidó írásban tudvalevőleg a magánhangzókat nem jelezték): YHWH. Az Isten neve ez; az a szent név, amelyet az Úr Mózesnek az égő csipkebokorban nyilatkoztatott ki (Kiv 3,13-15).

A Szentírás az Isten könyve; főszereplője az Isten. Így tehát nem csoda, hogy ez a négy betűs név annyiszor előfordul benne. De annál furcsább, hogy manapság senki sem tudja bizonyosan, milyen magánhangzók beillesztésével kell e nevet olvasni. A Jehowa(h) kiejtés — a szentírástudósok szerint — biztosan téves. A legtöbben a Jáhwe(h) mellett foglalnak állást, de vannak tekintélyes tudósok, akik a Jahwó(h) kiejtést tartják helyesnek.

Honnan ez a bizonytalanság? Egyszerűen onnan, hogy a zsidóknak már az ókortól kezdve az volt a szilárd meggyőződésük, hogy az Istennek ezt a szent nevét embernek kiejtenie nem szabad. Amikor tehát gyülekezeteikben a Szentírást olvasták, ott, ahol a szövegben a négy szent betű állt, helyette „Adonai"-t mondott a felolvasó. „Adonai" értelme: Úr. Ezért aztán amikor a Kr. e. 3. sz.-ban görögre fordították a Szentírást, ott, ahol az eredetiben YHWH állt, a fordítók Kyrios-t (Urat) írtak. Ezt a szokást követi az újszövetségi Szentírás is ószövetségi idézeteiben, és ehhez alkalmazkodott — néhány az utóbbi időben készült fordítás sajnálatos kivételével — valamennyi ókori, középkori és újkori szentírásfordítás. Az új magyar katolikus Bibliában is (egy-két kivétellel) YHWH helyén az „Úristen" szó áll; a kiváló francia ökumenikus fordításban pedig, csupa nagybetűvel: „le SEIGNEUR".

Az Isten igazi nevét nem tudjuk, nem mondjuk ki. „Csak akkor fogja ismerni Izrael az Úr valóságos nevét, amikor itt a világ vége, és beteljesedik az Isten országa" — mondogatták az ókor zsidó szentírásmagyarázói. Mért van ez így? Jól van ez így? Hogy ezekre a kérdésekre megfelelhessünk, gondolkozzunk arról: mit is jelent a név, a megnevezés.

Aminek nevet adtunk, aminek a nevét megtudtuk, azt mintegy birtokba vettük. Beosztottuk egy fajtába; beillesztettük egy keretbe. Ráakasztottunk egy cédulát és ezzel — jaj, de hányszor! — kioltottuk a dolgok mélyén rejlő titok mécsesét.

„Ez mi?" — kérdi a kisdiák, egy szerényen nyíló fehér virágocskára mutatva.

„Pásztortáska" — feleli a tanár.

És ezzel a dolog el van intézve. A kisdiák nem érdeklődik többé e virág titka iránt. Még jó, ha mindjárt ki nem tépi, hogy lepréselje, kiszárítsa, kipreparálja és beleragassza növénytani füzetébe.

Mit sem sejt ez a kisdiák Bashónak, a nagy japán költőnek csodálkozásából, akinek egy felejthetetlenül szép három soros versében ez áll:

Nézd csak, nézd!
A kerti sövénynél
Pásztortáska virágja nyílik!

Az élet kimeríthetetlen rejtélye, a szépség mosolya, a virágot díszbe öltöztető mennyei Atya cirógatós keze, a gyengeség diadala, a reménység szimfóniája, a mértéktartás titka, az őszinteség ízlésessége, a létvallás csendes szépsége, és még mennyi-mennyi titok kimeríthetetlen áradása keresi útját csendesen szívünkbe e virágocskával való „találkozásunk"-kor — ha egyszer ráeszméltünk arra, hogy a „pásztortáska" névvel még nem tudunk róla úgyszólván semmit sem. Amint a neves pszichológus, Erich Fromm, épp e Bashóvers kapcsán kifejti: nem birtokolni kell a dolgokat, hogy titkukba behatoljunk — és a névadás egyfajta birtoklás! —, hanem szeretni kell őket, és a szeretettel eggyé lenni velük. Ekkor tárul fel kimeríthetetlen mélységük, és lesznek boldogságunk forrásává.

A puszta nevek szinte megbélyegzések: valakit vagy valamit egy csoportba, fajtába sorolunk, amiből sok van, és így egyikük sem kicserélhetetlen, egyedüli. Pedig a valóságban minden, ami van, „egyedüli példány" (Kosztolányi). Létezik, most, itt, ebben a pillanatban. És ha valami más a helyébe lép, bármennyire hasonlít is hozzá, már nem az, hanem más. Hiába született Jóbnak újra hét fia és három lánya a szörnyet halt fiúk és lányok helyett (Jób 42,13-15): nem lehetett ez a Jób egészen boldog addig, amíg újra nem találkozott első gyermekeivel odaát „az élők honában" (Zsolt 27,13). Szeretetünk tárgya, az egyed: pótolhatatlan. És ezt az egyediséget nevek kifejezni nem tudják. Ezért mondták már a régi filozófusok: „Az egyed kifejezhetetlen" (individuum est ineffabile).

De — mondhatná valaki — vannak tulajdonnevek, amelyek éppen az egyediség és így a szeretetviszony kifejezésére szolgálnak!

Ebben az állításban van némi igazság. Hogy fölcsillan a diák szeme, ha szeretett tanára nevén szólítja! Mennyi szeretet aranyozza be a nevet, amelyen az anya gyermekét, a férj feleségét, a feleség férjét, a szerelmesek egymást szólítják! Mekkora döbbenet vett erőt a pátriárkákon, prófétákon, Márián, amikor az Isten és küldötte nevükön szólította őket: „Ábrahám, Ábrahám!" (Ter 22,1) „Mit látsz, Jeremiás?" (Jer 1,11) „Ne félj, Mária!" (Lk 1,30)

És mégis, a tulajdonnév használatába is mily könnyen beférkőzik a birtoklási tudat, a megszokottság! Ha a Bodri kutyát nevén hívom, farkcsóválva hozzám szalad. Ha a gyerekre rákiáltok, abbahagyja a rosszalkodást. Ha a munkásbrigád tagjait kiszólítom, odajönnek és sorba állnak. A tulajdonnév használata:

hatalmi eszköz. És amellett cégér. „A Pál ilyen meg ilyen" — gondoljuk magunkban, és elfelejtjük, hogy Pál, „mint minden ember, fenség, észak-fok, titok, idegenség, lidérces messze fény" (Ady); elfelejtjük, hogy az ember léte a titokzatos Isten felfoghatatlan képmása; nem gondolunk arra, hogy az elhatározás szabadsága által az ember minden pillanatban újjáalakul, önmagát teremti. A név által, még ha tulajdonnév is, beskatulyázzuk, lepecsételjük az embereket, hogy nyugtunk legyen. De ezzel elzártuk a mindig új fölfedezésekhez vezető csodálkozás útját. Pedig minden lét titok, amelynek megismeréséhez csak a csodálkozás vezet.

Most már talán kezdjük megérteni, miért kifejezhetetlen, megnevezhetetlen az Isten. Mert Ő a legkicserélhetetlenebb, legegyedibb, legvalóságosabb, legbirtokolhatatlanabb, legszeretetreméltóbb valóság! Minden név véges, Ő pedig végtelen; minden szó múló, Ő pedig örök; minden kifejezés emberi, Ő pedig isteni; minden hangcsoport egy bizonyos népnyelv sajátosságát viseli, Ő pedig minden nép Ura. Ha egy teremtett szót alkalmazunk Istenre, valami hasonlóságot állítunk az Isten és e teremtett szó között. De, amint a 3. lateráni egyetemes zsinat helyesen mondja: „Nincs olyan hasonlóság a teremtő és teremtménye között, amelynél nem volna nagyobb a Teremtő és a teremtmény közötti különbözőség" (DS 806). Ezért becsülték az ókor istenkereső remetéi és minden kor buzgó szerzetesei olyannyira a csendet. Nemcsak azért, mert a csendben halljuk meg a szívünk mélyén orgonáló Isten halk szavát, hanem azért is, mert a kimondhatatlan Isten előtt hallgatva leborulni a legszebb istendicsérő himnusz.

Mi szeretnénk az Istent szavaink, fogalmaink, elképzeléseink, törvényeink kaltikájába zárni. Szinte megszabjuk neki, hogyan viselkedjék. Követeljük, hogy sikere legyen vállalkozásainknak, ha „az Isten dicsőségére" kezdtünk beléjük. Megbotránkozunk, ha az Isten nélküliek felülkerekednek, és kérdőre vonjuk az Urat: hogyan engedhet meg ilyet. Ha átcsap fejünkön a szenvedés hulláma, kételkedni kezdünk Isten létében. Megzavarodunk, ha művünk, amelyet az ő jóváhagyásának tudatában kezdtünk, összeomlik és kudarcba fullad. Pedig az olyan Isten, akit megrendszabályozhatnánk, kiszámíthatnánk, mértékünkhöz szabhatnánk, nem volna az egy, igaz Isten.

Ezt megérteni könnyű, de belátni nehéz; állítani egyszerű, de átélni, átszenvedni mindennél nehezebb. Megfagy bennünk a vér, mint Ábrahámé, amikor Izsák fiára emelte kezét Morija hegyén; vért izzadunk, mint Jézus a Getszemáni majorban; tőr járja át szívünket, mint Máriáét a Golgotán. Aki az Úr Istennel játszmába kezd, annak tudnia kell, hogy az Úr nincs szabályokhoz kötve; tudnia kell, hogy nem egyszer ő maga kéri vissza az ígéret fiát; tudnia kell, hogy látogatása néha olyan, mint a sötét fergeteg. De azt is tudnia kell, hogy éppen ilyenkor a leghűségesebb és a legirgalmasabb. Ez a hűség és irgalom azonban a kiszámíthatatlan titok fátylába burkolózik, mert „az én gondolataim nem a ti gondolataitok, és az én utaim nem a ti utaitok — mondja az Úr.

Igen, amennyivel magasabb az ég a földnél, annyival magasabbak az én utaim a ti utaitoknál, az én gondolataim a ti gondolataitoknál" (Iz 56,8-9).

Nem készíteni „faragott képet vagy hasonmást" az Istenről (Kiv 20,4), nem ejteni ki az Isten szent nevét: ez a két parancs egy tőről fakadt. Bennük az Isten végtelen transzcendenciája, minden felülmúló méltósága, korlátlan és megfellebbezhetetlen uralma jut kifejezésre. Isten kinyilatkoztatja nevét Mózesnek, de Izrael népe ezt a nevet nem veszi szájára: ez a kettős tény egyszerre fejezi ki az Isten felfoghatatlan közelségét és végtelen távolságát, irgalmas bizalmát és kiszámíthatatlan uralmát, személyes kapcsolatot teremtő kinyilatkoztatását és a kinyilatkoztatás által nem csökkenő, hanem fokozódó titokzatosságát. Hogy ezt soha el ne felejtse, Izrael népe nem vette ajkára Istene titokzatos YHWH nevét, és mi is jól tesszük, ha ebben követjük őket.

Ebből azonban távolról sem következik, hogy legjobb a Kifejezhetetlenről nem beszélni, a Megnevezhetetlent meg sem szólítani. Ellenkezőleg, Szent Ágostonnal valljuk: „Uram, senki rólad illően beszélni nem tud. De jaj nekünk, ha hallgatunk rólad."

A szerelmesek nem győzik hangoztatni, hogy az igazi szerelem kifejezésére nincs szó. És mégis: soha véget nem érnek a szerelmi vallomások, soha el nem apad a szerelemről szóló versek, regények, elbeszélések áradata. Így vannak az Istennel is azok, akik szeretik. Az a Szentírás, amely Isten szent nevét a titok és hallgatás fátylába burkolja, száz meg száz néven szólítja és ünnepli Őt.

Az Isten „váram", „sziklám", „védőpajzsom", „mentsváram", „üdvösségem záloga" (Zsolt 18,3). Az Isten „erőnk", „támaszunk", „Jákob Istene és a Seregek Ura" (46,2.8). Az Isten „erős bástya", „pajzs", „menedék", „szabadító" (144,2). Az Isten „Izrael Megváltója és Szentje" (Iz 49,7). Az Isten „az Első, aki még az utolsók közt is ugyanaz" (Iz 41,4). Ő „az alfa és az ómega, a kezdet és a vég" (Jel 1,8), „aki van, aki volt és aki eljő, a Mindenható" (Jel 1,8). „Emésztő tűz" Ő (MTörv 4,24). Ő „a dicsőség Királya", „a Hatalmas és Erős, a harcban verhetetlen" (Zsolt 24,8). Ő a „nagy Isten, fönséges Király" (95,3). „Egyedül Ő a fölséges" (83,19). Ő „a mindenség Teremtője" (Iz 45,24). „Ő az Úr és senki más" (45,5). Ő „a boldog és egyedüli uralkodó, a királyok Királya és urak Ura, aki egyedül halhatatlan, akié a dicsőség és az örök hatalom" (1Tim 6,16). Ő „a mi egyedül üdvözítő Istenünk" (Júd 25).

„Egyedül Ő a jó" (Mk 10,18), „egyedül Ő a bölcs" (Róm 16,27). Ő az „örök" (Róm 1,20), ő „a boldog" (1Tim 1,11), „a remény Istene" (Róm 15,13), „a békesség és vigasztalás Istene" (15,5), „az irgalom Atyja" (2Kor 1,3), „a szeretet és béke Istene" (13,11). Ő az, akit Jézus „az én Atyám"-nak hívott; Ő az, akit Jézus jóvoltából „mi Atyánk"-nak hívhatunk. Ő az, akiről Szent János mindent egybefoglalóan azt hirdeti: „Az Isten szeretet" (1Jn 4,16).

Ez csak egy kis ízelítő a Szentírás Istenről szóló szóáradatából. De ehhez még hozzájárul az a számtalan név és leírás, amellyel az egyházatyák, szentek

és hittudósok illették. Isten „maga a Létezés" (Ipsum Esse: Aquinói Tamás); Isten az örök Jóság, a gyökér, a forrás (Origenész); Isten „a mindig új és mindig régi Szépség", a mindent megvilágító szellemi „Világosság" (Ágoston); Isten „a fénynél is fényesebb Sötétség" (Dionysius Areopagita); Isten „a lélek Jegyese" (Nagy Szt. Teréz), a „végtelen Irgalom" (Kis Szt. Teréz); a „mindent elcsendesítő csendességes Isten" (Szt. Bernát); a mindent tűzbe borító „Láng" (Keresztes Szt. János).

Folytathatnánk a felsorolást vég nélkül. De vessük fel már a kérdést: Mit jelent hát ez a tömérdek név, jelző, értelmező, amellyel az emberek nem szűnnek meg a Kifejezhetetlent kifejezni?

Hogy ezt megértsük, először is az ún. „theologia negativa" (tagadó szavakat használó hittudomány) alapelvét kell tisztáznunk. Ez az alapelv, amelyet valamennyi keresztény hittudós elfogad, azt vallja, hogy mindazt, amit az Istenről állítunk, egyben tagadnunk is kell, mert állításaink végesek, az Isten pedig végtelen. Ha pl. azt mondjuk az Istenről, hogy „bölcs", ezt a fogalmat a véges emberi tapasztalatból merítjük, pedig minden véges emberi bölcsesség az Isten végtelen bölcsességéhez viszonyítva balgaság. (Ezért is tűnik az Isten balgának azok számára, akik az emberi bölcsesség mércéivel akarják méregetni.) Ennek következtében — nehogy Isten bölcsességét az emberi bölcsesség módjára képzeljük el — előbbi állításunkhoz („az Isten bölcs") mindjárt egy tagadást kell hozzáfűznünk: „Az Isten nem bölcs" (ti. nem úgy, mint mi). De amikor idáig jutottunk, itt sem állhatunk meg, mert a mi „nem bölcs" fogalmunk is csak emberi, és ha vele akarnánk az Istent meghatározni, azt a tévedést idéznénk fel, hogy az Isten híján van a bölcsességnek. Így tehát, miután állítottuk is meg tagadtuk is az Istenről a bölcsességet, nem marad más hátra, mint hogy az égre tárjuk karunkat és felkiáltsunk: „Az Isten a bölcsnél is bölcsebb!" Ha pedig valaki azt kérdezné tőlünk, hogy mennyivel bölcsebb vagy mennyiszer bölcsebb, azt felelnénk: „Végtelenül és végtelenszer bölcsebb", vagyis felfoghatatlanul, kimondhatatlanul, mérhetetlenül bölcsebb a legbölcsebb bölcsnél is.

Az Istenre alkalmazott bölcseleti fogalmak: „Maga-a-Lét" (Ipsum Esse), „Tiszta Létvalóság" (Actus Purus), „Magától való Létező" (Ens a se), „Önmagában megálló végtelen Megértés" (Intelligere infinitum subsistens) stb. elvontságuk miatt azt a benyomást keltik, mintha az Isten önmagában való létét, legalábbis egy bizonyos szemszögből, pontosan kifejeznék. Pedig szó sincs róla. Ezeknek a meghatározásoknak is át kell menniök a „theologia negativa" tüzén, hogy mint az Istent megsejtett analógikus kifejezések érvényesek legyenek. Ezért mondta néhány ókori hittudós, hogy inkább kedveli az olyan kifejezéseket, amelyek nyilvánvalóan képletesek (pl. az Isten „vár", „szikla", „tűz" stb.), mint az elvont bölcseleti fogalmakat. Mert a nyilvánvalóan képes beszédmód nem hozza magával azt a veszélyt, hogy tévesen azt higgyük: e szavak által felfogtuk Isten létét és mivoltát a maga egész valóságában. Az

Istenről szóló beszéd bálványimádáshoz vezet, ha megállapodunk a puszta szavaknál és azokat emberi, véges értelmükben az Istenre vonatkoztatjuk. E beszéd akkor nyeri el értelmét, igazi, mély, pótolhatatlan értelmét, ha beleillesztjük a végtelen felé nyitott és a végtelen Istenhez vágyakozó emberi szellem alapdinamizmusába.

A vallási élmény égő tüzében, az erkölcsi elhatározás életáldozó, acélmetszésű vágásában, az igazságismeret megingathatatlan szilárdságában éli meg — tudatosan, féltudatosan vagy alig tudatosan — minden ember, legalábbis életének nagy pillanataiban, azt a végtelen hátteret, „látóhatárt", amelyet soha kezünkbe nem keríthetünk, szemügyre nem vehetünk, fogalmakba nem szoríthatunk, mégis ez adja a vallási élménynek a végtelen megajándékozottság örömét, az erkölcsi elhatározásnak a „kell" feltétlenségének pecsétjét, az igazság ismeretének az általános érvényesség és megmásíthatatlanság erejét. Akinek van felfogóképessége az ilyen élményekre és tapasztalatokra, annak számára válik jelentőssé és érthetővé az a számtalan szó, amellyel az emberek Istenről beszélnek.

Hozzunk erre néhány példát. Az első egy vallási élményről szól. Egy most már a hatvanon túl járó japán kármelita apáca mondta el nekem a következő történetet:

> Családunk jómódú volt. A császári házzal álltunk rokonságban. Vallásról a családban sohasem esett szó, csak a szokásos Shintó szertartásokon vettünk részt a nemzeti ünnepeken. Talán tíz éves lehettem, amikor egy nap, beleúnván a babásdiba, kisétáltam házunk kertjébe, és egyedül leültem egy padocskára. Amint ott ültem, egyszerre csak úgy éreztem, hogy hatalmas fény vesz körül. Nem volt az evilági fény! Vakítóan ragyogó volt, és mégis barátságos. Én magam, a kert fái, a házunk mögött emelkedő hegy, mind ebbe a fénybe voltak burkolva. Egyszerre megértettem, hogy létezik egy csodálatos Valami, ami végtelenül felülmúlja az egész világot. És megértettem azt is, hogy ez a csodálatos Valami: végtelen szeretet. Úgy éreztem, hogy ez a Végtelen Szeretet az én gyermekszívemet mindenestül magához vonzza. Nem tudom, mennyi ideig tartott ez az állapot. De amikor magamhoz tértem, úgy éreztem, hogy kedves babáim, és minden más evilági dolog hamuvá és pernyévé égett. Tíz évvel később volt először alkalmam rá, hogy egy katolikus pap magyarázatát halljam Istenről. A pap első szavától kezdve világosan tudtam, hogy az Isten, akiről beszél, az a Valaki, akit én ott a kertben megtapasztaltam. Felismertem őt azonnal, bár egyben azt is megtapasztaltam, hogy nincs emberi szó, amely őt méltón ki tudná fejezni.

Ez a leány a császári ház engedélyével fölvette a keresztség szentségét, otthagyott mindent és belépett a sarutlan kármeliták rendjébe, hogy egész életén át magasztalja azt az Istent, aki megelőzte őt szeretetével.

A második élmény az erkölcsi rendre vonatkozik. Egy még nem keresztény japán egyetemista, a kereszténység lényegéről szóló előadásom résztvevője, vizsgadolgozatában következő szavakkal fejezte ki saját felfogását az emberi életről:

> Az emberi Én olyan létező, aki az Isten benne való működése révén, a szabadság és engedelmesség tökéletes azonosságában, a ‚másik ember' (felebarát)

iránti szeretet viszonyát valósítja meg. Az ember akkor válik önmagává, amikor szeret; és az ember akkor szeret, amikor az Isten tevékenysége a mi emberi tevékenységünk formáját ölti.

A kifejezés kissé bonyolult, de egészen világos, hogy ez a fiatalember mit is akart mondani: Azt, hogy a feltétlen, önfeláldozó, mindenki felé nyitott, örömteli, igaz szeretet az ember számára csak úgy lehetséges, ha kis énje beleolvad az Isten nagy Énjébe, ha eggyé lesz azzal az Istennel, akiről a Szentírás mondja: „Te szeretsz mindent, ami van, és mit sem utálsz abból, amit alkottál. Te kímélsz mindent, mert minden a tiéd, életnek barátja!" (Bölcs 11, 24.26). Csak ilyen alapon lesz az erkölcsi élet engedelmesség és szabadság, kötelességteljesítés és öröm, önfeláldozás és önbeteljesedés, alázatosság és erényesség, egyediségünk kibontakozása és belefeledkezés a közösség szolgálatába.

Végül egy ismereti élményt idézzünk korunk neves bölcsésze, Bernard Lonergan műveiből:

> A természettudósok kérdéseket vetnek fel a természetet illetően. Amint ezekre a kérdésekre meglelik a válaszokat, mind jobban és jobban megértik a természetet. A természet tehát érthető. Itt azonban fel kell tennünk a következő kérdést: Hogyan lehetséges az, hogy a természet érthető? És erre csak azt válaszolhatjuk: A Természet csak úgy lehet érthető, ha egy Értelemből forrásozik. Azt az Értelmet, amely a világ érthetőségének gyökere, nevezzük Istennek.

Vallási élmény, erkölcsi élmény, ismeretélmény: ami ezekben az élményekben mint végtelen támpont jelentkezik, azt vázolja, tolmácsolja, idézi emlékbe, élesztgeti, oktatja minden Istenről szóló beszéd. De el kell ismernünk, hogy az ezeket az élményeket tolmácsoló és a bennük jelentkező isteni titkokat tudatosító szavak nagyon homályosak és határozatlanok lennének, ha nem irányítaná Istenről szóló beszédünket az a nagy kegyelem, hogy maga az Isten szólt hozzánk és beszélt nekünk önmagáról: az isteni kinyilatkoztatás.

„Csak az Isten beszél jól az Istenről" — mondotta Pascal. És milyen igaza volt! Természetesen az isteni kinyilatkoztatás szavainál is csupán az emberi szó színtörésében jelenik meg Isten létének vakítóan fehér fénye; természetesen az isteni kinyilatkoztatás megértésére is áll a „theologia negativa" analógiaelve és az emberi szellem élményi dinamizmusába (ez esetben a kegyelem vonzóereje által elmélyített dinamizmusába) való beillesztés szükségessége. De mégis milyen biztonságot ad nekünk az a tény, hogy magának az Istennek ezer igéje szól hozzánk a Szentírás hasábjain, és hogy Isten egy Igéje szól hozzánk Jézus emberségében! „Az Atyát nem ismeri senki, csak a Fiú, és az, akinek a Fiú kinyilatkoztatja" (Mt 11,27). „Istent nem látta soha senki! Az Egyszülött Fiú nyilatkoztatta ki, aki az Atya ölén van" (Jn 1,18). „Aki engem látott, az Atyát is látta" (Jn 14,9).

Fülöp apostol az „Atyát", a láthatatlan, kifejezhetetlen Istent akarta látni, és úgy vélte, hogy az „elég lesz" neki (Jn 14,8). Igaza is volt annyiban, amennyiben a végtelen Isten színe látására teremtett ember számára végérvényesen csak az „elég", ha az Isten kegyelméből „színről színre" fogja látni Őt

(1Kor 13,12), és eggyé lesz vele a tökéletes szeretetben. Ekkor tudja majd meg az Isten népe valóban az Úr nevét, amely nem négy zsidó írásjel vagy valami emberi szó, hanem azonos Isten végtelen szentháromsági Létvalóságával. Ez lesz számunkra véglegesen „elég". De ez nem evilági birtoklásunk tárgya, hanem jövendő reménységünk. Ami e világban „elég" nekünk, az Jézus, az édes Jézus, a szelíd és alázatos Jézus, a keresztfán meghalt és érettünk feltámadt Jézus, aki, mint megtestesült isteni Logosz, emberi formában megmutatta nekünk: ki az Isten és milyen az Isten. Olyan volt ez a kinyilatkoztatás, hogy a Megnevezhetetlen neveként egy szó tolul ajkunkra, egy név, amely nem név, hanem vallomás: „Az Isten szeretet."

Aki ezt hiszi, az már nem fog megelégedni azzal, hogy sok szóval és magyarázattal az Isten r ő l szóljon, hanem — tudván azt, hogy az Isten végtelen szeretetével hozzánk szólt — arra fogja használni szívét és ajkát, hogy az Isten h e z szóljon. Az imádság: ez az a forma, amelyben végső értelmet nyer minden Istent emlegető beszéd. Az imádkozó ember számára az egész teremtett világ, az egész emberiség egy hatalmas orgonává válik, amelyen a mindent felülmúló, kifejezhetetlen Isten dicsérete zeng.

Béky Gellért

„. . . KERESSÉK AZ ISTENT, SZINTE KITAPOGASSÁK . . ." (Csel 18,27)

1. PÁRBESZÉD A HALÁLLAL

Az emberiség legrégibb írott könyveiben, az Upanisádokban olvassuk a következő „történetet": az ifjú Nichiketa felkeresi a Halál Fejedelmét. Magától a Haláltól szeretné megtudni a nagy titkot: mi is az igazság a halállal kapcsolatban? Csakugyan vége van mindennek, ha meghalunk? Valóban nincs többé az, aki halott?

A Halál Fejedelme először mindenféle kitérő válasszal próbálja az ifjú figyelmét elterelni a kérdés velejétől. Nichiketa azonban nem tágít. Végre a Halál (akinek közben egészen megtetszett a fiatalember okossága és nyílt bátorsága) készteti nyilatkozik elárulni a titkot. Ez pedig nem egyéb, mint az „OM", Bráhmánnak (Isten) szent Neve! OM az istenség megszentelt jelképe, a szinte mágikus Név; minden igazi imádság elelengedhetetlen feltétele, az elmélkedés legfőbb tartalma. Aki ezt a Nevet ismeri, az halhatatlan! Hiszen Bráhmán (és csakis Ő) halhatatlan: nem kezdődött, nincsen vége. Aki belé veti hitét, aki ráhagyatkozik, azon nem fog a halál.[1]

Lenyűgöző istenkép tárul elénk az Upanisádok ősi szövegeiben. Nyoma sincs ebben az istenfogalomban a félelemnek és rettegésnek. Hiába keresnénk mögötte a vallás állítólagos társadalmi és politikai tényezőit, vagy az istenfogalommal való manipulációt. Tisztán, érdektelenül, metafizikus magasság-

ban, magasztos mondatokban bukkan elő ez a meglepően szép istenkép, a szó szoros értelmében a történelmi idők kezdetén! Az Upanisádok eredete ködbevész; a történelem előtti időkbe olvad bele.

Ki is hát ez a Valaki vagy Valami, „Aki nem mozdul bár, mégis messzire ér és mozgat mindeneket? Alakja nincs s íme, ezer meg ezer formát ölthet magára; Ő az egyetlen szilárd pont az elmúlásban, a változó világban. Túláradó Lény, maga az öröm, sőt boldogabb az örömnél is. Az értelem képtelen fölfogni Őt, pedig Általa ért; szemünk nem látja, de Benne, Általa látunk; füllel nem hallhatjuk, s mégis Általa hallja a fül a hangokat. Semmi sem abból, amit ismerünk, de az sem, amit még nem ismerünk."[2]

Ő a cselekvés, az ismeret, a legfőbb Jóság. Önmagában fénylő, mindenek végső célja és menedéke.[3] Távolabb a legtávolabbnál, közelebb a legközelebbinél; ott lakik minden teremtmény szívében[4] Előbb volt a teremtésnél: magától létező! Tőle van az íz és illat, de nem íz, se nem illat. Aki bízik Benne és imádja, az egész biztosan rátalál a halálban.[5]

A hinduizmus ősrégi, szent könyveit olvasva a héber Biblia magasztos istenleírását véljük kicsengeni a ködbe vesző régi idők hitemlékeiből. Önkénytelenül is Izajás erőteljes, költői hasonlataira, a Teremtés Könyvének kozmikus Teremtőjére, vagy a Bölcsesség Könyvének egyik-másik fejezetére kell gondolnunk ezeknek a szövegeknek a lapozgatásánál. „Nincs párja, nincsen mása: Ő terjesztette ki az egeket, Ő erősítette meg a földet, szilárdította meg az égboltozatot, Ő teremtette a vizeket. Általa fényes a nap, ragyog az ég, Őt dicsőítik az óceánok és a folyóvizek."[6]

A Bahgad-Gita (7,8-11) így beszélteti Őt: Én vagyok az íz a vízben, én vagyok a föld jóillata; fény a napban meg a holdban. Én vagyok az ‚OM' a védákban, a tűzben ragyogó fény, minden létező élete és a bűnbánók vezeklése."[7]

2. A NAGY TAÓ

Van, kell lenni Valakinek (vagy Valaminek?), aki Létező, felfoghatatlan és tökéletes. Már az ég és a föld előtt ‚megvolt'. Hangtalan, alaktalan . . . Magában létező, nem változik, örök. A világ ‚Anyja'. Nevét nem ismerjük.[8] Mélységes, kifürkészhetetlen, szüntelenül áradó sodrás; alaktalan alak és kép nélküli kép.[9] Minden dolog végső forrása és teremtője: egyszerű, láthatatlan, örökkévaló némaság.

A nagy Taó mindenütt jelen van. Mindenek neki köszönhetik létüket. Neki gondja van mindegyikükre, táplálja őket, szeret mindeneket. Hagyja, hogy a maguk módján beteljesedjenek.[10] A Taó olyan, mint a víz: szerény, alázatos, szeret rejtőzködni. Maga a Jóság.[11]

Ám ez a Taó „árny és köd", amelyben képek rejlenek. Mélység, köd, ahol magvak rejlenek. Létük: valóság; magvuk: igazság. Az őskortól máig csak vele, általa értjük a dolgok eredetét.[12] Általa szép kék az ég; a föld Általa nyugszik el békében; minden teremtmény Benne és általa él és van igazán.[13] Az ember

a föld függvénye; a föld az ég függvénye; az ég a Taótól függ. A Taó azonban egyedül önmagának engedelmeskedik.[14]

És bár a Nagy Taó áthat mindeneket és ő élteti a mindenséget, a valóságban mégis gyenge, ‚suta', idétlen.[15] A legtökéletesebb mintha tökéletlen volna; a legnagyobb olyan, mint az üresség: bár egycnes, mégis törtnek látszik.[16]

A nyárspolgár, ha a Taóról hall: hiszi is, meg nem is. Az általdósok meg hangosan kikacagják! De ha nem nevetnék ki, nem volna a Taó Taó.[17] A japán művészet (égetett csészék, edények; házak, festmények stb.) egyik jellegzetes vonása a szűkszavú, szinte csupasz egyszerűség, sőt nem egyszer egyenesen durva külső. Mintha egy félresikerült csészével volna dolgunk, s az épületet is mintha hozzá nem értő munkások építették volna. Pedig szándékosan csinálta így a mester: a felületes szemlélő legyint rá, megvetéssel illeti az ilyen, látszólag suta tárgyakat. A szakértő azonban tudja, milyen halhatatlan érték rejlik a semmitmondó, elutasító külső mögött. Úgy vagyunk kelet ritka szépségével, rejtett kincseivel is, mint a Taóval . . .

Természetesen ez nem általános szabály. A Taó ugyanakkor tud elegáns is lenni: a forma, a szépség, a rend mértéke, az inspiráció kimeríthetetlen forrása. Kelet bölcsei nála jártak iskolába; a festőket a Taó ihlette megbecsülhetetlen értékű alkotásaikra. A kínai klasszikusok tele vannak az idevágó példákkal.[18] Kína és Japán mind a mai napig a Taóval határozza meg pl. a teaceremóniát, a virágdíszítés kifinomult művészetét. Az erényt a Taó megnyilvánulásának tartják, annak erejével magyarázzák. A kínai és japán festmények leheletszerű kontúrjai; a szinte földöntúli finomság, amely a lehető legkevesebb vonással a lehető legtöbbet képes kifejezni (vagy jobban mondva: érzékeltetni); a kimonók utánozhatatlan színpompája; a kínai porcelán gyengéd csillogása, vagy egy zen-festmény ködösen sejtető beszédessége és számtalan ilyen és hasonló jelenség: mind, mind a láthatatlan, örök, rejtőzködő Taó mindmegannyi megnyilatkozása.[19]

Nincs is nagyobb áldás a nép számára, mint mikor vezetői a „Taó emberei". Mert ha a vezetők, a fejesek tisztelnék, követnék a Taót, mindenki tisztelné őket és az ég meg a föld „mézes harmatot" hintene az egész világra.[20] Akit a Taó irányít lépteiben, az él, még ha meghal is. Neve az örökkévalóság.[21]

3. ATEISTA VALLÁS?!

Önkénytelenül a Biblia Istenére kell gondolnunk, valahányszor India és Kína istenkeresőinek, bölcseinek ilyen és hasonló kijelentéseit olvassuk. A hinduizmus is, valamint a kínaiaknak a Taón nyugvó világképe is — főleg annak klasszikus képviselőiben: Konfúciusban, Menciuszban és Lao-cuban sok tekintetben közel áll már a keresztény istenfogalomhoz.

A buddhizmus már más lapra tartozik. A népszerű buddhizmusban ugyan (akárcsak a népszerű hinduizmusban, vagy még inkább a népszerű taoizmus esetében) az istenek egész panteonja tárul elénk. Ám az eredeti buddhizmusnak nincsenek ‚istenei', sőt az Istent se ismeri igazán. A világszerte ismert és

elismert indiai vallástudós, Raymond Panikkar szerint Buddha nemcsak a faragott képekkel számolt le véglegesen: magának Istennek a nevét is kitörölte a vallás szótárából, sőt Istent magát is „felszámolta"! Tette pedig mindezt a tiszta hit érdekében.[22]

Panikkar utal az ismert történetre: mint vitatkozott egymással a „szellem" (manas) az indiai „logos"-szal (vâc) arról, melyiküket illeti meg az elsőség. Végül Prajapati isten elé vitték az ügyet (egy teremtő isten), aki a szellemnek ítélte oda az elsőség pálmáját. Mire aztán a logosz sértődöttségében megtagadta az áldozatok bemutatásán való részvételét. Ezért mondják az áldozati szavakat ezekben a liturgikus cselekményekben halkan. Panikkar úgy gondolja, hogy ez a történet világosan rámutat a Kelet és Nyugat közti óriási különbségre: India a szellem (vagy „lélek") mellett tört pálcát, míg a nyugat a logosz javára döntött.[23]

Mert mit ér — úgymond Panikkar — megtiltani a faragott képeket, ha megtartjuk a szavakat meg a körmönfont magyarázatokat Istennel kapcsolatban, miután az ábrázolást úgy-ahogy elvetettük? Vajjon nem helyettesítjük-e éppen ezzel az eljárással a valóságot, Istent a magunk alkotta szavak bálványával?[24]

Az sem lehetetlen, hogy végső fokon önmagát kérdezi az Istent kereső ember, mikor Istenről beszél. Az Isten problémája végeredményben antropológia, ha igaz az előbbi feltevés. Azaz: az antropológia az egyetlen jogos és igaz teológia. Panikkar persze csak mint kérdéseket teszi fel ezeket a lehetőségeket: vajjon nem önmagunkat kérdezzük-e voltaképpen az élet végső céljáról és értelméről, valahányszor Isten felől kérdezősködünk?!

Mert magáról Istenről úgyse mondhatunk sokat. Csak ha a logosz csendben hallgat (theologia negativa), akkor fogjuk az Atyát imádni tudni „lélekben és igazságban".[25] De mi lesz akkor az értelemmel? Értelmünknek szabad a paradicsomi tudás minden fájáról ennie, csak erről az egyről nem (Isten tudásának a fájáról), különben istenné teszi magát. Az Isten problémája ui. nem esik az értelem és elméletek törvénye alá. Nincs más felelet, csak az, amit Buddha adott, amikor tanítványai ilyen és hasonló kérdésekkel faggatták őt: egy virágot vett az ujjai közé és szelíden, megértően rájuk mosolygott . . .[26] Ez lenne talán az Atya mosolya is Krisztus arcán?!

A kínai és a japán zen-buddhizmus valóban le is vonta ebből a végső következtetést: ‚jenseits des Guten und des Bösen', túl a jó és rossz határain, de túl magán az Istenen is . . .

Ilyen értelemben szokás beszélni a buddhizmus a-teizmusáról. Nem mintha a buddhizmus nem ismerné az „isten" szót. Ismeri és használja is: mind egyes, mind pedig többes számban. És éppen ez a megtévesztő sokak számára. De vajjon csakugyan isten-nélküli vallás a buddhizmus? Nagyon nehéz dolog pálcát törni ebben a nehéz kérdésben.

Ha azonban keletnek (beleértve természetesen a buddhista keletet is) a természethez való szinte vallásos, sőt nem egyszer „misztikus" vonzalmára, természetszeretétére, a mindenséggel való majdnem személyes egyesülés-

vágyára, vagy a csend, a magány, a szemlélődés nagyrabecsülésére gondolok, valami egész más valami jut az eszembe: a Szentlélek! Nem egy teológus (pl. J. Galot is) utalt már a Szentlélek „személytelen" jellegére. A Szentlélek ui. a Szentháromság „legszemélytelenebb" Személye! Kelet látszólagos személytelen istenfogalmát és istenélményét is a „személytelen" Szentlélekkel kell valamiképpen szemléltetni és értékelni, ha meg akarjuk érteni a keleti ember igazi „éhségét" az Isten után (Ruysbroeck használja ezt a realisztikus képet: „Istenre éhezni"). Akkor látni fogjuk: a buddhista vagy hindu hivő látszólag személytelen, elmosódott, sőt igen sok esetben kimondottan panteista ízű beszédmódja és élménye mögött jóval több van holmi primitív természetimádásnál.

Talán még a japán költő és bonc, Szajgyó († 1190) fejezte ki a legtökéletesebben ezt a paradox igazságot: „Nem tudom, minek (kinek) tulajdonítsam: de a hála könnyeket csal a szemembe." A hála és az öröm könnyei a Láthatatlan, a Személytelen, a Megfoghatatlan Titok jelenlétében . . .

Aki tud sírni és aki hálás az ismeretlen Isten előtt, az már nincs messze az Isten országától. Kevés vallás fektet annyi hangsúlyt a hálára és az irgalmasságra, valamint az egész mindenségben láthatatlanul is jelenlévő Valamire (vagy Valakire) — amit nem tud ugyan meghatározni; nem képes, talán nem is akar megnevezni, vagy ha igen, akkor száz meg ezer nevet ad Neki — mint éppen a buddhizmus. De akkor semmiképpen sem mondható a buddhizmus ateizmusnak.

4. AZ ÉG HALLGAT: MIÉRT BESZÉLNÉK HÁT ÉN?

A kínalak több mint kétezer éves „vallása" a konfucianizmus volt. Szent könyvei a kínai ‚klasszikusok' pl. az Ódák Könyve, Konfúcius Annáleszei, Menciusz, a Krónikák és a Ritusok Könyve.

Évszázadokon át vitatkoztak európai tudósok arról, vajon istenhivő-e a konfucianizmus, vagy ateista, jobban mondva, nem afféle laikus erkölcstan-e? Az első jezsuita misszionáriusok, élükön a nagy Riccivel, azt gondolták, hogy a klasszikus kor (beleértve magát Konfúciust is) még egyistenhivő volt, csak később lúgozták ki a vallásos tartalmat s magát az Istent. Ez azonban már a racionalizmus romboló hatásának az eredménye.[27]

Figyelemreméltó Ching Júlia véleménye ebben a szöges kérdésben. Ő úgy véli, hogy a konfucianizmust több joggal nevezhetjük istenhivőnek, mint ateizmusnak. Sok mai férfiről és nőről is az az első benyomásunk, mintha semmiben sem hinnének már, mintha valóban ateisták volnának. A döntő pillanatokban azonban (pl. betegség, halál stb.) mégis csak a hit javára, Isten mellett döntenek, hozzá fordulnak, imádkoznak.

Tagadhatatlan tény, hogy a kínai klasszikusoknak legalább is egy része (pl. az Ódák, Dokumentumok stb.) határozottan a személyes Istenről tesz tanúságot és feltételezi Őt, mint az élet szerzőjét és a történelem Urát. Igaz, nem

annyira Istennek a teremtményekkel való kapcsolatára helyezi a fősúlyt, mint inkább a vallás erkölcsi megnyilvánulásaira, az erényekre. Az „Ég útja", az „Ég akarata, rendelése", mindig, minden ember számára érvényes norma marad.

Az imádság ősi szokása is az Istenbe vetett hitre utal. Konfúcius is „imádságos" ember volt, ha imádságon mindenekelőtt az égi hatalmak előtt való föltétlen megalázkodást és a bennük való feltétlen bizalmat értjük.[28] A kínaiak számára a természet, az évszakok, az ég, a föld mindmegannyi jel, garancia: a béke, a védettség, a „gondviselés", egyszóval Isten üdvözítő jelenlétének bizonyítékai. Nem szükséges okvetlenül Istenre gondolni. Legtöbbször feloldódik ez a hit Szajgyó fentebb idézett „hitvallásában": a hála és az öröm megtapasztalásában. A mi dolgunk a bizalom, a ráhagyatkozás; eggyé lenni a bennünket is, a mindenséget is fenntartó szent erőkkel; hozzájuk simulni, hozzájuk igazodni. Van a japán nyelvben egy kifejezés: „mono no dóri nyi sitagau", azaz „a dolgok természetéhez szabni magunkat". A „dóri" nagyon hasonlit a skolasztikus filozófia „lex naturalis"-ához, természettörvényéhez. Ez pedig tudvalevően az isteni akarat egyik legkézenfekvőbb megnyilvánulása mind önmagunkban, mind pedig a természetben.

Ezért elég, ha igazán ismerjük önmagunkat és a természetet (a föntebbi értelemben). Ez az ismeret egész biztosan el fog segíteni bennünket az Ég (Isten) ismeretéhez (Menciusz).[29] Kelet igen nagyra becsüli a szemlélődő elmélyülést, a csendet, a testi-lelki összeszedettséget, koncentrációt, mert vallja és hiszi, hogy a test, az én az isteni jelenlét „par excellence" helye, közege lehet.

Konfúcius maga nem szívesen feszegette a hit dolgait. Feljegyezték róla, hogy sem az okkult jelenségek nem érdekelték, sem a szellemekről (istenek, angyalok), sem a másvilágról nem volt hajlandó vitába bocsátkozni. Nem mintha tagadta volna a halál utáni életet. Egyszerűen csak azért, mivel úgy vélte, felelőtlen vakmerőség lenne olyasmiről nyilatkozni, amiről nincs elégséges fogalmi ismeretünk. Tanítványai unszolására, miért nem beszél többet, csak ezt válaszolta: „Én szívesebben hallgatok. Miért is beszélnék? Vajjon mond az Ég valamit szavakkal?!"[30] — Ez volna Konfúcius „misztikája"?

5. NE ÍTÉLKEZZÜNK!

A keleti vallásokban hiába keresnénk igazi értelemben vett teológiát. Irtóznak minden rendszertől, dogmatizmustól. Nem az ész, nem a rendszerek vezetnek el Istenhez, hanem a szemlélődő elmélyülés, az imádság és a koncentráció. Ezért olyan népszerű errefelé pl. a yóga meg a zazen, vagy a „nembucu" (az ‚Amida Bucu' végnélküli ismétlése). A természet, vagy az emberi test pedig egész különösen alkalmas út és médium a megismeréshez, a „szatori"-hoz.

Egy ökumenikus összejövetelen így jellemezte egy öreg bonc a buddhizmust: „A buddhizmus olyan, mint egy „numa". (Numa japán szó, mocsarat jelent) Azaz: mély és feneketlen, mint a mocsár. De ha egyszer belekerültünk,

nehéz kiigazodni benne." Ennél jobban nem is lehetne jellemezni a keleti vallásokat, pl. a buddhizmust, hinduizmust vagy a taoizmust. Dogmák nincsenek. Irányító egyház sincs. Általánosan elfogadott hittételeik sem igen vannak. Ezért olyan nehéz a keleti vallások tanulmányozása az európai ember számára. Nem csoda tehát, ha olyan kevesen ismerik ki magukat az itteni vallások útvesztőiben, még a tudósok között is. S ezért annyi a félreértés, téves felfogás, előítélet a keleti vallásokkal szemben.

Csakugyan panteista a hinduizmus vagy a buddhizmus? Senki se tagadhatja, hogy sok panteista elem van az itteni gondolkodásban. Nekem azonban egyre erősebb benyomásom, hogy az európai tankönyvekben leírt panteizmus inkább a filozófusok konstrukcióiban leledzik, semmint az élő buddhizmusban vagy hinduizmusban. Természetesen a határok gyakran nagyon halványak, bizonytalanok, elmosódottak a világ és az Isten között. Kapcsolatuk, egymáshoz való viszonyuk is sok kívánnivalót hagy maga után.

De a keleti vallások képviselői között is sok szép példát találni az egyistenhitre. A személyes Isten fogalma se hiányzik náluk. Sokan felfigyeltek már a nagy keleti vallások és pl. a katolikus misztikusok közti feltűnő hasonlóságra, lelki rokonságra.

Melyik nagyobb hiba vagy tévedés? Egyáltalán nem ismerni fel Istent a teremtményekben, sőt kimondottan tagadni Őt, avagy a teremtett dolgokban is valami istenit, magát az Istent látni? Kelet hozzá van szokva mindenütt és mindenben, még a legtriviálisabb jelenségben is Istent látni, és emiatt sokszor elfelejt különbséget tenni a Teremtés és a teremtmények között. Ami nem is csoda: a teremtés szépsége és nagyszerű pompája annyira elbűvöli, lenyűgözi, hogy már nem is gondol egy külön Istenre (pl. itt Japánban). „De ezek még csak csekély szemrehányást érdemelnek", olvassuk a Bölcsesség Könyvében. „Mert talán csak eltévednek, amikor valójában Istent keresik és akarják megtalálni." (Bölcs. 13,6)

Kelet nagy vallásai, ilyen szemmel nézve, nem egyebek, mint valami nagyszerű, tapogatódzó istenkeresés, az isteninek, az Istennek megtalálni akarása. Minden igazi hindu és buzgó buddhista igazat adna szent Pálnak abban, hogy Isten nincs messze tőlünk, hiszen „Benne élünk, mozgunk és vagyunk." (Ap. Csel. 17,27-28) Olvassuk el az Upanisádok gyönyörű istenhimnuszát. Abban olvashatjuk a következő remek leírást a mindenben jelenlévő, élő Istenről: „Te vagy a tűz, te vagy a nap, a levegő, a hold, a víz: mindenek Teremtője! Nő vagy, férfi vagy; te vagy az ifjú, a fiatal lány, te vagy a bottal botorkáló öreg. Te vagy a sötétszínű pillangó, a pirosszemű zöld papagáj. Te vagy a mennydörgésben, az évszakokban, a tengerben. Dicsőség a Te nagy Neved; nincs másod, nincs párod. Láthatatlan, de mindent látó; a tisztaszívűek Téged szemlélnek. És nem vagy se férfi, se nő, se semlegesnemű. Te vagy a mindenség méhe és szemfődője, meg lakóhelye is. Te, az erények forrása, a bűn eloszlatója. Elég érezni jelenlétedet és máris béke honol a szívben, az örök béke . . ."[31]

6. ISTEN EZER NEVE

A hinduizmus vagy buddhizmus egyik legszebb vonása az istenkeresők őszintesége és önzetlen odaadása. Egyszer egy egyszerű parasztember felkereste a „gurut" (szent ember, lelki vezető) azzal, hogy szeretné jobban megismerni az Istent. A guru azonban szóra sem méltatja, hanem sarkon fordul és faképnél hagyja őt. Ám az ember nem enged: nap mint nap beállít újra, és elismétli, amit először mondott: tanítaná meg őt az Isten ismeretére. Végre a guru elvezeti őt a közeli folyóhoz, és hirtelen a víz alá nyomja a jámbor paraszt fejét. Csak úgy prüszköl, fúj, kapkod levegő után a jó ember, míg végre a guru kihúzza: „No, milyen érzés volt ott a víz alatt?" „Azt hittem, meghalok!" vallja be a félig elalélt paraszt. „Nohát, ha valóban el akarsz jutni az istenismeretre, legalább is úgy meg kell érte küzdened, ahogy most az életedért aggódtál és küszködtél." A paraszt csillogó szemmel nézett a gurura: „most már megértettem, tudom, hogy kell csinálni". És boldogan mondott köszönetet a nem mindennapos leckéért.

Dógen Zendzsi a japán zen-buddhizmus egyik legkiemelkedőbb alakja († 1253). A nagy hőségben, vagy télen a szigorú hideg miatt még a buzgóbb boncok is abbahagyták a zazent. Ő azonban tovább folytatta. „Még ha beteg leszek is, akkor se adom fel. Sőt ha biztosan belehalnék is, akkor is folytatnám", szokta mondani. S mindezt nem annyira a szatori, a vigasztaló megvilágosodás miatt, hanem egyedül azért, mert ez a Buddhához vezető út.[32]

Mind a buddhizmus, mind a hinduizmus tele van ilyen és hasonló példákkal. Ramakrisna pl. biztosra veszi, hogy aki őszintén keresi az Istent, az egész biztosan rá is talál. Isten szeretete és az iránta való nagy vágyakozás elég erre. Tulajdonképpen maga Isten a vezetőnk és irányítónk a Hozzá vezető úton.[33] Sajnálja, hogy bár annyian siránkoznak feleség, gyermek meg a vagyon miatt, alig találni valakit, aki sírna az Isten után! Egyik tanítványának bevallotta, hogy egyszer három napig folyton sírt, amikor különösen nagy isteni megvilágosításban volt része.[34]

A szanszkrit nyelvnek több mint ezer szava van az Isten megjelölésére! A jámbor hinduk megszámlálhatatlan tízezrei szokták minden áldott reggel elimádkozni Isten ezer nevének versbe szedett „litániáját". Gandhi is könyv nélkül megtanulta ezt a verses imádságot, mert, úgymond, a szüntelen imádság az Istenhez vezető utak egyike.[35]

Gandhi egyébként az igazságban látta az istenség lényegét. Az igazságnak nem lehet ellentmondani józan ésszel. Az ateista is kénytelen meghajolni az igazság előtt, ha őszinte. Ilyen értelemben viszont nem beszélhetünk „a-teizmus"-ról, mivel az igazság maga az Isten! Isten ui. ott van az ateista ateizmusában is! Aki Istent tagadja, az végeredményben magát az igazságot tagadja.[36]

Ramakrisna szerint nem a vitatkozás, nem az érvek a döntők, hanem egyedül Isten szeretete és Nevének magasztalása. Minden vitatkozásnál, sőt még

a szent könyvek ismereténél is többet ér, ha valaki tízszer szeretettel elismétli Isten Nevét![37]

Egy brámin „apáca" mondta az akkor még fiatal Ramakrisnának: „Fiam, a világ fiai mind bolondok. Vannak bolondjai a pénznek, a hírnévnek, a fényűzésnek. Te az Isten bolondja vagy!"[38] Ramakrisna később is büszke volt erre a címre: Isten bolondjának lenni, szent ittassággal Őt magát szomjazni.[39] Ez semmiképpen se szégyen, sőt inkább nyereség: az istenkeresőknek is, meg azok számára is, akiket ezek szeretnek. Mert az istenszeretők tudnak csak igazán szeretni és szolgálni. Gandhi éppen ebben a gyakorlati emberszeretetben és a szolgálatban látja az igazi vallás próbakövét.[40]

7. KRISZTUS ÉS A KELET

Egy kínai szerző könyvében olvastam: Konfúcius és Buddha meg Jézus jól megértették volna egymást, ha lett volna alkalmuk találkozni!

Ők is, híveik is mind abból a kútból oltották szomjukat, amelyet végeredményben maga az Atya ásott az istenkeresők szívében. Jézus maga is az atyák ásta kútból ivott földi életében, mint ember. De az Atya Őt rendelte az Élet vizévé mindazok számára, akik komolyan keresik és szomjúhozzák az igazságot.

Nem véletlen, hogy a keleti ember, főleg legnagyobb fiaiban, egyre szívesebben tekint Krisztus felé. Gandhi állandóan magánál hordta az Evangéliumot. India nem egy vallásos megújítója az evangéliumok segítségével akarta újjáéleszteni a Védák és az Upanisádok gyújtotta szent lángot India milliós tömegeinek a szivében (így pl. Ram Mohun Roy is, † 1833). Kshub Chander Sen meg nem habozik kijelenteni: egyedül Krisztus képes békében egyesiteni Európa és Ázsia népeit önfeláldozó megbocsátásával.[41]

Ramakrisna, akit sokan az Istenség inkarnációjának tartanak (bár ő maga tiltakozott a legerélyesebben ellene), valósággal elragadtatásba esett, mikor egyszer a Szent Szűzet és a Gyermek Jézust ábrázoló képet látott. Krisztus egészen hatalmába kerítette. Hangot vélt hallani: „nézd csak, szemléld ezt a Krisztust, aki Szíve vérét ontotta a világ megváltásáért, és tenger szenvedést állott ki az emberek iránti szeretetből. Ő a Mester, egy az örök Istennel. Ez a Jézus a megtestesült Szeretet."[42]

Még sok az alaktalan, sok a zavaros, sok a hamis az emberiség vallásaiban, istenképében (a keresztényekét is beleszámítva). De a forrongó salakban tagadhatatlanul ott csillog a színarany is. A zavaros vizek mélyén igazgyöngyök rejlenek. „És Isten Lelke lebeg a vizek felett . . ."

Egy bizonyos: India névtelen szentjei, a Védák, az Upanisádok, valamint Buddha és nem utolsó sorban Jézus, olyan kérdéseket vetettek fel, olyan lehetőségeknek tárták ki kapuit az igazságot kereső, üdvösségre áhító emberiség előtt, amelyeket nem szabad, nem lehet büntetlenül ignorálni, s mind a mai napig foglalkoztatják az emberiség legnagyobbjait. „Mi a mindenség oka? Honnan jöttünk? Miért élünk? Hol fogunk végre nyugalomra találni? . . . Az idő,

a tér, a törvények, a véletlen, az anyag, az ősenergia, értelem (vagy nevezzük őket, ahogy akarjuk): ezek se egyenként, se együttvéve nem lehetnek a mindenség elégséges okai, hiszen már okozott dolgokkal állunk szemben!" Ezek a súlyos kijelentések ott vannak már az Upanisádok ősrégi szövegeiben. Már akkor is voltak, „akik kardoskodtak amellett, hogy először még nem volt semmi" (tehát Isten se). „De hát hogy származhat valami a Semmiből, vagyis abból, ami nincs? Kezdetben volt az Egyetlen Létező. Tőle van minden, ami létezik."[44]

De ez még nem a végállomás, nem a végső ismeret. Nem az a kinyilatkoztatás csúcspontja, hogy van, kell lenni Valakinek vagy Valaminek, hanem hogy ez a Valaki maga a Szeretet, mint ahogy János apostol első levelében olvassuk (1Jn 4,9.16). Ez a szeretet pedig Jézusban lett nyilvánvalóvá a legfényesebben. S mintha tényleg e felé a szeretet felé konvergálnának a nagy vallások komoly istenkeresői. Egyenlőre még csak tétován, tapogatódzva, meg-megállva az úton, egymást se ismerve még eléggé, sőt nem egy esetben gyanakvó tartózkodással nézve a másikra.

Isten azonban ismeri az Őt keresőket. Ő tudja már, ki az Ő igaz hive, ismeretlenben is (vö. Csel. 18,10). Sokkal nagyobb számmal vannak az ilyen istenhivők, istenkeresők a keleti vallásokban (és bizonyára máshol is) mint a statisztikai kimutatásokból vagy a tudományos értekezésekből előötlik.

Buddha állítólag fogadalmat tett, hogy addig nem akar bemenni a Nirvánába, amíg csak egy szenvedő, megváltatlan ember is lesz a földön. Példájára számtalan azoknak a szenteknek a száma a buddhizmus történetében, akik hasonló „fogadalommal" próbálták siettetni az emberek üdvözülését.[45] Jézus is vállalta az Istentől való elhagyatottság kínos szenvedését a Kálvárián. Ez megint egy olyan titok, ami szorosabbra fűzi össze kelet és nyugat nagy istenkeresőinek táborát.

Toynbee jóslata szerint eljön az idő, amikor minden egyéb tövises kérdés, párbeszéd második és harmadik helyre fog szorulni a legfőbb, a legsürgősebb dialógus mögött: ti. a kereszténység és a buddhizmus (s hozzátehetjük: általában az igaz istenkeresők) közti dialógus mögött. És ki tudja, hátha éppen ettől függ majd az emberiség jövője és boldogsága?

Felhasznált irodalom: Hinduizmus: Religious Hinduism, by Jesuit Scholars, St. Paul Publications, Allahabad, 1964³, p. 340 (jegyzetben = RH) — Konfucianizmus: Julia Ching, Confucianism and Christianity, Kódansha International, Tókyó, New York, Institut of Oriental Studies, Sophia University, Tókyó 1977, p. 234 (= Ch) — Nirvána: Raymond Panikkar, Nirvana and the Awareness of the Absolute (in: The God Experience, Ed. by J. P. Whelan) Newman Press, N. Y. Paramus, Toronto 1971, p. 263 (= P) — Ramakrisna: Solange Lemaître, Ramakrishna et la vitalité de l'hinduisme. Maîtres Spirituels Nr. 18, 1959, p. 187 (= R) — The Great Asian Religions. An Anthology. (By Wing-tsit Chan etc.) The McMillan Company, London 1969, p. 412 (= GAR) — Tao: Béky Gellért: Die Welt des Tao, K. Alber Verlag, Freiburg/München 1972, p. 253 (= B1) — Tao, the Unknown, in „Sapientia", The Eichi University Review, 1977/11, pp. 33—49, Osaka (= B2) — Upanisádok: The Upanishads, Breath of the Eternal. A Mentor Book, 1957, p. 128 (= U)

Jegyzetek:

[1] U, Katha, p. 15—18
[2] U, Kena, 20,30—31
[3] U, Mundaka, 45
[4] U, Taittairya 56
[5] U, Chandogya 65
[6] Rigveda, GAR 20
[7] GAR 53
[8] Lao-tsu, Tao-te-Ching 25
[9] uo. 14
[10] uo. 64
[11] uo. 8
[12] uo. 21
[13] uo. 39
[14] uo. 14
[15] uo. 41
[16] uo. 46
[17] uo. 41
[18] B2 36—42
[19] B1 188
[20] Lao-tzu 32
[21] uo. 33
[22] P 82
[23] P 82
[24] P 83, 88
[25] P 92
[26] P 97
[27] B1 151—153
[28] Ch 121—122
[29] Ch 160, Mencius 7/A, 1
[30] Konfucius Annalesei 17,19: Ch 160
[31] U, Svetastara 123—127
[32] GAR 284
[33] R 96
[34] R 134
[35] GAR 95
[36] RH 299—300
[37] R 135
[38] R 71
[39] R 135
[40] RH 302; GAR 95
[41] R 113
[42] R 93
[43] U, Svetasvara 118
[44] U, Chandogya 68
[45] GAR 267

Békés Gellért

„NYUGTALAN A MI SZÍVÜNK . . ."
Az istenkeresés lélektani elemei

Isten keresésének gyökere az emberben

Szent Ágoston immár klasszikussá vált vallomása: „Magadnak teremtettél minket, Istenem, és nyugtalan a mi szívünk, amíg tebenned meg nem nyugszik" — pontosan kifejezi a hagyományos keresztény meggyőződést: az embernek Teremtőjétől beléoltott természetes hajlama, hogy keresse teremtő Istenét. De ezek a szavak nemcsak a Biblia bölcsességén növekedett ember meggyőződését fejezik ki. Egyetemes érvényű vox humana, Isten keresésének örök emberi hangja szólal meg bennük. Az a hang, amely a pigmeusok nyelvén őrzött kőkorszakbeli imáktól az Upanisádok elragadott istenszerelméig szüntelen fölhangzik az ember vallási történetében, a Bibliában pedig a zsoltáros és a próféták, végül az újszövetségi istenkeresők ajkán szólal meg a maga teljes tisztaságában.

Mit fejeznek ki ezek az ágostoni szavak? Lényegében azt a meggyőződést, hogy az ember egész személyi mivoltában Istentől való, s ezért — mint Isten képe és hasonlósága — természete szerint arra rendelt, hogy Istenben találja meg személyi léte végső és teljes értelmét és célját. Isten keresése, mint vallástörténeti tény, voltaképpen nem más, mint ennek az eredeti Istenre rendeltségnek megnyilvánulása és valóra válása az ember történeti létében és egyéni életében.

Nyilvánvaló, hogy az ember arra is képes, hogy ne törődjék ezzel a természetes hajlamával, sőt el is tudja hallgattatni lelkiismerete szavát, képes meg is tagadni istenkereső nyugtalanságát. Ezzel azonban hajlama, ha el is satnyul,

még nem vész el. A kegyelem pillanatában, amikor Isten valamiképpen megszólítja, újra életre kel és újabb keresésére indítja. Keresztény meggyőződés, hogy ez a szellemi természetéből eredő és Isten keresésére indító hajlama a vallás gyökere az ember lelkében.

Ezzel szemben azok, akik a vallás eredetét és lelki gyökereit merőben fejlődéstani alapon kutatják, általában idealistának ítélik ezt a meggyőződést és „tudománytalanságára" hivatkozva elutasítják. Szerintük a primitív ember nem kereshette az Istent, mert ahhoz valamiképpen ismernie kellett volna őt, erre pedig képtelen volt. Ezért a vallás gyökerét nem valami vallási elemben, Isten hitében kell keresni, hanem a primitív ember babonás tudatlanságában: az ismeretlen, titokzatos és képzeletében megszemélyesített természeti erőktől való félelmében.

Újabb antropológiai kutatások alapján azonban az a vélemény alakul ki a tudósok körében, hogy ha a primitív félelemnek van is szerepe a vallás kialakulásában, valódi gyökerét másutt kell keresni. A figyelem ma főleg arra a sajátos emberi képességre irányul, ami az emberi érdeklődésben, kérdezésben és keresésben nyilvánul meg. A fejlődésnek merőben biofizikai felfogásával szemben ma egyre jobban érvényesül ennek a lélektani jelenségnek a jelentősége, mert benne látják az emberi fejlődés sajátos indítékát és mozgató erejét. Jellemző ugyanis, hogy az ember ösztönszerűen arra törekszik, hogy megismerje környezetét: a világot, amelyben él, embertársait, akikkel együtt él, s nem utolsósorban önmagát, aki mindezt meg is éli. S minderre nemcsak természetes érdeklődése és tudásvágya indítja, hanem az a szintén ösztönszerű törekvése is, hogy környezetét megismerve, élő kapcsolatba kerüljön vele, főleg hogy közösségben érezze magát embertársaival, s ezzel egyéni életében is gazdagodjék. Ebben a szellemi nyíltságban és kiegészülésre törekvésben kell keresni az ember fejlődésének gyökerét.

De mi köze mindennek a valláshoz és az istenkereséshez? Nem kevesebb, mint az, hogy a vallás lélektani gyökerét is ebben az irányban kell keresnünk. Meglepő ugyanis, hogy az ember nem elégszik meg környezetének a megismerésével. Kérdései nem torpannak meg a tapasztalati világ határain. Az ember tovább kérdez. S kérdései nemcsak számukban, mennyiségükben szaporodnak. Minőségük is változik: a felszínről egyre mélyebbre hatolnak. Honnan a világ? Honnan ez a sok örömet, de még több veszélyt rejtő élet? Mire való a küzdelem és a szenvedés? Miért a halál? Egyáltalán mi az értelme az egész emberi létnek? Az ember kérdezésének és keresésének pontosan azért van köze a valláshoz, mert a kérdező és kereső ember képes eljutni a lét végső kérdéseihez, s ezek elkerülhetetlenül fölvetik benne a kérdést Istenről.

A pozitivista tudományos gondolkodás itt érthetően megálljt parancsol. Elismeri ugyan az emberi kérdezés jogosultságát és hasznos voltát, de jogtalannak és veszélyesnek minősíti, ha kérdéseivel az ember túllépi tapasztalati világának határait. A pozitivista gondolkodó attól tart, hogy a tapasztalati ha-

tárokat meghaladó kérdéseivel az ember kiszabadul a józan ész ellenőrzése alól és a képzelet ködös világába téved. Különben is Freuddal azt tartja, hogy az élet magasabb rendű értelmének és értékeinek a keresése neurotikus jelenség: a ki nem elégített és elnyomott libido álcázott megnyilvánulása. Az embernek a végső kérdések vonalán is meg kell elégednie azzal, amit a tudomány ma mondani tud, különben az öncsalás veszélyes útjára téved.

Az újabb antropológiai kutatás azonban nem elégszik meg ezzel a pozitivista válasszal. Ennek oka nemcsak elvi: az, hogy a kereső ember kérdéseinek nincs jogunk határt szabni. A gyakorlati ok: jelentős lélektani megfigyelések ma arról tanúskodnak, hogy nem az élet értelmének a keresése neurotikus jelenség, hanem éppen fordítva, az okoz neurózist, ha az ember nem látja életének értelmét. Ám ha következetesen gondolkodunk, csak akkor van igazi értelme az életnek, ha végső értelme is van, ami nyilvánvalóan meghaladja a merőben e·világi feladatokat és célokat. Az élet végső vallási értelmét tehát nincs jogunk eleve kizárni az értelemkeresés horizontjából.

Mindebből érthető, hogy az élet értelmére irányuló keresésnek döntő szerepe van az Isten keresésében. „Vallásosnak lenni — mondja Tillich — annyit jelent, mint szenvedélyesen fölvetni a kérdést: mi egzisztenciánk értelme?" Ezért a következőkben először összefoglaljuk, mit mond erről a újabb lélektani kutatás, hogy aztán levonhassuk az istenkeresésre vonatkozó következményeket.

Az élet értelmének keresése

„Das Leiden am sinnlosen Leben — Szenvedés az élet értelmetlensége miatt" — ez a címe V. E. Frankl orvos-pszichológus egy nem nagy terjedelmű, de annál súlyosabb mondanivalójú könyvének. Frankl hosszú évek pszichoterápiai tapasztalatait — sajátjait és követőiéit — gyűjti össze ebben a könyvben. Tétele lényegében az, hogy egy újfajta neurózis jelentkezik a mai ember életében: sokan, főleg fiatalok ma azért szenvednek, mert úgy érzik, hogy életük értelmetlen.

A következő sorokat egy amerikai diák leveléből idézi Frankl: „Itt Amerikában a korombeli fiatalok, akik körülvesznek, kétségbeesetten keresik életük értelmét. Egyik legjobb barátom nemrég azért halt meg (értsd: azért lett öngyilkos), mert semmiféle értelmét sem látta életének." Frankl megjegyzi, hogy ezt a megállapítást egészen általános érvényűnek kell tekintenünk. Marxista ideológiát valló pszichológusok tanúsága éppúgy megerősíti, mint hagyományos polgári gondolkodásúaké, hogy az élet értelmetlenségének gyötrő érzése, ami nem egyszer valóságos neurózissá fejlődik, társadalmi rendszerektől függetlenül, főleg a fiatal értelmiségiek körében van erősen elterjedve. Ezek a fiatalok úgy érzik, hogy valóságos egzisztenciális vákuumban élnek, s ez az élet hiábavalóságának kínzó tapasztalatát kelti bennük. Olyan frusztrációról van itt szó, ami tudatuk gyökeréig hat.

Honnan ez az egzisztenciális vákuum és frusztráció? Frankl válasza rövid és találó: „Az állattal szemben az embernek semmiféle ösztöne sem jelzi, hogy mit kell szükségszerűen tennie (was muss er tun), és a tegnapi emberrel ellentétben a mai embernek semmiféle hagyomány sem mondja meg, hogy mit kell kötelességből tennie (was soll er tun). Nos, mivel sem azt nem tudja, mit kell szükségszerűen tennie, sem azt, hogy mit kell kötelességből tennie, gyakran már azt sem tudja, hogy voltaképpen mit is akar. Ezért vagy csak azt teszi, amit a többiek tesznek, — ez a konformizmus; vagy pedig azt, amit mások követelnek tőle, — ez a totalitarizmus." (13. o.)

Frankl úgy látja, hogy pontosan ez a szellemi tájékozatlanságból származó belső bizonytalanság az, ami megakadályozza az élet értelmének a felismerését és végül is neurotikus zavarokat okoz. A tájékozatlan és bizonytalan ember ugyanis, személyi állásfoglalásra képtelenül, vagy szolgamódra alkalmazkodik környezetéhez és konformista lesz, vagy pedig tehetetlenül aláveti magát mások erőszakos hatalmaskodásának és a különféle totalitarizmusok valamelyikének lesz áldozata. Mindkét esetben előbb-utóbb összeütközésbe kerül önmagával. Ez a konfliktus azonban nem psychogen, vagyis nem ösztönös pszichofizikai törekvéseknek az intézményes erkölcsi renddel való összeütközéséből ered, mint azok a konfliktusok, amelyek a szoros értelemben vett neurózisokat okozzák. Itt noogen, vagyis értelmi eredetű konfliktusokról van szó, amelyek értékítéletek ütközéséből származnak, és az ember lelkiismeretében okoznak feszültséget. Az ilyen természetű konfliktusokból is származhat neurózis.

Érdekes megfigyelni, hogyan reagál a fiatalság jórésze erre a pszichés veszélyre. Amerikai egyetemeken végzett statisztikai kutatások szerint a diákok 70 százalékig menő jelentős része abban látja élete célját, „hogy valamiféle világnézetet alakítson ki önmagának, ami értelmessé teszi életét". Frankl ezt a törekvést „Wille zum Sinn"-nek nevezi, és ebben látja az ember egyik legsajátosabb igényének megnyilvánulását. Ha ez az igény kielégítetlen marad, akkor a fiatal ember, de sokszor az idősebb is, „pótlékok" után néz, ami lehet kábítószer vagy szex, erőszak másokkal szemben, vagy éppenséggel öngyilkosság.

Ez indította Franklt arra, hogy logoterápia néven egy újfajta pszichikai gyógykezelést dolgozzon ki, amelynek célja éppen az, hogy fölébressze és tudatosítsa az emberben élete konkrét értelmét. Voltaképpen a pszichiáter vezetésével a betegnek magának kell fölfedeznie, hogy tulajdon hajlamainak megfelelően és sajátos életkörülményei közt mi ez a konkrét értelem. Itt ne gondoljunk mindjárt a végső vallási értelmezésre. A logoterápia pszichés gyógykezelés, nem lelki üdvözítés. Célja nem az, hogy Istenhez vezessen, hanem hogy beteget gyógyítson. Abból a meggondolásból indul ki, hogy minden ember, hivő vagy hitetlen, műveltségi fokától függetlenül, képes arra, hogy konkrét helyzetében megtalálja életének értelmét, s ezzel létezése belső tartalmát

és egyensúlyát. De ha nem is célja a végső vallási értelem keresése, akarva-akaratlan megnyitja a kereső ember előtt létének transzcendens távlatát.

Az újabb lélektani kutatásokból tehát levonhatjuk a következtetést: az embernek természetes igénye és lelki egészségének is döntő feltétele, hogy értelmét lássa életének.

Istenkeresés: szellemi nyíltság Isten felé

Az élet értelmének emberi igénye döntő szerepet játszik Isten keresésében. Helyesen jegyzi meg Wittgenstein: „Istenben hinni annyit jelent, mint belátni azt, hogy életünknek értelme van." Az értelem igénye ugyanis arról tanúskodik, hogy az ember szellemileg nyílt lény, aki természete szerint keresi tulajdon fejlődésének útját: törekszik képességeinek kifejtésére, a teljesebb emberi létre. De ehhez a megállapításhoz mindjárt hozzá kell fűznünk, hogy az ember szubjektív nyíltsága természeténél fogva tárgyi vonatkozású, és a személyétől független valóságra, a világra irányul. Az ember ösztönszerűen tudja, hogy léteznek valóságos külső értékek, amelyek fejlődését szolgálják, törekvéseit kielégítik, szóval értelmet adnak életének. Ez nyilván nem zárja ki annak lehetőségét, hogy egyéb okokból később tagadni is tudja, hogy bárminek értelme volna az életben.

De maradjunk annál a ténynél, hogy az ember valamiképpen, bizonyos ösztönös megérzéssel tudja, hogy életének értelme van. Nem kérdeznénk és nem keresnénk életünk értelmét, ha nem sejtenénk, hogy amit keresünk, az valóban létezik. Ma az ismeretelméletnek szinte közhelye, hogy létezik bizonyos e l ő z e t e s t u d á s, ami a valóság megtapasztalásából származó közvetlen ismeret, valamiféle intuitív meglátás. Német szaknyelven ezt a „Vorverständnis" szóval fejezik ki. Ilyen ismerete van a gyermeknek a világról és tulajdon személyéről, mielőtt még igazában megértené valóságukat.

Az ember szellemi nyíltsága tehát ebben az összefüggésben kettőt jelent: egyfelől szubjektív képességet arra, hogy élete értelmét keresse, másfelől előzetes tárgyi tudást, még ha sejtésszerű is az, hogy az életnek értelme van. Zahrnttal úgy lehet leírni ezt a szellemi nyíltságot, mint bizalmat abban, hogy amit kérdezek, arra választ kapok, amit keresek, azt meg is találom. Ez a bizalom természete szerint dinamikus jellegű: szüntelen arra indít, hogy a kapott válaszból új kérdést formáljak, s amit megtaláltam, az újabb keresésem kiinduló pontja legyen. Ebből a dinamikából tűnik ki legvilágosabban, hogy az ember lényegében t r a n s c e n d e n t i a s u i : önmaga meghaladására, felülmúlására képes lény. S főleg azért, mert ez a dinamika végső fokon a teljesség és a tökéletesség igényével jelentkezik: nem hagy megnyugodni addig, amíg meg nem kaptam a végső választ, amíg meg nem találtam életem teljes értelmét.

Nos, az istenkeresés voltaképpen nem más, mint az embernek ez a szellemi nyíltsága, amikor léte tökéletességét keresve kérdésével az élet végső

és teljes értelme felé fordul. Transzcendens képessége alanyi tekintetben ebben a törekvésében nyilvánul meg a maga teljességében. De ennek a képességnek tárgyi tekintetben is megvan a maga megfelelője. Nem keresnénk ugyanis életünk végső és teljes értelmét, ha valamiképpen nem sejtenénk, hogy ez az értelem valóban létezik, s olyan fokban létezik, hogy ő minden létező forrása és hordozója, mi pedig, mint az ő teremtményei, benne élünk, mozgunk és vagyunk". (Csel 17,28)

Nem tudnám jobban kifejezni ezt, mint azokkal a szavakkal, amiket erről Istenkeresés c. könyvemben írtam: „Mindez végeredményben annyit jelent, hogy az ember minden tudatos gondolkodását megelőzően, még ha homályosan és sejtésszerűen is, de m á r t u d Istenről. Létének végső kérdéseiben valamiképpen már jelen van az Isten. Tud róla, nem mint kérdéseire önerejéből adott világos válaszról, hanem mint a válasznak, — a valódi, teljes és végleges isteni válasznak belső igényéről. Ez az igény, mint sejtésszerű tudat, mint „Vorverständnis", tanúsítja az ember gondolkodásának és érzésvilágának nyíltságát a transzcendencia felé, és transzcendens irányt ad érzéseinek és gondolkodásának. Végeredményben ez a transzcendens nyíltsága és irányítottsága teszi képessé az embert arra, hogy keresse az Istent." *

* * *

Befejezésül még csak egy rövid, de lényeges megállapítást: az ember nem keresné az Istent, ha Isten nem keresné az embert. Isten megelőz minket szeretetével: ő e l ő b b szeret minket, mint mi őt. Ez nemcsak a krisztusi, sőt az egész bibliai kinyilatkoztatás gyökeres igazsága és üdvözítő örömhíre, hanem olyan létrendi tény, ami szükségképpen következik Isten isteni mivoltából. Az ember akkor lesz igazában hivő és istenkereső, amikor rájön arra, hogy akit keres, az öröktől fogva szereti és keresi őt. Az ember azért istenkereső, mert az Isten emberkereső: ő maga a Szeretet. És a szívünk azért nyugtalan, mert ő magának teremtett minket. Bárcsak — József Attilával — „tetten érnénk őt a szívünkben".

Szabó Ferenc

A MAI EMBER ISTENKERESÉSE

„Nem keresnél, ha már meg nem találtól volna" (Pascal)

Pár évvel ezelőtt Christian Chabanis közzétett egy már a címével is meghökkentő könyvet: „Létezik Isten? Nem." (Dieu existe-t-il? Non. Fayard, Paris

---

* I s t e n k e r e s é s , 2. kiadás, Róma 1978, 76. o. Ennek az írásnak alapgondolatait ott részletesebben kifejtettem. (Kapható a szerzőnél: Piazza Cavalieri di Malta 5, I-00153 Roma. Szerk.)

1973.) Mintegy húsz hitetlen vallomását gyűjtötte össze a kötetben. Tudósok, politikusok, írók nyilatkoznak szabadon az Isten-kérdésről.

A drámaíró Ionesco elmondja, hogy vallásos nevelés nélkül nőtt fel, de tizenhét éves korában volt egy pillanat, amikor biztosra vette Isten létét, és ez a bizonyosság túláradó örömmel töltötte el. Ez az élmény lassan eltűnt, de úgy harminc éves kora körül ismét feléledt. „Megkíséreltem akkor egészen vallásos módon elni, sőt a böjtnek adtam magam, imádkoztam, igyekeztem minél inkább Isten közelében élni . . . Azt hiszem, meglehetősen messze vagy magasra jutottam. De nem elég messze, mivel egy adott pillanatban igen nagy sajnálatot éreztem a földi világ, a földi élet elvesztése miatt. Valóban az volt a benyomásom, hogy elhagyom ezt a világot. Majd a sajnálkozás olyan nagy lett, hogy elkezdtem ingadozni közötte és a világ elhagyásának akarata között, egészen addig, hogy egyszercsak a sajnálkozás volt nagyobb. Akkor úgy éreztem, hogy visszazuhantam." Ionesco ezt az élményét transzponálta „A kötelesség áldozatai" c. darabjának egyik jelenetébe is.

Az ismert biológus, J. Rostand kijelenti, hogy megszállottja, „ha nem is Istennek, legalább az Isten hiányának." Ateizmusa se nem derűs, se nem ujjongó, se nem megelégedett. „A seb mindig újra felszakad." Élesen bírálja J. Monod szcientizmusát. A „Véletlen és szükségszerűség" c. híres műről ezeket írja: „Jacques Monod könyve, amelyről annyit beszéltek, jól megírt, csinos könyv, de nem értem sem a lelkesedést, sem a botrányt, amit kiváltott. Ez a könyv nem hoz semmi újat filozófiai síkon. Felújítja a régi szcientista tézist, amelyet tizenkét éves koromban vallottam, csupán egy kicsit módosítja a molekuláris biológia újabb eredményeivel, mivelhogy a molekulák véletlenéről van szó. Ez nem más, mint Démokritosz vagy Darwin, vagy ami tetszik: nem hoz semmi újat."

A strukturalista C. Lévi-Strauss az élet értelme és az istenhit kapcsolatát elemzi. „Ha azt kérdezitek tőlem, mi a létezés értelme, azt válaszolom, hogy nincs értelme." Lévi-Strauss műveiben is hangoztatja ezt, és így természetszerűen szembe kerül az emberi faj halálának gondolatával. „Ha az első emberszabású majmok négy vagy öt millió évvel ezelőtt jelentek is meg, ez nem nagy idő abban a világban, amelynek korát legalább milliárd években kell mérnünk, feltéve, hogy egyáltalán volt kezdete. Valószínű, hogy a világ nem fog mindig létezni. Tehát mindazok a problémák, amelyeket felvetünk, egy napon nem léteznek többé, minthogy nem lesz többé öntudat, amely felvesse őket."

* * *

Íme egy kis ízelítő néhány mai író és gondolkodó vallomásából. Általában ateistának vallják magukat. Egyesek nyugdtan berendezkednek ebben; filozófiailag is igazolni próbálják magatartásukat. Másokban még él az eltűnt hit nosztalgiája, esetleg kínlódnak is azért, hogy többé nem tudnak hinni. Van olyan is, aki megkérdőjelezi az istenhit hasznosságát, illetve azt a problémát veti fel, hogy vajon a kereszténység nem von-e el a földi feladatoktól. A tudó-

sok egy része már túljutott a szcientizmuson: abszurdnak tartja azt, hogy egy tudományág, pl. a biológia „kimutatja" a vallásos hit értelmetlenségét. A tudomány mint olyan nem adhat választ a végső kérdésekre. Az istenkérdés a metafizika és a teológia birodalmába tartozik.

De manapság a keresztény filozófusok körében is bizalmatlanság uralkodik az ész lehetőségeivel szemben. Általában a tapasztalatra hivatkoznak. („Isten létezik, találkoztam vele!" — vallja Frossard.) M. Clavel, akit leterített a kegyelem villámfénye, hevesen kikel minden filozófiai „igazolás" ellen. H. Küng is, nemrég megjelent könyvében („Létezik Isten?") valami bizalom-hit felé hajlik.

A mai ateizmus keresztény környezetben született. Sajátossága — Gabriel Marcel megfigyelése szerint — az, hogy metafizikai lázadás a keresztény Isten (a személyes, teremtő és üdvözítő Isten) ellen, éspedig valami humanizmus nevében. Marx vagy Sartre (Nietzsche nyomán) az ember nevében lázad Isten ellen. Végső soron ez az istentagadás „option", választás, szabad döntés eredménye. „Az ember számára az ember a legfőbb lény" (Marx). „Semmi más, csak a föld" (Nietzsche). Mindkettő közös vonása a teljes evilágiság, „terrénisme", Teilhard szavával.

Az egzisztencializmus ateista válfaja is a teljes evilágiságot vallja, és a teremtő emberi szabadság nevében tiltakozik az isteneszme ellen. Mégis világszemlélete tragikusabb. Tudja, hogy halálra vagyunk ítélve, és ez a tény abszurddá, értelmetlenné teszi a létet. „Abszurd az, hogy születtünk, abszurd az, hogy meghalunk" (Sartre). Sartre annak idején örömmel üdvözölte Camus-t, a humanista lázadót, aki azt hirdette, hogy „vissza kell hódítanunk minden perc létezést a jövendő haláltól". De aztán rádöbbent arra, hogy az evilági létezés, még ha a teremtő szabadsággal értelmet adunk is neki, még nem az örök élet. Világnézete csődjéről megdöbbentő szavakat olvashatunk a „Szavak" c. önéletrajzi írásában. Politikai cselekvésre biztat ugyan, de meg van győződve arról, hogy a politikai hatalom nem hoz üdvöt és nem oldja meg az emberi kérdést. Mert akár ez a cselekvés, akár a pótlékként szolgáló irodalmi alkotás „az idegbetegség és az abszolútum képeinek égisze alatt áll, amelyeknek nem áldozhat a halandó szkepticizmus nélkül."

J. P. Sartre, aki irodalmi alkotásaiban és filozófiai írásaiban annyit viaskodott Istennel, míg végre igazán ateistának mondhatta magát („Kegyetlenül nehéz és hosszúlejáratú feladat ateistává lenni . . ." — vallotta a Szavak-ban), nagy éleslátással írta Gide hitetlenségének elemzésekor: „Nem hiszem, hogy ma egyetlen hívő is szent Bonaventúra vagy szent Anzelm érvei alapján lett keresztény; de nem gondolom azt sem, hogy akárcsak egy hitetlen is az ellenkező érvek alapján fordult volna el a kereszténységtől. Az Isten-probléma emberi probléma: az embereknek egymás közti viszonyát érinti; olyan teljes probléma, amelyre megoldást mindenki egész életével ad, és ez a megoldás azt a magatartást tükrözi, amelyet ki-ki a többi emberrel és önmagával szemben szabadon választott."

Az Isten megismerése követeli elismerését, vagyis Istent csak az ismerheti meg, aki megtér. Egész életünket elkötelező aktusról, szabad döntésről van szó, bár ez a döntés nem az irracionálisba való beugrás, hiszen értelmes indítékok ösztönöznek az Isten mellett való döntésre.

G. Marcellel hangsúlyoznunk kell, hogy Isten állítása vagy tagadása nem „probléma", hanem misztérium. A probléma előttem van, objektiválható, megoldható, nem okvetlenül érinti személyes létemet. A titok elválaszthatatlan a személytől, nem a birtoklás („avoir"), hanem a lét („être") síkján helyezkedik el. Isten a titok birodalmába tartozik; az Őt kereső embert egzisztenciális állásfoglalásra szólítja. A lét misztériumának konkrét megközelítésekor befelé fordulásra, megtérésre van szükségem. A hamis evidenciákon, a jól definiálható problémákon túl ez az út a mélységben (vagy a magasságban), az intenzitásban jelent előrehaladást. Az, AKI VAN, minden létezőben jelen van, benne van minden értelmi és akarati tevékenységben burkoltan; csak fel kell ismernem jelenlétét és el kell ismernem. Bele kell egyeznem a létezésbe; létemet úgy kell elfogadnom, mint a Létteljesség ajándékát. Csak a Titok elismerésével — a megtéréssel — juthatok el ahhoz a meggyőződéshez, hogy az Abszolútum = Szeretet. Persze, itt már a Jézus Krisztusban hozott kinyilatkoztatás segít. A hit révén ismerem fel, hogy létem forrása a Szeretet, és a hitben tárulok ki üdvözítő Istenünk emberszeretetének, amely Jézus Krisztusban jelent meg.

„Az Isten-probléma emberi probléma", mondotta Sartre. Rendben van, ezt lehet helyesen is érteni. De akkor a Zsinattal azt kérdezzük: Mi is az ember? És ha a kérdés mélyére nézünk, rájövünk arra, hogy azonos a másik kérdéssel: Kicsoda Isten? Ha az ember létéről, mivoltáról akarunk valami alapvetőt megtudni, szükségképpen az Abszolútumhoz érkezünk. Ha igaz az, amit Pascal mondott: „L'homme passe infiniment l'homme", az ember végtelenül túlmutat önmagán, akkor az emberi titok kutatása során az Isten misztériumára nyitunk rá. A reflexióban rájövök arra, hogy létem nem puszta objektív adottság; létem nem azonos az életemmel. Biológiai életem ugyan adottság, de létemet magam teremtem szabadon a természetes adottságokból kiindulva. Ha tárgyilagos vagyok, azt is elismerem, hogy a Végtelentől függök és Istenhez vagyok rendelve. Mert igazságszomjam és szeretetvágyam csak a Végtelenben tud kielégülni. Isten nélkül csonka maradok, és önmagamat nem értem igazán, ha föl nem fedezem és el nem ismerem, hogy a létet Mástól kaptam.

Az ember végeredményben akkor ismeri meg magát igazságban, ha elismeri, hogy — mint minden adottság — léte is adomány, a végtelen Szeretet ajándéka. Vagyis ha ráismer — Jézus Krisztus kinyilatkoztatása révén — „Isten filantrópiájára", emberszeretetére (Tit 3,4). Jézus nyilatkoztatja ki egyszersmind az Isten atyai jóságát és az ember méltóságát. „Szeretett engem, és önmagát adta értem" (Gal 2,20): Szent Pál megélte, hogy a Szeretet-Istennek köszöni létét, üdvösségét. Végeredményben a Kereszt nyilatkoztatja ki a hívőnek azt, hogy Isten sebezhető, irgalmas szívű, leereszkedő Jóság. Ellentétben

minden filozófiai várakozással, vagy pontosabban: túl az értelem erőlködésén, amely — Sertillanges szép szavaival — „nyilakat lövöldöz a csillagok felé", Isten nem az Olümposzon trónoló, mozdulatlan Abszolútum, hanem atyai, sőt anyai szívvel szerető Valaki. Nem mintha az Abszolútum vágya hiábavaló lenne; nem mintha a helyes metafizika nem tudná érvényesen igazolni szellemi mivoltunk dinamizmusának valóságalapját; de Jézus Krisztus Istenének arca van, szíve van.

„Ábrahám, Izsák, Jákob és Jézus Krisztus Istene" (Pascal) ugyanaz, mint aki felé értelmünk és szívünk nyugtalansága hajt bennünket. De a keresztre feszített és feltámadt Krisztus fényében felismerem — a Lélek erejében —, hogy az Isten Szeretet (1Jn 4,14-16).

A Teremtő teleszórta a világot isteni tökéletességeinek visszfényeivel. Az ember a „szótlan kinyilatkoztatásból" is megsejtheti az Alkotó nagyságát és szépségét. „Egek hirdetik Isten dicsőségét . . ." Önlelkébe tekintve is megpillanthatja homályosan Isten „képmását", a lelkiismeret szava által meghallhatja hívását. Kant, aki — állítólag — végleges csapást mért a metafizikai istenérvekre (ez nem így van, de most nem foglalkozunk vele), azt az ismert vallomást tette: „Két dolog tölti el egyre növekvő csodálattal a lelkemet: a csillagos ég fölöttem és az erkölcsi törvény bennem."

De hogy az ember biztosabban rátaláljon az igazságra, hogy könnyebben Istenre találjon, Isten elküldte Fiát, a megtestesült Igét, aki Istenhez, az Igazsághoz vezető Útunk lett. Isten dicsősége felragyogott Jézus Krisztus arcán. Isten Igéje és tökéletes képmása, Jézus Krisztus nyilatkoztatta ki végérvényesen az Atyát. „Isten Fia eljött, és érzéket adott nekünk, hogy megismerjük az igaz Istent. Ezzel az ő igaz Fiában, Jézus Krisztusban vagyunk: ő az igaz Isten és az örök élet" (1Jn 5,20).

Ez egyben azt is jelenti, hogy őrizkednünk kell a bálványoktól. Jézus Krisztus eljövetele a bálványok alkonya. A Zsinat írja a gondolkodásmód mai változásaival kapcsolatban, hogy az új viszonyok a vallási életre is kihatnak. „Az élesedő ítélőképesség megtisztítja azt a világ mágikus felfogásától s a még mindig bujkáló babonáktól, egyúttal pedig megköveteli, hogy a csatlakozás a hithez mindinkább személyes döntés legyen" (Gaudium et spes 7). Az ember természeténél fogva vallásos lény, mindig voltak istenei. Xenophanésztől Marxig, Nietzschéig és Freudig („a gyanú mesterei", Ricoeur szerint) sok gondolkodó kipellengérezte az istenhit torzulásait. A mai ateisták kritikája is arra figyelmezteti a hívőket, hogy tisztítsák meg vallásosságukat. Maga a keresztény teológia mindig hangsúlyozta a „negatív", tisztogató-tagadó mozzanatot az istenmegismerésben. De a tagadás nem végleges: csak a tökéletlen, emberi elképzeléseket és állításokat tagadjuk Istennel kapcsolatban, hogy az Egészen Más misztériumát tisztán megőrizzük. „Az ateizmus lelki erő jele, de csak egy bizonyos pontig" (Pascal).

„Túl minden konvención — minden hazugság elvetésével — minden biztonságérzet elvesztésével — áthaladva minden tagadáson — minden bizonyosság

összeomlásában — egész lényünk átadásával: igyekezzünk felfedezni Istent" (H. de Lubac).

Az Isten-keresés dialektikáját M. Blondel mesterien foglalta össze szent Bonaventúrára hivatkozva (L'Action 1893; Bernát: De diligendo Deo, VII. 22): „Mihelyt az ember azt véli, hogy eléggé ismeri Istent, nem ismeri többé. Kétségkívül: az a pillanat, amelyben Ő megjelenik az öntudatban, annyira hasonlít az örökkévalóságra, hogy az ember szinte fél teljesen elkötelezni magát; tekintete a villámlásra szegeződik, amely még sötétebbé teszi az éjszakát. De a fény-árnyék keveréke állandó. Így egyaránt megszégyenül az, aki azt képzeli be magának, hogy látja Őt, és az is, aki azt akarja színlelni, hogy nem ismeri. A túlságosan világosan látókkal szemben vallanunk kell, hogy mindabban, amit megismerünk és akarunk, Isten megismerhetetlen és elérhetetlen marad; az önkéntes vakokkal szemben pedig azt kell hangsúlyoznunk, hogy minden dialektikai komplikáció és hosszú tanulmány nélkül is Isten egy szempillantás alatt, mindenki számára és mindig közvetlen bizonyosság, amely nélkül nem létezik semmi más bizonyosság: az első világosság, az a nyelv, amelyet ismerünk anélkül, hogy tanultuk volna. Ő az egyedüli, akit sohasem kereshetünk hiába, de akit ugyanakkor sohasem sikerül teljesen megtalálnunk. ‚Nemo te quaerere valet, nisi prius invenerit: vis igitur inveniri, ut quaeraris; quaeri, ut inveniaris; potes autem quaeri et inveniri, non tamen praeveniri.' (Senki sem kereshet Téged, hacsak előbb már meg nem talált: azt akarod tehát, hogy megtaláljunk és így kereshessünk; keressünk, hogy megtaláljunk; kereshetünk és megtalálhatunk, de sohasem előzhetünk meg Téged.)"

Az emberi élet istenkeresés. De a kezdeményezés mindig Istentől jön. Tőle a kettős fény, amely visszatükröződik a teremtményekről és amely a szellem napvilágát adja. De a szív felkészültségét is Isten adja; a kegyelem teszi „érzékennyé" a szívet, jóllehet az embernek is szerepe van a kellő felkészültségben. Az igazi probléma tehát nem is annyira az „Isten keresése" — hiszen ez a keresés kellő felkészültség híján provokáció is lehet! —, hanem inkább a kezdeti kegyelemmel való együttműködés. Olyan lelkiállapotot kell teremtenünk a kegyelemmel való együttműködés révén, hogy találkozhassunk Istennel. Az értelmi tisztázásokra szükség van, az ész értelemkereső szerepe nem lebecsülendő, de a tiszta és alázatos szív alkalmasabb az Isten megközelítésére, mint a legdialektikusabb ész.

A szkepticizmuson túljutunk, ha megtisztítjuk hitünket; a kétségbeesés orvossága a reménység megtisztítása; az embergyűlölet és a lázadás orvosszere pedig a szeretet megtisztulása.

* * *

A „Panorama Aujourd'hui" c. katolikus lap pár évvel ezelőtt közvéleménykutatást végzett ezzel a kérdéssel: „Lehet-e az ember ma keresztény?" Egy francia nő, miután szemérmesen elmondta nagy szenvedését, amely miatt hosszú ideig tagadta Istent mint Atyát, ezeket írta: „Ó milyen jó lett volna

akkor, ha igazi keresztények vettek volna körül, akik segítettek volna abban, hogy megértsem a szenvedés jelentését. Pedig voltak keresztény barátaink, akik mint ilyenek elkötelezték magukat a munkahelyükön. De lassan-lassan, mivel nem tudtak mit mondani, egymás után mind elmenekültek. Ezzel szemben ateista barátaim megsejtették szerencsétlenségemet, és körülvettek emberi melegséggel, jelenléttel. Végtelen gyengédséggel, semmit se szólva. Akkor arra gondoltam, hogy ők az igazi Egyház, Isten igazi népe. Túlságosan sokat hangsúlyozták a keresztényeknek, hogy szerepet kell játszaniok. A sok vitában és összejövetelben elfelejtették a lényegeset, vagyis azt, hogy szeretni kell, és azok mellett kell állni, akiknek szükségük van az emberi jelenlétre. Amikor nem tudnak mit mondani, magyarázni, ‚tanúskodni', nem tudják, mit tegyenek, és lábujjhegyen továbbállnak."

Ez a keserű, de a szenvedésben felgyülemlett panasz figyelmeztetés minden hivőnek. „Nem mindaz, aki ezt mondja: Uram, Uram, megy be a mennyek országába." Továbbá a lényeges nem az, hogy „prédikáljuk" a szeretetet, hogy Istenről beszéljünk az embereknek, főleg nem az, hogy „szerepet játsszunk", de még az sem, hogy propagandaízzel „tanúságot tegyünk", hanem hogy valóban szeressünk. Így a szó igazi jelentésében tanúságot teszünk Istenről, aki Szeretet. A vámosok, utcalányok megelőzhetnek bennünket az Isten országában. A hit és hitetlenség választóvonala nem az egyes embercsoportok között, hanem valamennyiünk szívén keresztül húzódik. Itt — a szívben — dől el a sötétség és a világosság harca.

„Istent sohasem látta senki. De ha szeretjük egymást, Isten bennünk él, és szeretete tökéletes lesz bennünk" (1Jn 4,12).

Joseph Ratzinger

A HÁROMSÁGBAN EGY ISTEN

Hányszor vetettünk már keresztet a háromságban egy Isten nevében, anélkül, hogy odagondoltunk volna? Eredeti értelme szerint ez minden alkalommal keresztségünk megújítása, megismétlése a szavaknak, amelyek által keresztényekké lettünk, és magunkra vállalása annak, amit a keresztségben egyéni életünk javára hozzájárulásunk és meggondolásunk nélkül ajándékul kaptunk. Ugyanis annak idején vizet öntöttek a fejünkre e szavak kíséretében: „Én megkeresztellek téged az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében." Az Egyház a Szentháromság nevében teszi az embert keresztténnyé. Ősidőktől fogva így fejezi ki, amit a keresztény létben tulajdonképpen döntőnek tekint: a háromszemélyű egy Istenben való hitet.

Ez a hittétel csalódást okozhat. Hiszen szerfölött távol áll életünktől. Nincs semmi haszna, és teljesen érthetetlen. Ha már rövid összefoglalásról van szó, akkor valami vonzót, izgalmasat várunk, valamit, aminek fontossága közvetlenül áthatja az ember egész életét. És mégis éppen az a lényeg, amit ez a

tétel kimond: a kereszténységben elsősorban nem az Egyházról vagy az emberről van szó, hanem Istenről. Tulajdonképpen nem a mi reményeinkre, aggodalmainkra és vágyainkra irányul, hanem Istenre, az ő felségére és hatalmára. A keresztény hit legelső tétele, a keresztény megtérés alapiránya: van Isten.

De mi ennek az értelme? Mit jelent ez ebben a világban, mindennapi életünkben? Elsősorban azt, hogy Isten létezik, tehát az „istenek" nem az Isten. Ezért őt kell imádni és senki mást. De vajon az „istenek" nem haltak-e már úgyis régen meg? Nem nyilvánvaló ez, és azért nem semmitmondó az előző állítás? Aki éberen tekint a valóságba, ellenkérdéssel kénytelen válaszolni. Valóban nincs már bálványimádás manapság? Nincs már semmi, amit Istenen kívül és helyette imádnak? Az „Isten halála" után nem tűnnek-e fel az istenek ismét, egyenesen nyugtalanító hatalommal? Nagy katekizmusában Luther hatásosan fogalmazta meg ezt az összefüggést: „Mit jelent, hogy nekünk van Istenünk, vagy mi az Isten? Felelet: Isten az, aki minden jóval ellát és minden bajunkban menedéket jelent. Tehát hogy van Istenünk, az semmi egyéb, mint szívből bízni benne és hinni — mint ahogy sokszor megmondtam, hogy kizárólag a szív bizalma és hite alkotja mindkettőt, az istent és a bálványt." — Hát mi miben bízunk és hiszünk? Nem vált-e a pénz, a hatalom, a tekintély, a közvélemény, a nemiség olyan hatalommá, amelyeknek az emberek behódolnak, amelyeknek mint isteneknek szolgálnak? Nem volna-e más a világ képe, ha ezeket az isteneket letaszítanák trónjukról?

Van Isten. Ez azt jelenti, hogy az igazság és jog fensége felülmúlja minden célunkat és érdekünket. Az evilági értéktelenségnek ez adja meg az értékét. Létezik magának Istennek az imádása, az igazi imádás, ami az embert a célok diktatúrájától megoltalmazza, és a bálványok parancsuralmától egyedül képes megvédelmezni. Van Isten. Ez azt is jelenti, hogy mindnyájan teremtményei vagyunk. Csak teremtmények, de éppen ennek következtében valóban Istenben van eredetünk. Az ő akaratából létező és az örökkévalóságra hivatott teremtmények vagyunk, sőt a talán nem rokonszenves szomszéd is az. Az ember nem a véletlen játékának, sem pedig a létért való puszta küzdelemnek a terméke, ami a célszerűt és az érvényesülni képeset juttatja diadalra — hanem Isten teremtő szeretetéből ered. Van Isten. Ennek értelmezésében a „van" szócskát kell mindenekelőtt aláhúzni. Isten valóban létezik, vagyis működik, munkálkodik és képes cselekedni. Nem ködös távolban elmosódó eredet, vagy transzcendens elképzeléseink határozatlan „hová" pontja. Nem mondott le világa gépezetében kifejtett tevékenységéről, nem maradt működési kör nélkül azért, mert minden magától működik. Tud cselekedni, és valóban cselekszik is, most, ebben a világban, a mi életünkben. Vajon bízunk-e benne? Mindennapi életünk számbavételénél valóságként vesszük-e tekintetbe? Megértettük-e a tízparancsolat első táblájának jelentését, ami tulajdonképpen az emberi élet alavvető követelményét tartalmazza? Ennek felel meg a Miatyánk első három kérése, amely magába foglalja, lelkünk és életünk alapirányává akarja tenni ezt a három parancsolatot.

Van Isten. A keresztény hit hozzáfűzi, hogy Isten — mint Atya, Fiú és Szentlélek — háromságban egy. De hitünknek ezt a középpontját leginkább zavart hallgatás burkolja. Az Egyház talán túlságosan messzire merészkedett ezzel a hittétellel? Nem kellett volna egy ilyen mérhetetlenül nagy és hozzáférhetetlen titkot elérhetetlenségében meghagyni? Jelenthet ez nekünk egyáltalán valamit? Ez a tétel valóban maradandó kifejezése annak, hogy Isten egészen más, végtelenül nagyobb nálunk, meghaladja minden gondolatunkat és egész létünket. Ha azonban nem volna részünkre semmi mondanivalója, nem kaptuk volna kinyilatkoztatásul. Egyáltalán csak azért lehetett emberi nyelven kifejezni, mert valamennyire behatolt az emberi gondolkodásba és életbe.

Mit jelent tehát, hogy Isten háromságban egy? Kezdjük el ott, ahol Isten elkezdte. Atyának nevezi magát. Az emberi apaság megsejtetheti, hogy mi ő. De ott, ahol apaság már nem létezik, ahol az igazi apaság, mint nemcsak biológiai, hanem egyszersmind emberi és lelki megnyilvánulás már nem élmény, ott Isten, az Atya már üres beszéddé válik. Ahol az emberi apaság ismeretlen, ott már Istenről sem lehet szó, eltűnik gondolatvilágunkból. Nem Isten halott, hanem az emberben halt el messzemenőleg az, ami által feltételezni tudná, hogy Isten él a világban. Az apaság manapság megélt válsága hozzátartozik az egész emberiséget fenyegető krízis magjához. Ahol az apaságot már csak emberi igény nélküli biológiai véletlennek tekintik, vagy elvetendő zsarnokságnak látják, ott az emberi lét alapvető alkatában valami megsérült. Az emberi lét teljességéhez hozzátartozik az igazi értelemben vett apaság, ahogyan az a hit által nyilvánul meg: mint a másikért való felelősség, ami meghagyja a másik szabadságát, mert nem uralomvágyó; mint szeretet, amely nem akarja a másikat bekebelezni, de nem is hagyja egyszerűen (szabadságnak minősített) adott állapotában, hanem Teremtőjében birtokolt legbensőbb valósága miatt igennel felel neki. Az ilyen apaság természetesen csak saját gyermekségünk elfogadásának feltételével lehetséges. Jézus szavainak igenlése — „. . . egy a ti Atyátok, a mennyei" (Mt 23, 9) — annak a belső előfeltétele, hogy az ember helyesen tudjon apa lenni: nem a másik emberen uralkodva, hanem az igazságban gyökerező felelősséggel, aminek alapján szabadon átadta magát Istennek. Így tud önzetlenül segíteni, hogy a másik is szabadon önmagává váljék; Istenben való szabadságához segíti, minthogy maga is Benne él.

Meglátásunkhoz természetesen még a következőket is hozzá kell fűzni: Az a tény, hogy Isten a Bibliában elsősorban az „Atya" képében jelenik meg, azt is magában foglalja, hogy benne van az anyaság titkának az eredete is. Ez sem mutat kevésbé őrá, illetőleg eltorzulásában ellenkező irányba mutat. Ezáltal érthetővé válik annak a valóságos és nagyon gyakorlati tartalma, hogy az ember „Isten képmása". Nem elvontan képmása, hiszen ez ismét valami absztrakt Istenre utalna. Konkrét valóságában az, ami pedig viszonyt jelent: mint apa, mint anya, mint gyermek (fiú). Ezek a megnevezések Istenre alkalmazva képek, de a valóság bennük rejlő követelményével: azért azok, mert az ember „képmás". Képmás, aki a „képet" igényli, és ezzel meg tudja jeleníteni Istent

vagy a „halálát". Minthogy az ember Isten „képmása", emberré válása és Isten-megismerése egymástól elválaszthatatlan. Amennyiben embervoltát feldúlják, az istenképpel is hasonló történik. Az apaság és anyaság felbomlása — legszívesebben egy retortába szeretnék áthelyezni, vagy legalább egy biológiai pillanatra lecsökkenteni, amihez az embernek mint embernek semmi köze — szoros összefüggésben van a gyermekség fogalmának felbomlásával: ennek helyébe kezdettől fogva a teljes egyenlőségnek kell lépni. Ez a hibrid program, amely az embert a biológiai térből ki akarja emelni, de egyidejűleg teljesen annak rabszolgájává teszi, behatol az emberi lét gyökereibe és abba a képességébe, hogy Istenről fogalmat tudjon magának alkotni. Ahol nincs istenkép, ott már el sem lehet őt gondolni. Ahol a gondolkodás minden erejét latba veti, hogy az istenkép alkotását megakadályozza, ott Isten létének bármilyen bizonyítása is semmitmondóvá válik.

Az ilyen, a mai időket bíráló meggondolásoknál természesen nem szabad elvetnünk a sulykot. Egyrészt nem szabad elfelejteni, hogy manapság is vannak példás apák és anyák, valamint olyan nagy egyéniségek, mint Janusz Korczak* és Teréz anya, akik a jelenben is bemutatják, hogyan lehet biológiai apaság és anyaság nélkül is valóra váltani az apaság és anyaság igazi lényegét. Másrészt szem előtt kell tartanunk, hogy a makulátlan megvalósítás mindig kivétel maradt, hogy Isten képmása az emberben mindig szennyeződött és torzult volt. Azért üres romantika azt mondani: „Kíméljetek meg a dogmáktól, a krisztológiától, a Szentlélektől, a Szentháromságtól. Teljesen elegendő Istent mint Atyát és minden ember testvériségét hirdetni, misztikus teóriák nélkül megélni, — hiszen egyedül ez a fontos." Mindez nagyon hihetőnek hangzik, de vajon ilyen módon hozzá lehet-e igazán férni az ember bonyolult lényéhez? Honnan tudjuk, hogy mi az apaság, mi a testvériség, hogy annyira bízhatunk bennük? Az ősi kultúrákban valóban vannak megindító bizonyítékai a mennyei „Atya" iránti teljes bizalomnak. Azonban a fejlődés folyamán a vallásos figyelem többnyire nagyon hamar eltávolodott tőle, és jobban előtérben levő hatalmak felé fordult. A történelem kibontakozása folyamán az ember képe és vele együtt az istenkép is kétféleképpen értelmezhető vonásokat nyert mindenütt. Mint ismeretes, a görögök Zeuszt „atyának" hívták. De náluk ez nem a bizalom megnyilatkozása volt, hanem istenük mélyreható kétféleségének, a világ tragikus kétértelműségének és borzalmasságának a kifejezése. Mikor „atyát" mondtak, ez azt jelentette, hogy olyan, mint az emberi apák. Néha — ha jó kedvük van — egészen kedvesek, de lelkük mélyén egoisták, zsarnokok, kiszámíthatatlanok, kifürkészhetetlenek és veszedelmesek. Hason-

---

* Lengyel gyermekorvos és szociálpedagógus (eredeti neve Henryk Goldszmit), szül. 1878. júl. 22-én Varsóban. 1907 óta egy zsidó árvaházat vezetett ott, 1919 után egy otthont elárvult és elhagyott munkásgyermekek számára, végül a német megszállás idején a varsói gettó gyermekotthonát, önfeláldozóan gondoskodva a kis üldözöttekről. Pedagógiai eszméit regényekben is terjesztette. 1942. aug. 5-én önként ment a rábízott gyermekekkel a treblinkai haláltáborba. (Szerk.)

lóképpen élték meg a világon uralkodó titokzatos hatalmat is: egyes embereknek mint kedvenceinek udvarol, másokat közömbösen hagy éhen halni, rabszolgákká válni, elpusztulni. A világ „atyja" — az élet tapasztalata szerint — a földi apáknak a tükörképe: részrehajló és végeredményben ijesztő. De vajon a tapasztalat alapján a testvériség — amire ma az apák világától elfordulva, olyan nagy lelkesedéssel esküsznek fel — egyértelmű és reményteljes? A Biblia szerint a világtörténelem első testvérpárjának neve: Káin és Ábel. A római mítoszban ennek Romulus és Remus felel meg. A motívum általános, és mintegy a valóság kegyetlen paródiája a testvériség himnuszára. De nem ruházta-e fel a tapasztalat 1789 óta újabb és még borzalmasabb vonásokkal ezt a paródiát, nem igazolta-e „Káin és Ábel" vízióját még sokkal inkább, mint amit az kilátásba helyezett?

Akkor hát honnan tudjuk, hogy az apaság megbízható jóság, hogy Isten — minden látszat ellenére — nem játékszerként kezeli a világot, hanem megbízhatóan szereti? Ezért volt szükséges, hogy Isten önmaga mutatkozzék meg, lerombolja a képeket, és új mértéket állítson fel. Ez a Fiúban, Krisztusban valósul meg. Egész élete imádkozva nyúlik bele az igazság és jóság feneketlen mélységébe, Istenbe. Csak ettől a Fiútól tudjuk meg valóban, hogy mi az apa. A XIX. század valláskritikájának állítása szerint a vallások úgy keletkeztek, hogy az emberek az égre vetítették a legjobbat és legszebbet, amijük volt, hogy ezt a világot elviselhetővé tegyék. De amikor csak a sajátjukat vetítették az égre, azt Zeusznak hívták, és az ijesztő volt. A Bibliában szereplő Atya nem hasonmása az emberi apaságnak, hanem egészen új képet tár elénk, az emberi apaságnak isteni bírálata. Isten a maga mértékét állítja fel.

Jézus nélkül nem tudjuk, hogy valójában mit jelent az „Atya". Jelentése az ő imájában ragyogott fel, és ez az ima lényegbe vágóan sajátja. Az olyan Jézus, aki nem volna állandóan belemélyedve az Atyába, aki nem állna vele mindig a legbensőbb kapcsolatban, teljesen különböznék a Biblia Jézusától, a történelem valóságos Jézusától. Az ő életének középpontja az ima volt; onnan szemlélve értette meg Istent, a világot, az embereket. Isten szemével szemlélni a világot és aszerint élni: ez jelenti az ő követését. Őáltala lett nyilvánvaló, mit jelent egészen Isten létezésére alapítani életünket. Őáltala érthetjük meg, miért kell a tízparancsolat első tábláját mint főbenjáróan fontosat elfogadni. Ő adott értelmet ennek a középpontnak, és ő mutatja meg mibenlétét.

De itt ismét felmerül egy kérdés. Jézushoz elengedhetetlenül hozzátartozik az Istennel való imádságos kapcsolat. Ez alkotja létének alapját. E nélkül nem lenne az, aki. De hozzátartozik-e ez a kapcsolat az Atyához is, akihez szól? Az Atya is más lenne-e, ha Jézus nem így szólítaná? Vagy mindez csak felületesen érinti, nem hatol bele? A felelet így hangzik: Az Atyához éppen úgy hozzátartozik, hogy Fiának szólítsa Jézust, mint Jézushoz, hogy Atyát mondjon. E nélkül a megszólítás nélkül ő sem lenne ugyanaz. Jézus nemcsak kívülről érinti az Atyát; mint Fia, hozzátartozik isteni létéhez. Isten — már a világ teremtése előtt — az Atyának és Fiúnak a szeretete. Éppen azért lehet a mi

Atyánk, és minden apaság mértéke, mert ő maga öröktől fogva Atya. Jézus imájában Istennek benső mivolta, milyensége tűnik elő. A háromságos egy Istenben való hit semmi egyéb, mint annak értelmezése, ami Jézus imájában történik. Abban felragyog az egység a háromságban. De itt felvetődik a kérdés: Hogy-hogy egység a háromságban? Hogy egység a kettősségben, azt a mondottak alapján felfogtuk, beláttuk. Azonban honnan jön elő hirtelen a harmadik? Ennek a kérdésnek külön elmélkedést kell szentelni; egyelőre meg kell elégednünk egy utalással. Pusztán egység a kettősségben — azt lehet mondani — nem létezik. Ugyanis vagy megmaradnak egymással szemközt kettősségben, és akkor nem keletkezik valóságos egység, vagy pedig egymásba olvadnak, és akkor megszűnik a kettősség. Kíséreljük meg ezt kevésbé elvontan megfogalmazni. Atya és Fiú nem úgy válik eggyé, hogy egymásban ismét feloldódnak. Szemközt maradnak, mert a szeretet meg nem szűnő szembenálláson alapszik. Ha ilyenformán mindkettő önmaga marad, és nem szüntetik meg kölcsönösen egymást, akkor egységük nem állhat fenn külön-külön mindegyikben, hanem a termékenységben, amelyben mindegyik odaadja önmagát, s mégis saját maga marad. Szeretetük termékenysége által egyek, azáltal, hogy túlhalad rajtuk ez a szeretet. A harmadikban, akiben önmagukat átadják, az ajándékban mindegyik saját maga, és mégis egyek.

De térjünk vissza az előzőekhez. Jézus imájában felragyog az Atya, felismerhető Jézus mint Fiú, és ezáltal láthatóvá válik az egység: a háromságos egység. Ennek következtében kereszténnyé válni annyit jelent, mint Jézus imájában részt venni, élet-, azaz imamodelljét magunkévá tenni, vagyis Jézussal együtt „Atyát" mondani, és így gyermekké, Isten fiává — Istenné — válni a Lélek egységében, aki önmagunkká tesz bennünket, és éppen így von bele Isten egységébe. Kereszténynek lenni annyit jelent, mint ebből a középpontból szemlélni a világot, és innen kiindulva reménnyel telten, határozottan és nyugodt bizalommal szabaddá válni.

Ezzel ismét eljutottunk ennek az elmélkedésnek a kiinduló pontjához. Még mielőtt tudomást szereztünk volna róla, megkereszteltek bennünket az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Manapság messzemenő kétségek merülnek fel: jó-e ez így. Az a benyomásunk, hogy ezáltal olyan előzetes döntéseket kényszerítettek az emberre, amilyeneket tulajdonképpen csak saját maga hozhat. Az életalakítás központi területén az ilyen elébevágás az emberi szabadság megkérdőjelezhető csorbításának tűnik fel. Ebben magával a keresztény hittel szemben érzett mélységes bizonytalanságunk jut kifejezésre. Inkább tehernek érezzük, mint kegyelemnek; olyan tehernek, amilyet az ember csak önmaga vállalhat magára. Azonban közben elfelejtettük, hogy magát az életet is megkérdezetlenül kaptuk előre, és az élettel együtt még sok minden mást. Mikor ember születik, nemcsak biológiai létet kap, hanem a nyelvet és az időpontot is, az annak megfelelő gondolkodásmóddal és értékelésekkel. Nincs élet előre kapott adottságok nélkül. A kérdés azon fordul meg, hogy mit kapunk előre. Ha az örök Szeretet a keresztségben előlegezi szeretetét, melyik előzetes ado-

mány lehetne drágább vagy tisztább? Értelmetlen pusztán az életet kapni. Ez szörnyű teherré válhat. Azonban szabad-e egyáltalán életet adni? Ez csak abban az esetben helytálló, ha az élet maga helytálló, vagyis ha minden szörnyűséget meghaladó remény hordozója.

Ahol az Egyházat már csak véletlenül összeverődött egyesületnek tekintik, ott a hit, mint előzetes adomány kérdésessé válik. Aki azonban meg van győződve, hogy nem valami egyesületről van szó, hanem a szeretet adományáról — ami már első lélegzetvételünk előtt vár reánk —, az nem ismerhet drágább feladatot, mint az embert előkészíteni a szeretet előzetes adományára, ami egyedül igazolja az élet adottságát. Azért mindenekelőtt ismét meg kell tanulnunk, hogy a kereszténységet Istenből kiindulva értsük meg, mint az ő szeretetében való hitet, mint hitet abban, hogy ő Atya, Fiú és Szentlélek. Hiszen annak az állításnak, hogy Isten a szeretet, csak így van egyáltalán értelme. Mert ha önmagában nem az, akkor egyáltalán nem az. Ha azonban lényegében az, akkor kell, hogy „én" és „te" és mégis egy legyen: háromságban egy. Kérjük, nyissa meg szemünket, hogy ismét őbelőle kiindulva fogjuk fel keresztény mivoltunkat, és ezáltal önmagunkat is újból megértsük, az emberiséget pedig megújítsuk.

Forrás: Der Gott Jesu Christi. Betrachtungen über den Dreieinigen Gott. Kösel Verlag, München 1977[2]

Németh József

MUTASD MEG ARCODAT!

Istenről csak képekben beszélhetünk, de lényegét egy kép sem tudja tökéletesen visszaadni. Az idők folyamán sok istenkép összetört. A katona nem hivatkozhat többé a seregek istenére. Az élet sodrával küszködő nem mondhatja, hogy Ő minden bajtól megvéd, mert számos ember nem kapta meg a remélt védelmet. Még mindig divatos Isten haláláról értekezni. De azok, akik olyan sokszor kiállították Istennek a halotti levelet, elfeledik, hogy hamis ravatal előtt állnak. Nem Isten halott, hanem azok a képek törtek össze, melyeket mi rajzoltunk meg vagy vettünk fel Istenről.

Sok jó oldala van annak, hogy szétfoszlottak az illúziók, de mégsem ad okot diadalkiáltásra. Sokan nem ismerik ugyanis ki magukat a nagy képrombolás után. Nem az érdektelenség és fásultság, hanem a bizonytalanság és a tanácstalanság a nagy tömegek jellemzője ma. Ez pedig további keresésre, kutatásra ösztönözhet: Mutasd meg arcodat! „Istenre szomjazik, az élő Istenre a lelkem, mikor lehet már végre arcát meglátnom és betelnem?" (Zsolt 42,3)

Mózes, aki az Úrral „szemtől szembe" beszélt, „ahogy az ember barátjával beszél", (Kiv 33,11) ilyen választ kapott kérésére: „Arcomat nem láthatod,

mert nem láthat engem ember úgy, hogy életben maradjon . . . Ha majd elvonul előtted dicsőségem, a szikla mélyedésébe teszlek, és kezemmel befödlek, amíg elvonulok előtted. Ha visszavonom kezemet, hátulról látni fogsz, arcomat azonban nem láthatod" (Kiv 33,20-23). — Mint Mózes, úgy mi is emberi mivoltunknál fogva látókörünket leszűkítő, ismerőképességünk hathatósságát korlátozó „sziklahasadékban" állunk. Platón, a nagy görög gondolkodó, a Politeia 7. könyvében a barlanghasonlattal világította meg ezt az állapotot, és megrajzolta az ismeret fáradságos hegymászó túráját a puszta sejtelemtől a véleményen és nézeten át az értelmi belátásig és a tudományos ismeretig. A szellemnek fenntartott lényegi ismeret, a világosságba, vagyis a szellembe és az igazságba vezető út lehetetlen pusztán emberi erő számára. A gúzsba kötött embert meg kell szabadítani (a kereszténység szerint meg kell váltani), fejét meg kell fordítani a világosság felé (a kereszténység szerint meg kell térni), majd lassan felfelé, az igazi világosság felé kell vezetni, még akkor is, ha fáj a szeme és gyakran zavarba jön (a kereszténység szerint Krisztus követésére, aszkézisre kell buzdítani). Mi is tehát — mint Mózes — az ismeret „szakadékában" állunk és várunk Isten elvonulására előttünk. Valóban elmegy előttünk Isten egyszer ebben az életben? Lehetséges a biblia elbeszélését magunkra alkalmaznunk?

Isten vissza is húzódhat. Őt lehetetlen kényszeríteni, önkényesen rendelkezésünkre állítani. A szentírás így is ismeri Istent. „Tán csak a közelből vagyok Isten — mondja az Úr —, s nem vagyok a távolból is az?" — olvassuk Jeremiás próféta könyvében (Jer 23,23).

Mózes Isten arcába akart nézni. Istent úgy akarta megismerni, hogy megoldódjon minden kérdése. De ez lehetetlen volt Mózes és lehetetlen marad minden ember számára. Clairvaux-i szt. Bernát kérdezte: „Milyen lenne az az Isten, akit egészen megértenénk?" S hasonló kérdések szuggerálják egy modern imában az isteni és emberi ismeret közötti távolság beismerését: „Mit tud a hangya Johann Sebastian Bach-ról? Mit ért a tücsök Beethoven 9. szimfóniájából? Mit láthat meg a kutya a pszichológiából? Mit foghat föl a ló a logaritmusokból?" Az imádság folytatása így lenne: Hogy tudnálak téged. Istenem, megérteni?! — De mi visszaborzadunk attól, hogy így imádkozzunk, és hogy imádkozzunk.

Mózes nem nézhetett Isten arcába, de láthatta Isten nyomait, láthatta Istent hátulról. Az elbeszélésben nincs szó arról, mit jelentett Mózes számára ez az élmény. Ennek oka abban keresendő, hogy végeredményben rólunk van szó, nem pedig Mózesről, aki már rég meghalt. Ha Isten védőleg terjeszti kezét fölénk, míg elvonul előttünk, majd visszavonja kezét, — akkor látjuk meg nyomait életünk útján. Nem annyira az emberekre és eseményekre, nem a jóra és a rosszra, a sikerre és a vereségre kell figyelnünk, hanem Isten útjára az időn át. Mert az emberiség útja mindig az Isten mögött, az Ő útján vezető út, amely már elő van készítve, el van egyengetve. Olyan út, amely nem a céltalan semmibe vezet. Ha úgy nézzük életünk útját, mint a kaleidoszkóp szí-

nes játékát, akkor értelmetlenül összekavart eseményeket látunk. Isten nyomai életünk útján adják meg azt a perspektívát, amely megvilágítja, kibogozza, rendezi és értelmezi életünk eseményeinek összevisszaságát. Az időbeli ismeret és az örökkévalóság között állandó feszültség marad: ez emberi sors. De „boldogok a tisztaszívűek, mert meglátják Istent!" (Mt 5,8)

Kit akarok megismerni, amikor Istent szeretném megismerni: amikor arcát keresem?

A kereszténység Jézust Krisztust mindig igaz Istennek és igaz embernek vallotta. Teste a feltámadáskor nem maradt vissza a földi dimenzióban, mint ahogy az ég felé kilőtt rakéta elhasznált anyagtartálya visszamarad, hanem emberi lelkével együtt belépett az isteni dicsőségbe. A feltámadt Krisztusban maga az ember lépett be Isten dicsőségébe.

Az üdvösség rendjének van egy alapvető törvénye, amelyet a zsinat a Gaudium et spes 41. fejezetében így fogalmaz meg: „Ha ugyanaz az Isten a Teremtő és a Megváltó, a profán történelem és az üdvösség történetének az ura, akkor nem szűnik meg az üdvösség rendjében a teremtés és különösképp az ember öntörvényűsége, autonómiája, hanem sokkal inkább itt érvényesül igazán sajátos méltóságában, és benne erősödik meg." És egy merész mondattal ezt hirdeti a konstitúció: „Aki Krisztust, a tökéletes embert követi, az maga is egyre inkább emberré lesz."

Amikor tehát Istent akarom megismerni, Krisztussal és Krisztuson át önmagamat törekszem megismerni mint igazi embert. Lassan-lassan megtanuljuk fölfedezni az emberi értékeket Krisztusban. Így lesz Isten arca számunkra az Istenember arcán felismerhető arc. Így tanuljuk meg önmagunkban is az emberi értékeket becsülni. — Ennek kifejtésében van a kereszténység hivatása a jövőre: az istenség a vallási magatartás történelmében össze van kötve az emberséggel.

Ha ezeket meggondolva nézzük Máté evangélista elbeszélését az Úr színeváltozásáról, akkor nem mindennapi eseményről lesz szó. Erre utal a bevezetőben már az a megjegyzés, hogy mindez „hat nap után" történt, mikor Jézus először beszélt szenvedéséről, haláláról és követéséről (Mt 16,21-28). Az előzmények bevonása a történetbe éppoly fontos, mint maga a történet. A „hat nap" föltehetően a teremtés hat napjára utal. A szenvedés után és a szenvedésen át, a halál után és a halálon át, a krisztuskövetés után és a krisztuskövetésen át az történik, ami a teremtés hatodik napja után a hetedik napon történt. Isten akkor mindent megnézett, amit alkotott és látta, hogy mindez jó. Most pedig az ember látja az átváltozott krisztusarcon saját életútja célját és jut el a konkluzióhoz: „Uram! Jó nekünk itt lennünk!" — Pál apostol is így látta az emberi életút célbajutását: „mindnyájan átváltozunk" (1Kor 15,51). „Mindnyájan, akik födetlen arccal tükrözzük vissza az Úr dicsőségét, a dicsőségben fokról-fokra hozzá hasonlóvá változunk" (2Kor 3,18). „Ő azzal az erővel, amellyel mindent hatalma alá vethet, átalakítja gyarló testünket és hasonlóvá teszi megdicsőült testéhez" (Fil 3,21).

Az emberi életút dicsőséges célbajutása Jézus életében nem a kiváló teljesítményekért kapott jutalom. Az Úr színeváltozása nem a beteggyógyításokra adott isteni válasz. Mindez az után történt, hogy Jézus szenvedéséről és haláláról beszélt. Jézus a színeváltozásban arra az elhatározásra és elszántságra kap az Atyától autentikus választ, hogy ezentúl a szenvedés és a halál sötét útjára lép. Ezt kell tudni a tanítványoknak és mindenkinek, aki ezt a történetet olvassa: a kereszt felé vezető út és Jézus követése ezen az úton, amelyre mindannyian meg vagyunk híva, a reménység útja, amely egyenesen a jövő boldogságába vezet. A szenvedés és a halál sötétségébe vezető út helyes és célbavezető út.

Mózes és Illés nem nézhettek ezen az úton Isten arcába (1Kir 19,9-14). Mi sem. A szenvedés és a halál útja mindig fátyollal lesz befödve. Nem véletlen, hogy Illés is — Mózeshez hasonlóan — egy barlang bejáratánál, befödött arccal beszélt Istenével. A célba érve azonban — mintegy szent hegyen, szent helyen — mindketten Jézus megdicsőült arcába nézhetnek, és benne láthatják Isten arcát.

Nagyon kevesen voltak, akik — mintegy szent hegyen, szent helyen — fölfedezték Jézusban Isten arcát: a pásztorok Bethlehemben (Lk 2,20); Simeon és Anna (Lk 2,30 és 38); keresztelő János (Jn 1,29-34); Fülöp (Jn 14,8-14). — „Ki mehet föl az Úr hegyére? Ki állhat az ő szent helyén?" — kérdi a zsoltáros. „Akinek a keze tiszta és ártatlan a szíve, akinek az esze nem csaláson jár, s aki nem esküszik hamisan embertársa ellen . . . Ez lesz a sorsa népnek, mely őt keresi, amely a te arcodat keresi, Jákob Istene" (Zsolt 24,3-6).

„Szívem ezt sugallta: Keresd tekintetét! Uram, a te arcodat akarom keresni. Ne rejtsd el előlem arcodat!" (Zsolt 27,8) — Évszázadok óta nézzük az Úr arcát, ahogy Róma és Ravenna mozaikjai, Giotto, Michelangelo, Tizian, Dürer, Rembrandt festményei ábrázolják, vagy ahogy Lucio Fontana, Fausto Pirandello, Marino Marini, George Rouault, Marc Chagall, Ewald Mataré, Henry Matisse, Henry Moore képei vagy üvegfestményei, karcolatai vagy szobrai mutatják. A modern művész Krisztusban az arcot látja, vagy pedig mint szimbólumot ábrázolja a keresztben és a töviskoronában. Több művész az események sodrában szemléli Krisztust: Pilátus előtt, a júdáscsóknál, az utolsó vacsorán, Jeruzsálembe való bevonulásakor. De minden modern művészi alkotás közös vonása, hogy személyes vallomást tartalmaz. Jézus vár az egyes emberre. Ha valaki imádkozva, meditálva szemléli a modern Jézus-képet, az segítséget kap benne az Isten szavára, Krisztus szenvedésére, halálára és feltámadására való koncentrációban. A Rómában élő művészettörténész, Dr. Anton Henze, így elemzi ezt a törekvést: „Az első pillanatban az a benyomásunk, mintha a modern művész új Krisztus-képet teremtett volna. A Krisztus-kép centruma, a fej és az arc fontos ebben a tekintetben. Ez pedig többször szenvedélyes vitatkozás tárgya volt a modern művészetben, és sokszor botrányt keltett. Bizonyos, hogy a modern művész semmit sem tud kezdeni a bizánci művészet tekintélyt parancsoló uralkodójával vagy a katedrálisok korából való

szép Krisztus-arccal. Noha Krisztus szenvedésének ábrázolására kötelezte el magát, mégsem jutott a fájdalmak férfiának típusánál tovább. A modern Krisztus-kép történelmi ősmintáját Giottónál találjuk; az ő fejlődéstörténeti alkotásai között van egy Krisztus-arc, amely nagyságában és méltóságában elmélyíti, részletezi és differenciálja a lelki-szellemi kifejezést és megnyilatkozást. Ehhez térnek vissza a 20. század festői és szobrászai különféle stíluselemeiknek megfelelően."

Mikor érkezik el nekünk az az idő, amikor ennek az arcnak a szemlélete látássá lesz, amikor szemeinket leköti az Úr tekintete? Modern művészi élményre van szükségünk? Vagy belső viharra? A Genezáret taván történtek megismétlésére? Mikor találkozik szemünk az övével?

Három evangélista beszéli el a vihar lecsendesítését. Épp ezért azt gondolnánk, hogy a tanítványok már az átkelés előtt régóta ismerték az Urat, és pontosan szemügyre vették. De mégsem. A háborgó tenger és a dühöngő vihar, a töredező hajódeszkák és a megtépázott vitorlák között kezdenek el igazán rá figyelni. De nem látnak mást, mint egy nyugodtan alvó embert. Aggódó szemük akkor veszi észre az alvó emberben a velük levő Istent, mikor a félelem hullámverése döngeti eddigi életük határozott biztonságát. Pedig elég alkalmuk volt arra, hogy felismerjék Jézus arcán az isteni arcot. Hisz a tisztátalan lelkek kiáltották előttük: „Te az Isten Fia vagy!" (Mk 3,12) Hallották példabeszédeit a magvetőről (Mk 4,3-20), a lámpásról (4,21-23), a vetésről, amely önmagától nő (4,26-29), a kicsi mustármagról, amely magas fává növekszik (4,30-32). De úgy látszik, a tanítványok csak mint információt szívták magukba a példabeszédeket, „hogy nézzenek, de ne lássanak" (Mk 4,12). Hiába avatta be őket Jézus az Isten országa titkaiba (Mk 4,11). Sokszor hallunk információt, de nem tesszük magunkévá. A vallási információ nem ér semmit, ha csak halljuk — bármilyen pontos is. Nem használ a legkimerítőbb felvilágosítás sem arról, hogy Isten a veszélyes helyzetekben is az élet hajóján van, ha nem tesszük magunkévá. A legrészletesebb tájékoztatás is haszon nélkül maradhat, ha egy veszélyes helyzetben kell megállni a próbát. Az exakt tudományok pusztán önmagukban véve még senkivel sem láttatták meg az élő Isten arcát. Ezt meg kell érteni azoknak, akik a vallásoktatásban csak tudományos ismeretközlést látnak. Az Istenről való informatív tudáson kívül elengedhetetlenül szükséges az is, hogy lássuk meg arcát, hogy vegyük észre, hogy éljük meg, hogy tapasztaljuk meg. Pontosan ezt a döntő lépést teszik meg a tanítványok, amikor keltegetik Jézust. Egy csepp reménység rajzolódik ki gesztusaikban, növekvő bizalom csendül meg kiáltásukban: „Mester, nem félsz, hogy elveszünk?" Ne gondoljuk azt, hogy egy hasonló lépés, gesztus, kiáltás előfeltétele annak, hogy észrevegyük az istenarcot. De igenis szükséges ahhoz, hogy kialakuljon a kapcsolat köztem és közte. Keresnünk kell a kapcsolatot ahhoz, akiről az írás beszél és akit a példabeszédek rajzolnak meg. Ez az a valóságra való vonatkoztatás, amiről az analitikus pszichológia ír. Ez az imádság és a dolgok komolyan vevése. Ezt teszik a tanítványok most életükben

először. Ebben a merész és kockázatos döntésben élik meg az Urat, mikor félve kérdik egymástól Jézusra tekintve: „Ki ez, hogy még a szél és a víz is engedelmeskednek neki?" (Mk 4,41) S Jézus tekintetéből szeretet, gondoskodás, biztatás beszél. Egy ilyen élmény teremti meg azt a bizalmi alapot, amelyből a szenvedő ember imája fakad az Úr előtt: „Ahogy a szolgák szeme uruk kezén, s a szolgálók szeme úrnőjük kezén: úgy tekint szemünk az Úrra, a mi Istenünkre, amíg meg nem hallgat" (Zsolt 123,2).

Az ilyen élmény azonban mindig kockázatos marad. Aki vállalja a kockázatot benne, az elnyeri az életet. Aki kitér és meghátrál, az elveszíthet mindent.

Pilátus elveszített mindent, mert kitért az Úr arca elől. Jézus az igazság témáját hozta föl Pilátus előtt. De hiába. Nem a filozófiai szkepszis vagy a hatalmi ember iróniája adta Pilátus szájába a kérdést: „Mi az igazság?" Inkább arra kell gondolnunk, hogy ezzel az odavetett kérdéssel elfordította fejét Jézustól, aki azt mondta, hogy Ő az igazság (Jn 18,38; 14,6). Az igazság a görögül gondolkodó ember számára a leplezetlen, álarc nélküli valóságot jelenti. Pilátus nem mert a leplezetlen, meztelen valóság arcába nézni.

Júdásnak határozott érzéke volt ahhoz, hogy mi lehetséges egy konkrét társadalomban és mi nem. Jézus ügye nem úgy ment, mint ahogy ő józanul előre mérlegelte. Ha szembenézett volna az igazsággal, a kendőzetlen valósággal, aki Jézus volt, akkor vitatkozásra került volna a sor köztük Júdás terveiről, szándékairól, elgondolásairól az Isten országában. De Júdás nem tette meg ezt a lépést, hanem ment a maga útján, amelyen hurokra került.

Péter a nagy szavak embere volt. A nagy szavak azonban nagyon sokszor kicsik lesznek. A „Te vagy Krisztus, az élő Isten Fia" vallomásból esküdöző és átkozódó tagadás lesz: „Nem ismerem azt az embert!" (Mt 16,16; 26,74) De ezzel nincs vége a történetnek. Így olvassuk tovább Péter tagadásának tetőpontján Lukácsnál: „Az Úr megfordult, s rátekintett Péterre. Péternek eszébe jutott, mit mondott az Úr: Mielőtt ma megszólal a kakas, háromszor megtagadsz. Kiment és keserves sírásra fakadt" (Lk 22,61). — Egyedülálló pillanat! Péter saját kételkedésének szemébe néz, és hirtelen felismeri a leplezetlen valóságot, a kétségtelenséget, az igazságot, hogy az Úr szereti, elviseli és nem ejti el. Az, aki megengedte a vihar kitörését, meg fogja akadályozni, hogy a neurózis hullámai és egy időszakasz meg nem oldott problémái elsüllyesszék az élet hajóját. Az ilyen felismerés sokszor könnyekbe kerül. De ezek talán az öröm könnyei. Aki önmagán tud sírni, annak van jövője. S ez a jövő a megismételhető pillanatok jövője. Milyen szerepet játszik itt a belső vihar, a szenvedés? Találóan írta Paul Claudel: „Aki nem szenved, azon az élet abbahagyta munkáját; ott szünetet csinált." — „Uram, Istenem, rád emelem szemem, hozzád menekülök, ne engedd elveszni a lelkem! Ments meg a huroktól, amelyet nekem vetettek!" (Zsolt 141,8-9)

Az egyháztörténelem folyamán minden korszak alkotott magának egy jellegzetes Krisztus-képet. E képek tanúskodnak az egyes korok problémáiról, a benne élő emberek önjellemzéséről. Origenész előre látta az ilyen irányú fej-

lődést: „Krisztus mindenkinek abban a formában jelent meg, amely képességének és üdvösségének leginkább megfelelt, amely hozzá illett." Ha nem lenne ilyen változás, ha minden kép már előre meg lenne határozva fizionómiájában, akkor nem lenne dialógus a történelem és a hit között, akkor a hit történelmi ereklye lenne.

Ma a legtöbb művész a saját egyéni utján keresi Istent. Nincs egyfajta Krisztus-kép, amelynek az egyház elkötelezte volna magát. Ma válogatunk abból, amit a művészi fantázia felajánl. Nagy lehetőség nyílik ezzel arra, hogy a Krisztus-kép a hivők szívében formálódjék ki és nyerjen a különféle vallási magatartásnak megfelelően egyedi vonásokat. De ugyanakkor azzal a problémával is jár az ilyen magatartás, hogy a nagy csoportok nem értik meg az egyesek képét. Ha pedig olyan képet választunk ki, amely soknak mondjon valamit, — az a legtöbbnek nem fog mondani semmit. A kompromisszumoknak az a következménye, hogy sok Krisztus-képnek nincs maradandó helye a templomokban. — A huszadik század emberének szeme kereső szem.

Ezt a magatartást legszebben az elveszett drachmát kereső asszony gesztusa fejezi ki (Lk 15,8-10). — Valószínűleg egyetlen helyiségben voltak akkor az emberek, állatok, szerszámok, élelmiszertartalékok. Nem volt padló, nem volt szőnyeg. S az asszony felseper mindent. Az egész szemetet. Lehajol és kutat a piszokban, míg megtalálja a drachmát. Így keresi a mai ember is Istent!

Az éremnek van egy másik oldala is. Lukács azt akarja mondani a példabeszéddel: Ilyen az Isten, így keres bennünket Isten! Lehajol hozzánk. Nem fél attól, hogy bepiszkítja kezét. Keres a piszokban, míg talál. Míg megtalálja az embert, aki olyan sokat jelent számára.

Ha szemünk Őt keresi, ha az emberek „feltekintenek arra, akit keresztülszúrtak" (Jn 19,37), akkor beáll az a fordulat, amelyről Tauler ír: „Mi, a nézők, leszünk a nézettek. Ő keresi arcunkat, Ő néz a szívünkbe." Mert Isten, aki a régebbi időkben kevésbé volt tevékeny, mint ahogy gondolták, ma kevésbé halott, mint ahogy írják!

Jézus Krisztus! Te nem világoskodó vagy, hanem a Világosság. Te nem útjelző vagy, hanem az Út. Te nem igazi vagy, hanem az Igazság. Te nem élő vagy, hanem az Élet. Benned látom önmagamat, — ahogy vagyok. Benned látom azt, — akit magamból formálhatok.

„Kívánjátok az Urat és hatalmát, mindegyre keressétek arcát!" (Zsolt 105,4)

Puskely Mária

SIMONE WEIL

„Számomra az élet értelme: várakozás az igazságra."

Az 1943. augusztus 24-én 34 éves korában elhunyt Simone Weil alakját és életművét az utóbbi évtizedben fokozottabban tanulmányozzák. Mindkettő az

ellentétes nézetek pergőtüzében áll; egyesek diabolikusnak tartják — de nem vitatják el jóhiszeműségét (Charles Moeller), mások egyértelműen a testvéri szeretet vértanújaként tekintenek rá, — elismerve nézeteinek rendkívül szélsőséges voltát (Gustave Thibon). Agnosztikus, eretnek, manicheista, racionalista, misztikus — csak úgy röpködnek körülötte a sokszor nem éppen megtisztelő jelzők. „Sehol sem tudjuk őt megnyugtatóan elhelyezni" — vallja Pilinszky is.

Nos, Simone Weil alakjának és életművének felmérésére már könyvtárnyi irodalom született; nemzetközi kollokviumok vitái, volt barátai, tanítványai, harcos- és munkatársai mondják el róla véleményüket. E megemlékezések során lassan kirajzolódik igazi emberi alakja, és fokról fokra mélyebben belepillanthatunk az igazságkeresés szenvedélyétől fűtött írásainak gazdagságába. A fiatal francia filozófus bemutatása vaskos könyvben történhetnék csak. Ezért, alkalmazkodva a megadott szűk kerethez

1. röviden vázoljuk kalandos életét,
2. jelzésszerűen bemutatjuk Simone Weil és a kereszténység kapcsolatát.*

1.

Simone Weil Párizsban született 1909. február 3-án zsidó értelmiségi családból. Apja orvos, anyja nagy műveltségű asszony. A kislány semmiféle vallásos nevelést sem kap: „Szüleim és bátyám között a legteljesebb agnoszticizmusban nőttem fel" — írja. Hamar kifejlődik benne a szenvedők iránti együttérzés. Az első világháború idején egy házukba vetődő katona elbeszélései felfedik előtte a lövészárkok szenvedéseit. Az ötéves kislány lemond cukoradagjáról, hogy küldjék el a katonáknak és nélkülözőknek. Az évek múltával egyre határozottabbá válik benne a vágy, hogy átadja magát a világban uralkodó szenvedésnek, hogy azonosulva a legnyomorultabbakkal egy még fel nem ismert igazság nevében küzdjön az igazságosságért. 1919-ben kezdi meg középiskolai tanulmányait a Fénelon líceumban; 1925-ben a híres Henri IV. líceumba kerül, ahol Alain, a kor egyik legkiemelkedőbb filozófiatanára tanít. Az elragadó stílusú és megnyerő magatartású filozófus, aki tisztel minden vallást, a tiszta ész misztikájához akarja elvezetni tanítványait. Simone végigelmélkedi Descartes műveit és rajongva szívja magába Alain eklektikus filozófiáját. 1928-ban a tanárképző felvételijére készül. Simone de Beauvoir így emlékezik vissza a 19 éves filozófusjelöltre:

> „Simone Weil, bár az École Normale-ba készült, ugyanazokat a vizsgákat tette le a Sorbonne-on, mint én. Érdekelt, mert intelligenciájának nagy volt a híre, s különös ruhái is felhívták rá a figyelmet. Katonazubbonya zsebében a Szabad Szavak és a l'Humanité egy-egy számát gyűrte. Nagy éhínség pusztított Kínában, s azt mondják, hogy erre a hírre zokogni kezdett. Ezek a könnyek még

---

* Vö.: Gilbert Kahn és mások: Simone Weil. Philosophe, historienne et mystique, Aubier, Párizs, 1978, 33—53; François Heidsieck, Simone Weil, Seghers, Párizs, 1965 feldolgozza a legjobb S. W.-re vonatkozó irodalmat).

jobban kikényszerítették tiszteletemet, mint filozófiai tehetsége. Irigyeltem azt a szívet, amely az egész világért képes dobogni. Egyszer sikerült a közelébe férköznöm. Nem tudom már, hogyan kezdődött a beszélgetés. Metsző hangon kijelentette: egyetlen dolog számít a földön: a Forradalom, amely mindenkinek enni ad! Én visszavágtam, hogy nem boldoggá kell tenni az embereket, hanem meg kell találni létük értelmét. Végigmért: Látszik, hogy maga még soha nem volt éhes!" (Egy jó házból való úrilány emlékei).

Simone hallatlan szívóssággal ássa magát bele a filozófia kásahegyébe; diplomamunkáját Descartes-ról írja. Isten létezik, mert értelme erre következtet. Isten azonban csak filozófiai fogalom, személytelen létező. Simone-nak nincs semmiféle élménye erről a semleges létezőről. Utolsó egyetemi évében elmélyült értekezésekben elemzi Gilson, Berkeley filozófiáját, Platón gondolati rendszerét. 1931-ben szerez tanári képesítést. Most néhány évig különböző vidéki középiskolákban tanít, — rendkívüli odaadással, de talán túlzottan egyéni módszerrel, amint ezt megállapítják a szakfelügyelők. Továbbra is agnosztikus, egy időben pedig kifejezetten ateistának vallja magát. Le Puyben minden szabad idejét a bányászokkal tölti, tanítja őket matematikára, filozófiai kurzusokat ad, részt vesz a sztrájkolók felvonulásaiban, bekapcsolódik a szakszervezeti mozgalomba. Fizetéséből csak annyit tart meg, amennyi egy munkanélkülinek jut, a többit a rászorulóknak adja. Fizetése napján már ajtaja előtt várják pártfogoltjai.

A fiatal filozófiatanár 1934-ben egészen magára veszi a munkásélet terhét. Nyolc hónapig a Renault művek fémkohászati üzemében dolgozik marósként. Társaival egy sorban megismeri a szalagrendszer gyilkos monotóniáját, az éhséget, az elnyomást, a kiszolgáltatottságot, a munkanélküliség és létbizonytalanság állandóan fenyegető rémét. Nem intellektuális tapasztalatokat akar gyűjteni, hanem egészen „inkarnálódni" a munka világában, elmerülni a valódi, közösségi szenvedésben. Később mégis összefoglalja tapasztalatait; a Journal d'Usine, a Gyári Napló egyike legmegdöbbentőbb írásainak. 1935-ben portugáliai utazása során egyszerre találkozik a portugál halászok kimondhatatlan nyomorával és számára érthetetlen mély vallásosságával. A kereszténységről alkotott első benyomásai a nyomor és elmaradottság légkörében születnek. Az az érzése, hogy a kereszténység az elnyomottak és rabszolgák vallása. A következő évben Barcelonába utazik, hogy a spanyol polgárháborúban a köztársaságiak mellett harcoljon. Egy baleset miatt — forró olaj ömlik a lábára — hamarosan vissza kell térnie. 1937-ben Asszisziben találkozunk vele. Életében itt imádkozik először. Megragadja Szent Ferenc egyszerűsége, szegénysége, és lelkét készségesen kitárja az előtt az Ismeretlen előtt, akit Ferenc oly megbűvölten szeretett. 1938 húsvétját a solesmes-i bencéseknél tölti (mint néhány éve Edith Stein, aki ekkor már a kölni kármel nővére). Teljes önfeledtséggel merül el a soha nem hallott gregorián szépségében. „Tiszta és tökéletes örömet éreztem. Krisztus szenvedésének gondolata költözött belém." Egy fiatal angol egy XVII. századi misztikus költeményét nyomja kezébe. Simone-t megragadja a vers, elmélyülten olvassa, majd hangosan recitálja. Né-

hány hónappal később éri élete első nagy misztikus kegyelme. „Krisztus magával ragadott" — csak ennyit mond róla később. A részletekről soha nem beszél.

Kitör a második világháború. Szüleivel a déli szabad zónába menekülnek. A hitlerizmussal nem lehet dialogizálni, tehát harcolni kell ellene; ez a felismerés határozza meg következő éveit. Marseille-ben zsidó volta és feltűnő politikai tevékenysége miatt letartóztatják, hosszan faggatják, majd azzal fenyegetik, hogy őt, a filozófia tanárát, a prostituáltakkal egy cellába zárják. A „vádlott" boldogan kiált fel: „Mindig nagyon szerettem volna megismerkedni velük, de soha nem tudtam más lehetőséget elképzelni, mint a börtönt!" Bolondnak nézik és elengedik. Simone kapcsolatba kerül a francia ellenállási mozgalommal. Itt délen ismerkedik meg Gustave Thibonnal, aki — jobb belátása ellenére — szőlőmunkásként alkalmazza. „Amikor megérkezett — írja később Thibon — azt mondtam magamban: most leszenvedek egy adagot a tisztítótűzből. De néhány nap múlva eltűnt minden aggodalmam. A lényeges kérdésekben: Isten, lélek, örök rendeltetés — mélységesen egyetértettünk. Sem előtte, sem utána nem tapasztaltam meg ilyen bensőséges lelki testvéri kapcsolatot. Ugyanahhoz a családhoz tartoztunk, ő volt az idősebb nővérem." (Panorama aujourd' hui, 1974. 7.) Simone, leromlott egészsége és szinte állandó kínzó fejfájása ellenére egy sorban dolgozik a szőlőmunkásokkal, közben a Miatyánkot recitálja görögül . . . Itt Marseille-ben ismerkedik meg a domonkos Joseph-Marie Perrinnel. Sokat beszélgetnek, kívülállók már várják, hogy felvegye a keresztséget. Nem így történik. Simone hisz, de meg akar maradni az Egyház küszöbén. Hosszú csendes órákat tölt el a templomban a szentségi Jézus előtt, aki, mint írja, örökre magával ragadta. Mielőtt családját követné New York-ba, hosszú levélben írja le domonkos barátjának lelki életrajzát.

New York-ban gyorsan megtalálja a harlemi negyedet, eljár az ottani baptista templomba, ahol ő az egyetlen fehér. 1942 novemberében szülei akarata ellenére visszatér Európába, Londonba megy és csatlakozik a felszabadítási mozgalomhoz. A legveszélyesebb feladatokat akarja kicsikarni magának: ejtőernyősként visszatérni hazájába és harcolni a németek ellen. De csak irodai munkát kap. Hogy hűséges maradjon a felismert igazsághoz, legalább mindent megvon magától, hogy több jusson az ellenállóknak. A végsőkig legyengül, háziasszonya egy napon a földről szedi föl. Kórházba viszik. Az orvos még meg tudná menteni, de nem számol páciense szívós akaratával, aki — tüdőbaja ellenére — most sem akar többet enni, mint a nélkülözők. Hisz abban, hogy szeretetével még így segíteni tud a küzdőknek. A szenvedés már teljesen összetörte, a kemény fizikai munka, állandó böjt, megerőltetések elvégezték romboló munkájukat. Halálának titka mégsem ez. Idézzük a domonkos J.-M. Perrin-t: „Kívül vagyok az igazságon! — kiáltotta nekem egyszer Simone Weil, hogy megmagyarázza a halál utáni vágyát, és hogy kifejezze azt a reményét, hogy a halálban felfedezi a teljes igazságot" (Simone Weil telle que nous l'avons connue).

Szüleinek szóló utolsó leveleiben az örömről, a tavaszról, az élet szépségéről ír. — Beszéljen nekem Istenről! — kéri utolsó napjaiban egyik látogatójától. 1943. augusztus 24-én hal meg csendben, szinte észrevétlenül. Ashfordban temetik el. Sírját egyszerű fehér kő jelzi, rajta ez áll: Simone Weil, 1909—1943. „Isten szentjeinek ahhoz az egyházához tartozott, amely Istenben van elrejtve" (G. Thibon).

2.

Simone Weil egyik utolsó levelében ezt vallja Maurice Schumannak: „Bár kívül vagyok az Egyházon, pontosabban annak küszöbén élek, mégis az az érzésem, hogy valójában belül vagyok" (Écrits de Londres 198). Máskor megállapítja: „Nem tudom, hogyan kerülhetem el azt a végkövetkeztetést, hogy az én hivatásom: keresztènynek lenni az Egyházon kívül" (Lettres à un religieux 10). Ezek a megállapítások csodálatos „párviadalra" vetnek fényt: a szeretetét mindenkinek felkínáló Isten hívja Simone-t, a fiatal leány pedig keresi Őt: filozófiában, munkásmozgalomban, a szegényekkel vállalt sorsközösségben, a mitológiában, a keleti vallásokban, a görög bölcsekben, az odaadó testvéri szeretetben . . . Mihelyt meglátja az igazság egy-egy megvilágosodó oldalát, azonnal és minden akadályt legyűrve indul felé. Végül is elérkezik a maga Jabok folyójához, ahol az őt kereső Igazság vár rá, hogy megküzdjön vele „életre-halálra". Az Úr Angyala és Jákob birkózása Simone számára a Krisztussal való misztikus találkozást jelenti. Egyedül van, George Herbert egy költeményét mondogatja:

> Egy ilyen versolvasás közben történt, amint már írtam Önnek, hogy maga Krisztus szállt le hozzám és hatalmába vett. Amikor az Isten-probléma megoldhatatlanságán törtem a fejem, nem láttam azt a lehetőséget, hogy itt a földön Isten és egy ember között létezik valóságos, személyes kapcsolat . . . Egyébként abban, hogy Krisztus így váratlanul hatalmába vett, sem az érzékeimnek, sem a képzeletemnek nem volt semmiféle szerepe; csak egy szeretet jelenlétét éreztem meg a szenvedésben, hasonlóan ahhoz, mint amit az ember egy szeretett arc mosolyában lát meg (Attente de Dieu 44—45).

Joë Bousquet-hez írt levelében, miután megemlíti iszonyú fejfájásait és az üzem rabszolgaéletéről szerzett tapasztalatait, még többet mond:

> Mindezek során az Isten szónak egyáltalán nem volt helye gondolataimban, mindaddig a napig, vagy három és fél éve, amikor már nem tudtam tőle többé megtagadni ezt a helyet. A heves fizikai fájdalom egy pillanatában, amikor szeretni akartam, de anélkül, hogy hittem volna: nevet is tudok adni ennek a szeretetnek, minden felkészülés nélkül — soha nem olvastam misztikusokat — egy jelenlétet éreztem: személyesebbet, biztosabbat és valóságosabbat, mint egy emberi lényét; ez a jelenlét megközelíthetetlen volt érzékeim és képzeletem számára, hasonló ahhoz a szeretethez, amely egy szeretett személy leggyöngédebb mosolyából sugárzik. Ettől a pillanattól kezdve Isten és Krisztus neve egyre ellenállhatatlanabbul összekapcsolódtak gondolataimban (Pensées sans ordre concernant l'amour de Dieu 81).

Ez a minden előkészület nélküli, közvetlen találkozás többször is megismétlődik:

> Néha megtörtént, hogy amikor szöveget recitáltam, vagy más pillanatban, Krisztus személyesen jelen volt, de jelenléte végtelenül valóságosabb, meg-

döbbentőbb, világosabb és szeretetteljesebb volt, mint az első alkalommal, amikor megragadott (Attente de Dieu 41).

Simone az önmagát jelenlevővé tevő Igazság fényében elismeri, hogy neki semmi szerepe sincs e váratlan találkozások létrejöttében. Isten, akit Krisztusban tapasztalt meg, maga jött elé, és elborította szerető jelenlétével. „Ez nem más, mint hogy maga Isten jön az ember keresésére" (La source grecque 139).

Simone Weil tehát meg van győződve arról, hogy nem az ember keresi Istent, hanem Isten indul az ember keresésére, mint valami „koldus", és Isten (Krisztus) ragadja meg azt az embert, aki nem állít akadályokat Isten (a Lélek) láthatatlan tevékenységének. Már kora gyermekkorától volt egy bizonyos élménye a „természetfelettiről", Isten jelenlétéről, még ha nem is tudta pontosan megnevezni. „Mindig a keresztény ihlet légkörében éltem", mondja. Ez nem jelenti azt, hogy a katekizmusból megtanulta a keresztény igazságokat, hanem — még mielőtt az evangéliumot olvasta volna — bizonyos evangéliumi érzékenységgel rendelkezett. Az a bizonyosság élt benne, hogy „amikor az ember kenyeret kíván, nem kap követ". Később olvassa az Evangéliumot. Amit ott talál, az nem idegen számára éppen a „ráhangoltság" miatt; sőt a görög filozófiában, India szent himnuszaiban vagy az afrikai és a skandináv folklórban is ugyanazt találja. Az a benyomása, hogy a kereszténységben született, ezért nem is kell abba belépnie. Amikor megismeri Jézus tanítását, amikor az imában megtapasztalja a Jézussal való egységet, nem módosítja a természetfelettiről vallott felfogását, amelyet Heidsieck így fogalmaz meg: Isten tevékenysége a világmindenségben és a lélekben, vagy: Isten leereszkedése.

Jézus szemében az egyetlen Ige megtestesülése, mégsem zárja ki annak lehetőségét, hogy esetleg („talán": ezt mindig hozzáfűzi) a természetfeletti (Isten) közli magát más vallásokban is, talán más szent iratok is vannak, amelyek Isten ismeretét közvetítik stb. Talán az Ige jelen van Oziriszben is. Ezt nem állítja határozottan, csak felveti a lehetőséget. Úgy tűnik neki, hogy Isten ajándékát nem lehet leszűkíteni a kereszténység ill. az Egyház határai közé.

Különös, paradox tény (ezt általában megjegyzik kritikusai): Weil rokonszenvezik a különböző nem keresztény vallásokkal, ugyanakkor zsidó létére elveti a zsidó hagyományt (mint az eretnek Marcion tette). A vérségi kötelék ellenére nem fűzte szorosra a vallási kapcsolatot az ószövetség népével, sőt sokszor kimutatta éles ellenkezését vele szemben. Ez a tény is mutatja, hogy Weil nem zsidó (vagy keresztény) nevelés (tanítás) alapján szerezte meg vallási meggyőződését, hanem személyes tapasztalat révén.

A „természetfelettin" keresztül fedezte fel az emberi rendet, a társadalmi stb. problémákat. Sorsközösséget vállalt a munkásokkal, elkötelezte magát az emberi jogokért, szabadságért. Isten tette figyelmessé az emberek iránt, az

emberek legelemibb fizikai és morális szükségletei iránt. Az alapvető igény a tisztelet, és ennek első kifejezése: nem szabad hagyni, hogy mások az éhségtől szenvedjenek. Az emberek iránti tisztelet vezette abban, hogy testvéreinek biztosítsa a kenyeret, lakást, ruhát, segítséget a betegségben stb. A lélek morális szükségletei pedig ezek: rend, szabadság, engedelmesség, felelősség, egyenlőség, biztonság, magán-és közös tulajdon, az igazság felfedezésének lehetősége . . . Bizonyos eszmefuttatásai a társadalmi igazságosságról XIII. Leó, XI. Piusz és XXIII. János pápa szociális enciklikáira emlékeztetnek. „Egy pápa ezt mondta: az anyag megnemesedve kerül ki a gyárból, a dolgozók pedig elnyomorodva."

S. Weil remek lapokat írt az Isten- és emberszeretetről, de úgy tűnik, a szexualitásról manicheus felfogása volt. (Tizenhat éves korában teljes szüzességet ígért és így is élt; rokonszenvezett a katarokkal, akik tudvalevőleg megvetették a szexualitást.) Főleg Isten szeretetéhez ragaszkodik, az emberi szerelem legfeljebb csak Isten szeretetének szimbóluma.

Weil egy bizonyos dogma nélküli kereszténységet élt meg. Igaz, egyik utolsó írásában megvallja: „Hiszek Istenben, a Szentháromságban, a Megtestesülésben, a Megváltásban, az Eucharisztiában, az Evangélium tanításában." Hisz az Egyházban is, amelyet Jézus alapított és amely a szentségek letéteményese. De a Megtestesülésről — amint említettük — furcsa hipotéziseket vetett fel, és az egyházat (a Zsinat előtti egyházat!) dogmáival és kiátkozásaival nem tudta elfogadni.

Jézust főleg a kereszten szemlélte és az ún. kenótikus krisztológiát tette magáévá. Krisztus annyira vállalta az emberi nyomorúságot és bűnt, hogy szinte azonosította magát a szerencsétlenséggel, teljesen kiüresítette magát a kereszten szeretetből. A Megtestesülés által Isten kiüresíti istenségét. A szeretet legfőbb aktusa az önkiüresítés, a lemondás. (Valószínűleg itt a kabbala is befolyásolta S. Weilt, azon túl, hogy Fil. 2-t sajátos módon értelmezte.) A teremtő Isten a rabszolga alakját veszi fel. A teremtés, miként a megtestesülés és a szenvedés, végtelen távolságot létesít, amely végtelen szenvedést okoz, de így tanúskodik a végtelen szeretetről. Maga a teremtés is szenvedés. Isten (Atya) és Isten (Krisztus) között a nyers anyagban kiterjedő teremtés végtelen elválasztást hoz létre. „Ez a végtelen távolság Isten és Isten között, a legfőbb szétszakítottság, a minden mással összehasonlíthatatlan szenvedés, a szeretet csodája: ez a keresztrefeszítés. Senki sem lehet olyan távol Istentől, mint az, aki átokká lett." A teremtésnek és az egyetemes szerencsétlenségnek a szimbóluma a világ kezdetétől feláldozott Bárány. (X. Tilliette SJ) Ez Weil kenótizmusának vezérmotívuma, amely Pilinszky költészetében is többször felbukkan. „Krisztus Isten csöndje." A Kereszt isteni, mert a legfőbb szeretet a legvégső elhagyatottságban. Simone Weil krisztológiájába tehát belekeverednek szinkretista (pogány-mítikus és gnosztikus-keresztény) elemek. Krisztusa olyan szerencsétlen, aki a szerencsétlenség őstípusa.

Ami tehát a dogmákat illeti, Weil távol áll a keresztény tanítástól. De lelki tapasztalatában autentikus evangéliumi elemeket találunk. Simone Weil az Egyház küszöbén maradt: lelkiségét az Evangélium szeretete és az „evangéliumi" Egyház tisztelete légkörében bontakoztatta ki, de az ortodoxia gondja nélkül. Pedig vágyott, — ha nem is a víz-, legalább a Lélekben való keresztségre. Vágyódott az Eucharisztia után. De — ahogy Heidsieck megjegyzi — valahogy azt óhajtotta, hogy a hegy menjen Mohamedhez, vagyis, hogy az Egyház alakítsa a tanítását az ő meggyőződéséhez. A természetfeletti és az evilági, az emberi és a lelki közötti egyensúly keresésében egy szorongással teli kor tanúja. Egyébként ha tovább élt volna, a II. vatikáni zsinatig, megtapasztalhatta volna, hogy az Egyház nem mozdulatlan valóság, hanem képes észrevenni az idők jeleit, alkalmazkodni a világhoz, megnyílni az új problémáknak, anélkül, hogy feladná dogmáit, képes — múlt hibáit elismerve — megreformálni magát a Lélek erejében, eljutni „a kiátkozástól a párbeszédig".

Európai magyar papi lelkigyakorlat
júl. 2-án estétől 6-án délig
Színhelye: Innsbruck, Haus der Begegnung
Vezeti: P. Kereszty Rókus ciszterci Dallasból
Jelentkezés Marosi Lászlónál, A-9800 Spittal/Drau

•

Magyar lelkigyakorlat nővéreknek (6 napos)
Szent Margit-otthon, Linz. Vezeti: P. Békés Gellért OSB, Róma
1. kurzus: aug. 9. estétől 16. reggelig
2. kurzus: aug. 18. estétől 25. reggelig
Jelentkezés: Schw. Provinzoberin, St. Margit-Heim
Senefelderstr. 6, A-4020 Linz/D., Tel. 0732/43 461

•

Magyar lelkigyakorlat nővéreknek (8 napos)
Stella Matutina Igy. ház, Banneux belga kegyhelyen
szept. 6.—15. Vezeti P. Matyasovich Henrik SJ
Jelentkezés: Collegium Hungaricum, Blijde Inkomststraat 18
B-3000 Leuven

AZ EGYHÁZ SZAVA

NEVELJÜNK A BÉKÉRE!

Részlet a Szentatya békevilágnapi üzenetéből

Hogy legyőzzük a tehetetlenségnek ezt az önkéntelen érzését (amely ti. a történelem és a jelen láttán elfog: erről az 1. részben volt szó), a nevére méltó nevelés legelső feladata és jótéteménye: megtanít túllátni a közvetlenül kézzelfogható szomorú tényeken, — vagy még inkább: megtanít föllsmerni az öldöklő erőszak kellős közepén is a béke halk lépteit. A békéét, amely sohasem adja fel a reményt, fáradhatatlanul gyógyítja a sebeket, fenntartja, előbbre viszi az életet. Így tekintve a béke irányába való menetelés lehetségesnek és kívánatosnak, erőteljesnek és máris győzelmesnek látszik.

1. A történelem újraolvasása

Mindenekelőtt tanuljuk meg újraolvasni a népek és az emberiség történetét, igazabb szerkezeti elvek szerint, mint amilyen a háborúk és forradalmak láncolata. Bizonyos, hogy a történelemben a csatazaj uralkodik. De az erőszak szünetei lehetővé tették, hogy megvalósuljanak azok a tartós kulturális művek, amelyek az emberiség becsületére válnak. Még többet is mondhatunk: Ha az ember a háborúk és forradalmak közepett is meg tudta találni a béke és a haladás tényezőit, akkor ezek valami más rendbe tartozó vágyakozásból eredtek, mint az erőszak — lelki természetű vágyakból, mint amilyen az egész emberiség közös méltóságának elismerése, egy nép lelkének és szabadságának megmentése. Ilyen törekvések jelenléte szabályozóként működött még az összeütközéseken belül is, megakadályozott jóvátehetetlen töréseket, fenntartotta a reményt, új esélyeket biztosított a békének. Ahol ezek hiányoztak vagy az erőszak érvényesülésébe fulladtak, ott szabad tere nyílt a pusztulás logikájának, és ez tartós gazdasági-kulturális hanyatlásra, sőt egész civilizációk halálára vezetett. Népek felelősei, tudjátok nevelni magatokat a béke szeretetére azzal, hogy a nemzeti történelem nagyszerű lapjain kibetűzitek és megelevenítitek elődeitek példáját, akiknek dicsősége abban állt, hogy a béke gyümölcsét sarjasztották. „Boldogok a békeszerzők . . ."

Ma azzal járultok hozzá a békére való neveléshez, hogy a lehető legjobban kidomborítjátok az embercsaládra váró nagy békés feladatokat. Ha az emberek látják erőfeszítéseiteket, hogy elérkezzünk az emberiség közös környezetének és birtokának értelmes és szolidáris kezeléséhez, a milliókat tönkretevő nyomor megszüntetéséhez, az embercsalád egységének kifejezésére és növelésére alkalmas intézmények megszilárdításához nemzeti és világszinten, — ha mindezt látják, akkor majd fölfedezik a béke varázslatos hívását: kiengesz-

telődni egymás között és kiengesztelődni természetes világunkkal. Legyen bátorságotok, hogy minden környező demagógia ellenére egyszerűbb életmódot kövessetek, amely kevésbé van kiszolgáltatva a bírvágy, a fogyasztás, az uralkodás zsarnoki ösztöneinek, jobban simul a személyes alkotóerő és barátság mély ritmusához. Akkor saját magatok és mindenki számára a béke nem sejtett lehetőségeinek roppant terét nyitjátok meg.

Amilyen gátló érzés az egyénnek, hogy a saját felelősségének korlátolt körében megkísérelt szerény béketörekvéseket meghiúsítják a nagy világpolitikai küzdelmek — azok pedig egyszerűen az erőviszonyok és a fegyverkezési verseny logikájának rabjai —, éppen olyan felszabadító látvány, hogy egyes nemzetközi fórumok meg vannak győződve: a béke lehetséges, és szenvedélyesen munkálkodnak érdekében. A békére nevelésnek tehát az is javára válhat, ha megújult érdeklődéssel fordulunk az egyszerű békemunkások mindennapos példái felé, minden szinten. Egyének és családok, akik erőt véve szenvedélyeiken egymást elfogadva és tisztelve megszerezték belső békéjüket és kisugározzák ezt; népek — gyakran szegény és megpróbált népek —, amelyeknek évezredes bölcsessége a béke legfőbb javán alapul, és gyakran ellent tudtak állni, az erőszak biztosította gyors haladás csalóka csábításának, abban a meggyőződésben, hogy az ilyen nyereség új összeütközések mérgezett csíráit rejtegetné.

Igen: anélkül, hogy szemet hunynánk az erőszak drámája előtt, telítsük tekintetünket és a fiatal nemzedékét is a békének ezekkel a látomásaival. Vonzóerejük döntő lesz. Mindenekfölött felszabadítják bennünk a békevágyat, amely az ember lényeges sajátja. Ezek az új erők majd kitaláltatják velünk a béke új nyelvét és újfajta megnyilvánulásait.

2. A béke nyelvét beszéljük

A nyelv arra való, hogy kifejezze a szív gondolatait, és hogy egyesítsen. De amikor előregyártott szkémák rabja, akkor ő viszi magával a szívet lejtős útjaira. Ezért a nyelvre kell hatni, hogy a szívre hassunk, és kijátsszuk a nyelv csapdáit.

Könnyű belátni, mennyire elárasztotta beszédünket az ítélkezésben, a másiknak, főleg a „idegennek" bírálatában érvényesülő éles irónia és keménység, a rendszeres kontesztálás és bosszúállás. Mindez a tevékeny szeretettel együtt magát az igazságosságot is elfojtja. Ha mindent az erőviszonyok nyelvén fejezünk ki — csoport- és osztályharc, barát és ellenség —, ezzel táptalajt teremtünk a társadalmi barrikádoknak, a megvetésnek, sőt a gyűlöletnek és terrorizmusnak, valamint alattomos vagy nyílt védelmüknek. Ezzel szemben ha a szívet a béke felsőbbrendű értéke hódította meg, akkor egészen más fakad belőle: a meghallgatás és megértés készsége, a másik ember tisztelete, a szelídség, ez a valódi erő, a bizalom. Az ilyen nyelv elindít a tárgyilagosság, az igazság, a béke útján. Ezen a ponton nagy nevelő feladatuk van a tömegtájé-

koztató eszközöknek. És nagy a befolyása annak is, milyen módon fejezik ki magukat az emberek a nemzeti és nemzetközi politikai véleménycserékben és vitákban. Nemzetek felelős vezetői, nemzetközi szervezetek felelősei: tudjatok új nyelvet találni, a béke nyelvét: ez új teret nyit a békének.

3. Adjátok a béke bizonyságait

Amit a béke látomásai felszabadítanak, amit a béke nyelve szolgál, annak a békéről szóló bizonyságtételekben kell kifejeződnie. Ha ez nincs meg, akkor a születőben levő meggyőződések elillannak, és a béke nyelve hitelét gyorsan elvesztő retorikává válik. A béke munkásainak száma erősen meggyarapodhat, ha tudatára ébrednek lehetőségeiknek és felelősségüknek. A béke művelése hozza magával a békét. Szerényen, napról napra megvalósítani a békének mindazt a lehetőségét, ami módjukban áll: így jutnak el a béke kincskeresői odáig, hogy a kincs előbukkan és felajánlkozik nekik.

Szülők és nevelők, segítsetek a gyermekeknek és ifjaknak, hogy megtapasztalják a békét környezetük ezernyi mindennapi tényében: a családban, az iskolában, a játékban, a pajtásságban, a csoportos munkában, a sportversenyekben, a sok-sok szükséges kibékülésben és kiengesztelődésben.

Az Egyesült Nemzetektől 1979-re meghirdetett gyermekévnek föl kellene hívnia mindenki figyelmét: milyen eredeti módon járulnak hozzá maguk a gyerekek a békéhez.

Fiatalok, legyetek a béke építői. Ti mindenestül ennek a nagy közös műnek a művesei vagytok. Álljatok ellen a szomorú középszerűségben megrekedő könnyű életfelfogásnak, de annak a terméketlen erőszaknak is, amire néha fel akarnak használni önmagukkal békétlenségben élő felnőttek. Azokat az utakat kövessétek, amelyek járására érdeknélküliségetek, életörömötök, a mindent megosztás vágya sürget. Ti szívesen használjátok friss energiáitokat — amelyek nem ismerik az apriori megkülönböztetéseket — testvéri találkozásokra országhatárokon túl, az érintkezést megkönnyítő idegen nyelvek tanulására, a legkisemmizettebb országok önzetlen szolgálatára. Ti vagytok a háború első áldozatai, az megtöri lendületeteket. Ti vagytok a béke nagy esélye.

. . . A béke a mi művünk: bátor és egységes cselekvésünket követeli. De ettől elválaszthatatlanul és elsősorban Isten ajándéka: imádságunkat igényli. Elsősorban a keresztényeknek kell mindennap imádkozniok a békéért; nevelniök is kell erre az imára. Szívesen imádkoznak együtt Máriával, a béke királynőjével.

Azt mondom mindenkinek: keresztényeknek, hívőknek, jóakaratú embereknek: ne riadjatok vissza a béke tétjétől, ne féljetek a békére való neveléstől. A békevágy sohasem fog végképp csalódni. A szeretettől — az el nem múló szeretettől — ihletett békemunka megtermi gyümölcsét. A történelem végső szava a béke lesz.

A SZENTATYA BESZÉDE A MENTORELLAI MÁRIA-KEGYHELYEN

1978. okt. 29.

1. A II. vatikáni zsinat kezdete óta többször volt alkalmam Rómában tartózkodni, akár a zsinati munkák, akár VI. Pál pápától kapott más feladatok miatt. Ilyenkor gyakran meglátogattam Mentorella Mária-kegyhelyét. Ez a hegyek közt rejtőző kis hely különösképpen elbűvölt. Itt lehet sétálgatni és csodálni az olasz vidék fönséges látványát. Voltam itt pár nappal az utolsó konkláve előtt is. És ha ma ismét vissza akartam jönni, annak megvannak az okai. Most elmondom őket.

De előbb bocsánatot akarok kérni munkatársaimtól, a helyi vezetőségtől és a repülőút megszervezőitől, mert utammal eggyel több fáradságot okoztam nekik. Ugyanakkor szívből köszöntöm a szomszédos Guadagnolo minden lakosát és mindazokat, akik a többi közeli faluból gyűltek össze. Köszöntöm a kegyhely őreit, a „Feltámadás" lengyel atyáit, és a környék papságát püspökükkel, Msgr. Guglielmo Giaquintával.

2. Azt olvassuk Szt. Lukács evangéliumában, hogy Mária az angyali üdvözlet után a hegyek közé ment, meglátogatni rokonát, Erzsébetet. Ain-Karinba érkezve, egész lelkét beleöntötte annak az éneknek szavaiba, amelyeket az Egyház mindennap földéz a vesperásban: „Magnificat anima mea Dominum — Magasztalja lelkem az Urat." Vágyódtam eljönni ide, ezek közé a hegyek közé, hogy Mária nyomain haladva elénekeljem a „Magnificat"-ot.

Ezen a helyen az ember különösképpen megnyílik Isten iránt. Messze mindentől, de ugyanakkor közel a természethez, meghitten beszélget magával Istennel. Bensejében érzi az embernek szóló személyes hívást. És neki dicsőséget kell adnia a Teremtő és Megváltó Istennek; valamiképpen az egész teremtés hangjává kell válnia, hogy annak nevében mondja el: „Magnificat." Hirdetnie kell „Isten hatalmas tetteit", nagy műveit, és ugyanakkor ebben az Istennel való fönséges viszonyában kifejeznie saját magát, hiszen a látható világban csak ő teheti meg.

Ez a hely római tartózkodásaim alatt nagyon segített nekem imádkozni. Ezért akartam ma is idejönni. Az imádság, amely különböző formákban kifejezi az embernek az élő Istennel való viszonyát, a pápának is első feladata és mintegy első üzenete, — mint ahogy első feltétele az Egyházban és a világban való szolgálatának is.

3. Az október 16-a óta eltelt néhány napban tekintélyes személyiségek szájából olyan szavakat hallhattam, amelyek megerősítik a modern ember lelki ébredésének tényét. Ezek a szavak — és ez jelentős — mindenekfölött világi emberek ajkáról hangzottak el, olyanokéról, akik különféle nemzetek és népek politikai életében magas hivatalokat töltenek be. Sokszor beszéltek az emberi szellem igényeiről, és hogy ezek nem alábbvalók a testieknél. Egyben jelezték, hogy szerintük elsősorban az Egyház képes ezeknek az igényeknek kielégítésére.

Amit most mondok, az legyen az első szerény válasz a hallottakra: Az Egyház imádkozik, az Egyház akar imádkozni, akar szolgálatára lenni az emberi szellem legegyszerűbb és egyben ragyogó ajándékának, amint az az imában megvalósul. Valóban: az ima az ember belső igazságának elsődleges kifejezése, a szellem hiteles szabadságának első feltétele.

Az Egyház imádkozik, akar imádkozni, hogy hallgassa az isteni Lélek belső hangját, hogy ő maga szólhasson bennünk és velünk, az egész teremtés kimondhatatlan sóhajtozásaival. Az Egyház imádkozik, akar imádkozni, hogy feleletet adjon az embermély szükségleteinek, amelyet sokszor annyira beszűkítenek és korlátoznak a mindennapi élet esetleges igényei, az ideigvalók, a gyöngeség, a bűn, a levertség, az élet látszólagos értelmetlensége. Az imádság értelmet ad az egész életnek, minden pillanatában, minden körülmények között.

4. Ezért a pápa, mint Krisztus földi helytartója, mindenekelőtt azokkal kíván egyesülni, akik a Krisztussal való imádságos egyesülésre törekszenek, mindenütt, az egész világon. Legyen az egy beduin a sivatagban, a kármelita vagy ciszterci apácák szigorú klauzúrájukban, a beteg kórházi ágyán a haláltusa szenvedéseiben, egy tevékeny ember élete teljében, vagy elnyomottak és megalázottak . . . Mindenütt.

Krisztus Anyja a hegyekbe ment, hogy elmondja „Magnificat"-ját. Az Atya, a Fiú és a Szentlélek fogadja el a pápa imádságát ebben a szentélyben, és adja meg a Lélek ajándékait minden imádkozó embernek.

A PÁPA HOMÍLIÁJA A GESÚ TEMPLOMBAN 1978. DEC. 31-ÉN

1. Az Úr születése ünnepének nyolcadába eső, tehát a mai vasárnap liturgiája egyesíti az ünnepélyes megemlékezést a Szentcsalád tagjairól, Jézusról, Máriáról és Józsefről. Egy gyermek születése mindig családot hoz létre. Ezt az emberiség történetében egyedülálló és kivételes családot Jézus betlehemi születése hozta létre. Ebben a családban jött a világra, nőtt föl és nevelkedett Isten Fia. A Szűzanyától fogantatott és született, és egyben kezdettől a názáreti ács, Szent József igazi atyai gondjaira volt bízva, aki a zsidó törvény szerint Mária férje volt, a Szentlélek előtt pedig méltó jegyese, és anyai titkának igazán atyai őrzője.

A názáreti Család, amelyet az Egyház a mai liturgiában különösen is minden család szeme elé állít, valóban felülmúlhatatlan mintaképe minden emberi család életszentségének. Az Evangélium lapjai igen tömören írják le ennek a családnak a történetét. Alig néhány eseményt tudunk meg életéből. De azért amit megtudunk, az elég, hogy beleágyazzuk minden család életének alapvető mozzanatait, és hogy megjelenítse előttünk, mire hivatottak a családi élet résztvevői: apa, anya, szülők, gyermekek egyenként. Az Evangélium nagyon világosan megmutatja nekünk a család nevelő hivatását. „Visszatért Názáretbe

és engedelmeskedett nekik" (Lk 2,51). A gyerekek, a fiatal nemzedék részéről szükséges ez az „alávetettség", engedelmesség, készség az emberi viselkedés érett példáinak elfogadására a családban. Jézus is így volt „alávetve" szüleinek. És a szülőknek egész magatartásukat a gyermek „alávetettségével" kell mérni, készségével, hogy befogadja az emberi viselkedés példáit. Ez szülői felelősségük különösen kényes pontja: felelősség egy ember, először kicsi, majd egyre növekvő ember iránt, akit maga Isten bízott rájuk. Azt is szem előtt kell tartaniok, ami a názáreti családdal Jézus tizenkét éves korában esett meg: tudniillik hogy gyermeküket nem csupán maguknak nevelik, hanem saját magáért, azokra a feladatokra, amelyeket majd be kell töltenie. A tizenkét éves Jézus így felel Máriának és Józsefnek: „Nem tudtátok, hogy nekem Atyám dolgaiban kell fáradoznom?" (Lk 2,49)

2. A legmélyebb emberi kérdések a családdal kapcsolatosak. Az az elsődleges, alapvető, pótolhatatlan emberi közösség. „A család Istentől kapta azt a küldetést, hogy a társadalom első, létfontosságú sejtje legyen" — állítja a II. vatikáni zsinat (Ap. Actuositatem 11). Erről az Egyház is különleges tanúságot akar tenni karácsony nyolcadában a Szentcsalád ünnepével. Emlékeztetni akar, hogy a családdal alapvető értékek függnek össze, amelyek megsértése kiszámíthatatlan erkölcsi károkkal jár. Az anyagi kilátások és a „gazdasági-társadalmi" szempont gyakran fölébe kerekednek a keresztény, sőt emberi erkölcs elveinek. Ilyenkor nem elég sajnálkozni. Szívósan és szilárdan meg kell védeni az alapértékeket, mert megsértésük mérhetetlenül árt a társadalomnak és végelemzésben az embernek. A különböző nemzetek tapasztalata az emberi történelem során, valamint a mi kortársi tapasztalatunk elegendő érvet szolgáltat ennek a fájdalmas igazságnak a bebizonyítására: könnyű tönkretenni a lényeges értékeket az emberi élet alapvető szférájában — ahol a család döntő szerepet játszik —, de nagyon nehéz újból helyreállítani őket.

Milyen értékekről van szó? Ha pontos választ kellene adnunk a kérdésre, föl kellene sorolni az egymást kölcsönösen meghatározó és föltételező értékek egész hierarchiáját és együttesét. De próbáljuk tömören kifejezni magunkat, és mondjuk úgy, hogy két alapvető értékről van szó, ezek tartoznak szorosan bele a „hitvesi szeretet" fogalmába. Az első a személyiség értéke; kifejezője a mindhalálig tartó kölcsönös és teljes hűség: a férj hűsége feleségéhez és a feleségé férjéhez. Ha férj és feleség kölcsönös viszonyában így kifejezésre jut a személyiség értéke, az szükségképpen egy további következménnyel jár. Ez pedig az új életnek, vagyis a gyermek személyi értékének a tisztelete fogantatásának első pillanatától fogva.

Az Egyház sohasem mentheti föl magát attól a kötelezettségtől, hogy őrizze ezt a család hivatásával kapcsolatos két alapértéket. Megőrzésüket Krisztus bízta rá minden kétséget kizáróan. Ugyanakkor ezeknek az értékeknek emberi evidenciája azzal jár, hogy az Egyház védelmezésük közben az ember hiteles méltóságának szószólójává válik: az egyén, a család, a nemzetek javának szó-

szólójává. Bár tisztelettel vagyunk minden másképpen gondolkodó iránt, a tárgyilagos és részrehajlástól mentes szemléletnek nehéz elismernie, hogy az igazi emberi méltóság szerint viselkedik az, aki elárulja a házassági hűséget, vagy megengedi, hogy az anyaölben megfogant életet megsemmisítsék, tönkretegyék. Következésképpen nem lehet elfogadni, hogy „a válás elve" és „az abortusz elve" az ember javára szolgálna, hogy az emberi életet igazán emberibbé, igazán emberhez méltóbbá tenné, hogy egy jobb társadalmat építene.

3. A mai vasárnap az 1978-as esztendő utolsó napja is. Azért gyültünk össze erre a szentmisére, hogy hálát adjunk Istennek mindazért a jóért, amelyet nekünk ajándékozott és amit kegyelméből megtehettünk az elmúlt évben, és bocsánatát kérjük mindazért, ami ellenkezik a jóval, tehát az ő szent akaratával is.

Engedjétek meg, hogy ezt a köszönetet és ezt a bocsánatkérést is a család jegyében fogalmazzam meg, ezúttal tágabb értelemben véve. Minthogy Isten Atyánk, a család fogalmának ez a kiterjedése is megvan: vonatkozik minden emberi közösségre, a társulatokra, a nemzetekre, az országokra; vonatkozik az Egyházra és az emberiségre.

Így most az év végén adjunk hálát Istennek mindazért, amivel az emberek a földi élet különböző területein inkább „családdá" válnak: fivérekké és nővérekké az egy közös Atyában. Egyben kérjünk bocsánatot mindazért, ami az emberek közös testvériségétől idegen, ami az embercsalád egységét rombolja, fenyegeti, akadályozza.

Ezért azt mondom: „Miatyánk, ki vagy a mennyekben, fogadj el bennünket az 1978-as évnek ezen az utolsó napján Krisztus Jézusban, örök Fiadban, és Benne vezérelj előre a jövőbe. Abba a jövőbe, amit Te magad óhajtasz, szeretetnek, igazságnak, életnek Istene!"

Ezzel az imádsággal ajkamon lépem át veletek, én, az idén meghalt két pápa utóda, néhány óra múlva az 1978-as és 1979-es esztendő határvonalát.

AZ OSZTRÁK PÜSPÖKI KAR KÖRLEVELE A CSALÁDRÓL

Az 1978. év (Ausztriában) különösen a családnak volt szánva. Ennek az évnek a végén mi osztrák püspökök még egyszer szót kérünk ebben az oly fontos tárgyban. Sokat fontolgattak, sokat terveztek az elmúlt évben: mi a család, mi legyen belőle, hogyan kellene ma támogatni. De a közéleti klíma alig lett jobb a családra vonatkozólag. Az idén életbe lépett új válási törvény ugyan nem egyszer enyhíteni fogja az emberi szenvedést, másfelől azonban még több válságba került házasságot juttat el az idő előtti hajótöréshez. Erre már életbe lépése előtt nyomatékkal rámutattunk. A nő anyai nevelő tevékenységét a társadalom még igen kevéssé becsüli meg. A változott adótörvények inkább hátrányosak a családra nézve. A lakásépítés egyáltalán nem kedvez a családoknak. Az átlagos lakás túl kicsi, a nagy lakások igen drágák! A gyer-

mekes család ma társadalmunk legnagyobb teher alatt nyögő csoportjaihoz tartozik. Ha a családban több gyermek van, életszínvonala emiatt máris károsodik.

De mi ma erről a helyről (ti. az oltártól) nem akarunk társadalompolitikai vitába bocsátkozni. Ma magukhoz a családokhoz szeretnénk szólni. Olyan emberekhez, akiknek a mi időnkben — mikor a házasságot és családot már sokan elavultnak tartják — mégis van bátorságuk keresztény értelemben vett házasságot és családot alapítani, kialakítani és benne hűségesen kitartani. Ezeknek a hitveseknek, ezeknek az apáknak és anyáknak szól különös elismerésünk és köszönetünk. Hozzájuk intézzük ma bátorító szavunkat.

A II. vatikáni zsinaton az egyház, amikor újféleképpen mutatta be magát, gondolt legkisebb sejtjére, a családra is. „Családegyháznak", „házi egyháznak" nevezte (LG 11). A család tehát: egyház kicsiben. Mit jelentsen ez? Az egyház: emberek, akik az értünk meghalt és feltámadt Jézus Krisztus köré csoportosulnak. Emberek, akik teljes bizalommal segítségül hívják Jézus nevét. Így írta le a kezdet egyházát már az Apostolok Cselekedeteinek könyve (vö. 9,14). Az egyház: emberek, akik Krisztus módján igyekeznek élni, az ő szellemében, az ő érzületével (vö. Fil 2,5kk). Az egyház: emberek, akik folytatni akarják Jézus Krisztus művét e világban és e világért.

Ha már most a család csakugyan egyház kicsiben, akkor magán kell hordoznia az egyház ismertetőjeleit.

A család ott válik „családegyházzá", ahol közösen hívják segítségül az Úr Jézust. Ahol közösen imádkoznak. A közös imában tudják átélni, hogy Isten velünk van, és ténylegesen működik életünkben. Az imában kapja meg az emberi élet végső értelmét, végső mélységét. Az együtt imádkozó hitvesek, a gyermekeikkel imádkozó szülők új tiszteletet és értékelést tanulnak egymás iránt: meglátják egymásban Isten megismételhetetlen teremtményét és partnerét. Ahol közösen hívják segítségül Jézus nevét, ott rendíthetetlen fundamentum jön létre, amely kiállja az élet minden megpróbáltatását és viharát. Mint az írás mondja: „Aki segítségül hívja Jézus nevét, megmenekül" (Csel 2,21).

De a közös imát senkinek sem lehet parancsolni, és magától sem születik meg. A közös imát tanulni kell. Csak olyan házastársak és szülők tudnak közösen imádkozni, akik beszélnek egymással és növekvő gyermekeikkel Istenről és a hitről. Ott kezdődik a közös ima, ahol emberek együtt szemlélik hívő lélekkel az élet szépségeit, és a nehézségek idején is rendületlenül hisznek az élet értelmében.

A közös imának azután meg kell találnia külső formáit is: pl. a nap kezdetén, a közös étkezésnél, családi szentírásolvasásban, olvasóimádkozásban vagy esti imában. „A családegyház napja", amelyet egyes egyházmegyék ádventben ünnepelnek, talán jó alkalom, hogy a családok bátran nekivágjanak újból a közös imának. És akkor talán egyszerre megértik, mit jelent Jézus ígé-

rete: „Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok köztük" (Mt 18,20).

A család akkor válik családegyházzá, ha mindenki próbál Jézus Krisztus szellemében élni benne. Jézus érzületét egész röviden körül lehet írni: Másokért élni: Istenért, az emberekért. Jézus egész élete, szavai, cselekedetei, teljes élete és halála: odaadás. Odaadás Istennek, Atyjának, odaadás az embereknek.

Hány házasság megy tönkre, mert hiányzik az odaadás szelleme! Mert sokkal gyakoribb az „értem", mint a „teérted". Mert sokkal többször kérdik: Mi tesz engem boldoggá, mint: mi tesz téged boldoggá. Igazi szerelem csak ott van, ahol a hitvesek önzetlenül egymásért és gyermekeikért élnek. Akkor is, ha az első fellángolás a mindennapok hajszájában alább hagy; akkor is, ha keserves csalódások jönnek; ha a hivatás lázas tevékenysége, a gyermeknevelés köszönettel sem viszonzott gondjai elfárasztanak, eltompítanak. Ha ilyenkor nem köti össze önzetlen szerelem a hitveseket, akkor kikerülhetetlenül elszakadnak egymástól. Kérjük, ne fáradjanak bele, hogy mindig újra megküzdjenek szerelmükért, és házastársukat meghódítsák neki! Próbáljanak mindig újból igent mondani egymásnak, akkor is, ha az elidegenedés elválasztó veszélye fenyeget.

Aggódnak, hogy nincs elég erejük ilyen magas követelményhez? Egymagában, saját erejéből senki sem képes erre. De ha vasárnap együtt vesznek részt a szentmisén, akkor Jézus odaadásának titka mindig egész világosan áll szemük előtt. És ha magukhoz veszik az Urat az Eucharisztiában, akkor az ő ereje fogja önöket képessé tenni, hogy önzetlenek legyenek, ahogyan ő volt. És a lakásukban függő kereszt napról napra újból emlékeztet: „Ennyire szerettelek titeket."

Most talán attól félnek, hogy ha így szeretik egymást, elmulasztanak valamit az életből, nem jutnak el önmaguk kellő kibontakozására? Csak aki maga is megpróbálta, az tudja, hogy csakis az odaadás hoz mély boldogságot. Hogy valóban csak az nyeri meg az életét, aki kész másoknak odaadni (vö. Mk 8,35). A házassági együttlét csak akkor érdemli meg a szeretet nevet, ha tartós, ha nem ismer határokat. Jézusról olvassuk: „Mert szerette övéit, mindvégig szerette őket!" (Jn 13,1) Legyetek olyan szelleműek, mint Krisztus Jézus!

A család akkor válik egyházzá, ha nem zárul be, hanem fölismeri feladatait a világban. A világ a szomszédnál kezdődik. Észre kell vennünk a szomszédot. Hozzátartoznak a világhoz a rokonok, az öregek, akiket a fiatalabb nemzedéknek nem szabad életéből kizárnia. Végül ez a világ a társadalom is, amelynek a család köteles felajánlani pótolhatatlan szolgálatát. A közösség nem állhat fenn tartósan közösségi erények nélkül, ezeket pedig rendszerint csak az egészséges családi élet oltja be és gyakoroltatja be. És a világbéke csak akkor valósulhat meg, ha mindig több ember tanulja meg már a családban, hogy tekintettel legyen egymásra, elviselje egymást, mindent megosszon

egymással és kölcsönösen megbocsásson. A jövő mind nagyobbá váló problémáit azok az emberek tudják majd megoldani, akiket mindezen felül önállóságra neveltek, akik megtanulták, hogy felelősséget hordozzanak egymásért és a hit szemével értelmezzék a világot. A társadalom csak akkor lesz ismét egészséges és marad is az, ha legkisebb sejtje, a család erős és romlatlan.

A család továbbá csak akkor egyház kicsiben, ha élő sejt a nagy egyházban. Egy plébánia élete a hivő családok egészséges életétől függ. Egy egyházmegye csak akkor tudja teljesíteni a megújult lelkipásztorkodás sokféle feladatát, ha a családok újból hivő embereket nevelnek, akik meghallják és követik is Isten hívását: a papságra, a szerzetbe és arra a sokféle szolgálatra, amelyek nélkül az egyház ma már nem működhet. A család csak akkor igazán házi egyház, ha megérti az Úr missziós megbízását is, és imájával, tevékeny közreműködésével és áldozatával tanúsítja, hogy felelősséget érez a világegyházért. A család mindig ott válik egyházzá, ahol a szeretet hitelre méltó jelévé válik, alkalmas eszközzé, hogy az emberek közelebb jussanak Istenhez és egymáshoz (LG 1).

1978 a család éve volt. Az év végével nem szabad megszűnnie, még csökkennie sem a családot illető gondunknak. Mi püspökök egész reményünket a családba, különösen a keresztény családba vetjük! Tőle függ Ausztria egyházának jövője, édes hazánk jövője.

Isten áldja meg a családokat! Isten áldja meg a házasságra, családalapításra készülő fiatalokat! „A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme, az Atyaisten szeretete és a Szentlélek egyesítő ereje legyen mindnyájatokkal."

EGYHÁZATYÁK ISTEN KERESÉSÉRŐL

Szent Ágoston: Hol a te Istened? (Kommentár a 41. zsoltárhoz. PL XXXVI, 467—471)

„Naponta hallom: Hol a te Istened?" és naponta könnyezem; éjjel-nappal arról elmélkedem, amit hallottam . . . Én magam is kerestem Istenemet, hogy lehetőleg ne csak higgyek Benne, hanem egy kicsit lássam is. Látom ugyanis azt, amit Istenem alkotott, de nem látom magát Istenemet, aki ezeket alkotta.

De mivel mint a szarvas kívánkozom a vízforráshoz és az élet forrása Nála van . . . és minthogy az, ami Istenben láthatatlan, értelemmel fölismerhető a teremtményeken keresztül: mit tegyek, hogy megtaláljam Istenemet?

Szemlélem a földet: a föld teremtve van. A föld nagyon szép: de alkotója van. Csodálatos a növény- és állatvilág: de mindezeknek teremtője van. Előttem a tenger mérhetetlensége; megrendülök, csodálkozom: keresem az alkotót. Föltekintek az égre és a csillagok szépségét szemlélem; csodálom a napot, amely fényessé teszi a nappalokat, az éjjeli sötétség vigasztalását, a holdat. Csodálatos mindez; dicsérendő mindez; sőt megdöbbentő mindez;

hiszen ezek már nem földi dolgok, hanem égiek. De szomjúságom továbbra is megmarad: csodálom ezeket, dicsérem ezeket, de azt szomjazom, aki alkotta ezeket.

Önmagamba térek és keresem, ki vagyok én, aki mindezeket kutatom. Azt tapasztalom, hogy testem és lelkem van stb. Nemde Isten is olyasvalami, mint az emberi szelleme? Igaz, Isten csak a szellemmel látható, azonban nem úgy, ahogy az emberi szellem látható. Hiszen a szellem maga is olyasmit keres, ami Isten, amivel kapcsolatban nem gúnyolódhatnak azok, akik azt mondják: „Hol a te Istened?" Valami változhatatlan igazságot, hiánytalan tökéletességet keres. Maga az emberi szellem nem ilyen . . . A változandóságnak még az árnyéka sem esik Istenre . . .

Keresem tehát Istent a látható és testi dolgokban, és nem találom. Keresem önmagamban lényegét, mintha az hasonló lenne az enyémhez, de mikor itt sem találom Őt, valamiképpen lelkem fölött sejtem meg Istenemet . . .

Ott van ugyanis az én Istenem otthona, lelkem fölött; ott lakik Ő, onnan tekint le rám, onnan teremtett engem, onnan kormányoz, onnan ad tanácsot, onnan ösztönöz, onnan hív, onnan irányít, onnan vezet, onnan vezet célhoz.

Annak ugyanis, aki láthatatlanul a magasságban lakozik, itt a földön is van sátora. Tabernákuluma itt a földön az Egyház, amely még vándorol. De itt kell keresni Őt, mert ezen a sátoron keresztül jutunk el lakóhelyére . . . A sátoron kívül eltévedek, keresve Istenemet . . .

. . . Mily csodálatos dolgokat látok a sátorban! Isten sátorát ugyanis a földön a hívő emberek alkotják . . . Nézem az Istennek engedelmeskedő lelket is . . . az igazságosságot és a kiáradó szeretetet . . . Csodálom ezeket az erényeket a lélekben; de még a sátorhelyen járok. Ezeken is túlhaladok; és jóllehet csodálatos a sátor, elámulok, amikor az Isten házába érkezem . . . Isten házában örökös ünnepség van, Isten jelenlétében fogyhatatlan örvendezés . . . Aki ebben a sátorban jár és Isten csodáit szemléli a megváltott lelkekben, annak fülébe jut az ünnepség zenéje, és a szarvast a vízforráshoz ragadja . . .

Ugyanis az a szarvas, amely a vízforráshoz kívánkozik, azaz Isten életének gyönyörűségéhez, az elragadott szarvas nem más, mint a lélek, amely önmaga fölé emelkedik elragadtatásában, hogy elérje azt, ami fölötte van, és a csodálatos sátoron át eljusson az Isten házáig . . . Csakhogy az ember még itt a földön él, még itt sóhajtozik, még a törékeny testet hordozza, még a földi botrányok között hányódik. Önmagába tekint tehát, és kérdi: „Mért vagy, én lelkem, szomorú? Miért háborgatsz engemet?" Lásd, már most örvendezhetünk egy bizonyos belső gyönyörűség megtapasztalásán; lám, már valami múlhatatlant pillanthatunk meg a lélek csúcsával, még ha töredékes és pillanatnyi is az; miért háborgatsz hát, és miért vagy szomorú mégis? Hiszen nem kételkedsz Istenedben. Hiszen meg tudsz felelni azoknak, akik azt kérdezik tőled: „Hol a te Istened?" Már valami múlhatatlant megsejtettél, miért háborgatsz hát? „Bízzál az Úrban!"

És mintha csendben ezt válaszolná a lélek: Miért háborgatnálak, ha nem azért, mivel még nem vagyok ott, ahol az a gyönyörűség van, ahova csak átmenetileg ragadtattam? . . .

De „Bízzál az Úrban" — válaszol önmagának az önmagát háborgató lélek... Csak maradj meg a reménységben. Amit ugyanis látunk, azt nem reméljük. Ha pedig reméljük azt, amit nem látunk, várjuk csak türelemmel . . .

(Fordította Szabó Ferenc)

Nicolaus Cusanus (1401—1464) teológus, bíboros „Az elrejtett Istenről" c. művéből:

Isten fölötte van a semminek és a valaminek. Mert neki engedelmeskedik a semmi, amikor valami lesz belőle. És ez az ő mindenhatósága: minden létezőt vagy nemlétezőt felülmúló hatalom, úgyhogy létező és nemlétező egyaránt engedelmeskedik neki. Ő viszi ugyanis végbe, hogy ami nincs, az legyen, ami van, ismét ne legyen. Ő maga tehát semmi sem abból, ami alatta van, amin mindenható hatalma uralkodik. Ezért nem mondhatjuk sem „ennek", sem „amannak"; hiszen minden tőle ered. — Adhatnánk neki valami nevet? Amit szóban meg lehet határozni, az kicsiny. A felfoghatatlan Nagyság kimondhatatlan marad. — Isten tehát kimondhatatlan? Nem kimondhatatlan, hanem mindenen túl kimondható, mert ő minden megnevezhetőnek alapja. Hogyne lenne neve annak, aki minden másnak nevet ad? — Eszerint egyszerre kimondható és kimondhatatlan? Még ez sem. Mert Isten nem az ellentmondás gyökere, inkább minden gyökér egyszerűsége. — Mit mondhatunk hát róla? Hogy sem meg nem nevezhetjük, sem név nélkül nem hagyhatjuk, sem a kettőt együtt nem tehetjük, hanem egyetlen állításunk — akár ellentmondó, akár kapcsolatos, akár egybehangzó, akár ellenkező — sem illik rá, mert végtelensége mindent felülmúl. A Kezdet ő, megelőz minden róla való gondolkodást.

Szent Anzelm, Canterbury püspöke, egyházdoktor (1033—1109) **Proszlogion** c. könyvéből

Megtaláltad-e, lelkem, amit kerestél? Istent kerested, és azt találtad, hogy ő a legfőbb lény, akinél jobbat nem lehet elgondolni, maga az élet, világosság, bölcsesség, jóság, örök boldogság és boldog örökkévalóság, mindenütt jelenlevő és mindig létező.

Uram Istenem, alkotóm és újjáalkotóm, mondd meg vágyakozó lelkemnek, mi vagy még azonfelül, amit látott, hogy tisztán lássa, amire vágyakozik. Nekifeszül, hogy többet lásson; de semmi többet nem lát, mint amit látott, csak sötétséget. Azaz hogy nem sötétséget lát, hiszen tebenned nincs sötétség; hanem látja, hogy nem képes többet látni a saját sötétsége miatt.

Valóban, Uram, megközelíthetetlen fényességben lakozol; mert senki más nem hatolhat be ebbe a fényességbe, hogy beléd lásson. Csakugyan azért nem látok, mert túl sok nekem ez a fényesség. És mégis általa látom mindazt, amit látok: mint a gyönge szem, mikor lát, a nap világa által lát, de a nap világába nem tud bepillantani.

Ó megközelíthetetlen, legfőbb fényesség! Ó teljes, boldog igazság, milyen messze vagy tőlem, aki olyan közel vagyok hozzád! Milyen távol esel tekintetemtől, holott én mindenestül tekinteted előtt vagyok!

Mindenütt egészen jelen vagy, én pedig nem látlak. Benned mozgok és vagyok, és nem járulhatok hozzád. Bennem és körülöttem vagy, és nem érezlek.

. . . Tanítsd hát meg szívemet, hol és hogyan keressen, hol és hogyan találjon meg.

Uram, te vagy Istenem és Uram, és én sohasem láttalak. Te teremtettél, te teremtettél újjá, minden jót te adtál nekem, és én még nem ismerlek. Arra vagyok teremtve, hogy lássalak; és még nem tettem meg, amire teremtve vagyok.

Meddig még, Uram? Még meddig feledkezel el rólunk, meddig fordítod el arcod tőlünk? Mikor tekintesz ránk és hallgatsz meg bennünket? Mikor világítod meg szemünket, mikor mutatod meg arcodat? Mikor adod nekünk magad?

Tekints ránk, Uram, hallgass meg, világosíts meg bennünket, mutasd meg magad nekünk. Térj vissza hozzánk, hadd legyen jó minden; mert nélküled csak rossz minden. Könyörülj fáradozásunkon, feléd való igyekvésünkön, mert nélküled semmire sem megyünk.

Taníts meg, hogyan keresselek, és mutasd meg magad a keresőnek; hiszen keresni sem tudlak, ha te nem tanítasz, megtalálni sem, ha meg nem mutatod magad. Vágyva keresselek, keresve vágyjalak, szeretetemmel találjalak meg, és szeressem, akit megtaláltam.

A SZENTATYA IMÁJA A BÉKE VILÁGNAPJÁN

Anyánk, te tudod, mi az, amikor az édesanya Fiának halott testét szorítja karjába, azét, akinek életet adott: kíméld meg a földkerekség minden édesanyját gyermekeik halálától, a kínzástól, a rabszolgaságtól, a háború pusztításától, az üldözésektől, a koncentrációs tábortól, a börtöntől! Őrizd meg számukra az ember születésének, élete fenntartásának, kifejlődésének örömét. Ennek az életnek a nevében, az Úr születésének nevében esdd ki velünk együtt a világban a békét, az igazságosságot! Béke Édesanyja, anyaságod teljes szépségében és fönségében, akit az Egyház magasztal, a világ pedig csodál, kérünk téged: Légy velünk minden pillanatban! Tedd, hogy ez az új év a béke éve legyen, Fiad születésének és halálának érdeméért! Amen.

ISTENKERESÉS A MINDENNAPI MUNKÁBAN

I. János Pál pápa velencei pátriárka korában írta ezt a cikket az „Il Gazzettino" c. lapba Josemaria Escrivá de Balaguer-ről, az „Opus Dei" alapítójáról, akinek boldoggá avatása folyamatban van. A mozgalom ma világszerte több mint 70 000 tagot számlál, ebből mindössze 2 % a pap. A munkájukhoz szükséges papi utánpótlásról maguk gondoskodnak: 1978. aug. 15-én Spanyolországban 60 tagjukat szentelték pappá 17 különböző országból a megfelelő tanulmányok elvégzése után.

1941-ben a spanyol Victor Garcia Hoz ezt a kijelentést hallotta gyóntatójától a gyónás után: „Isten a szemlélődés útjaira hívja." Elcsodálkozott. Mindig azt hallotta, hogy a „szemlélődés" a szentek, a misztikus élet útjait járók dolga, magas cél, amelyet csak néhány kiválasztott érhet el, legtöbbnyire a világtól visszahúzódottan élő emberek. „Én viszont — írja Hoz — azokban az években nős voltam, már két vagy három gyerekkel, nagyon remélve — ez később be is teljesedett —, hogy még több is lesz, és dolgoznom kellett, hogy családomat eltartsam."

Ki volt ez a forradalmi gyóntatóatya, aki egyetlen mondattal túltette magát a hagyományos korlátokon, és a házasok elé is misztikus célokat tűzött? Josemaria Escrivá de Balaguer, a spanyol pap, aki 73 éves korában, 1975-ben Rómában halt meg. Mindenekelőtt az Opus Dei alapítójaként ismeretes. Ez a mozgalom az egész világon el van terjedve, s az újságok gyakran foglalkoztak vele, csakhogy néha igen pontatlanul. Hogy valójában mik az Opus Dei tagjai és mit csinálnak, azt maga az alapító világította meg. 1967-ben kijelentette: Tagjaink „csekély arányban papok, akik azelőtt világi hivatásban dolgoztak, számos megyéspap az egész világ sok egyházmegyéjéből, és nagy sereg különböző nemzetiségű, nyelvű és származású, munkájából élő férfi és nő. Nagyobbrészt házasok, egyesek nem. Tevékenyen közreműködnek abban a fontos feladatban, hogy a társadalmat emberibbé és igazságosabbá tegyék. Embertársaikkal szorosan együtt élve végzik személyes felelősséggel napi munkájukat, megosztják másokkal a sikert és sikertelenséget. Igyekeznek teljesíteni társadalmi kötelességeiket és élni állampolgári jogaikkal. Mindezt természetes módon teszik, mint minden felelősségének tudatában levő keresztény, anélkül, hogy valami különleges emberfajtának tartanák magukat. Munkatársaik között próbálják fölfedezni a valóság mindennapos dolgaiban az isteni fényességet."

Egyszerűbben mondva: a „mindennapos dolgok" a munka, amit napról napra végeznünk kell; az „isteni fényesség" a szentségre törekvő élet. Escrivá de Balaguer az evangéliummal együtt folyvást azt állította: Krisztus nemcsak azt akarja tőlünk, hogy egy kicsit legyünk jók, hanem annyira, ahogy csak telik

tőlünk. De azt akarja, hogy ezt ne rendkívüli cselekedetekkel érjük el, hanem közönségesekkel. Csak a mód nem lehet közönséges, ahogyan végezzük őket. Az utca forgatagában, az irodában, a gyárban szentelődik meg az ember, ha szakértelemmel teljesíti kötelességeit, Isten iránti szeretetből és örömmel, úgy, hogy a napi munka nem „mindennapi tragédia", hanem „mindennapi mosoly" lesz.

Hasonlót tanított több mint 300 éve Szalézi Szt. Ferenc. De Balaguer több pontban még tovább megy. Szt. Ferenc ugyan síkra száll azért, hogy mindenki lehet szent, de ő csak „a laikusok lelkiségéről" beszél, míg Escrivá „laikus lelkiséget" akar. Szt. Ferenc majdnem mindig ugyanazokat az eszközöket ajánlja a laikusoknak, amelyekkel a szerzetesek élnek, ha megfelelő módosítással is. Escrivá radikálisabb: egyenesen az életszentség „materializálásáról" beszél, jó értelemben értve. Szerinte magát az anyagi jellegű munkát kell imává és életszentséggé változtatni.

A legendabeli Münchhausen báró egy meséjében egy nyúlszörnyet ír le, amelynek kétszer annyi lába van: négy a hasa alatt, négy a hátán. Amikor a vadászkutyák a nyomában vannak és látja, hogy hamarosan utolérik, hátára fordul, és pihent lábaival folytatja a menekülést. Az Opus Dei alapítójának szemében „szörnyszülött" keresztény élet az olyan, amely két sínpáron fut: itt az ima Istennek, ott a munka önmagában. Nem, mondja Escrivá: az élet gyönyörűség, és a családi élet önmagában vett egység, a maga teljességében szentelődik meg. Ezért beszél „materializált" lelkiségről.

Helyes és szükséges antiklerikalizmusról is beszél, abban az értelemben, hogy se a világiak ne lopják el a papoktól és szerzetesektől a módszereiket és a „mesterségüket", se megfordítva. Azt hiszem, ezt az antiklerikalizmust szülői örökségként kapta, különösen az édesapjától, aki minden téren pompás ember volt, dolgos, meggyőződéses keresztény, fülig szerelmes a feleségébe, és folyvást vidám. „Emlékezetemben mindig derűsen él — írta fia —, hivatásomat neki köszönhetem . . . Ezért vagyok ‚paternalista'." Egy kis „antiklerikális" ösztönzést valószínűleg disszertációjával kapcsolatos kutatásai közben is kapott. Az értekezést egyházjogból írta a Burgos melletti Las Huelgas ciszterci apácakolostorról. Ott az apátnő egyszerre minden volt: nemes hölgy, főnöknő, egyházi méltóság, világi kormányzó a kolostorban, a kórházban, a konventekben, templomokban és hozzájuk tartozó falvakban, királyi és szinte püspöki joghatósággal és hatalommal. Ez is „szörnyszülött" dolog, ennyi ellentétes és egymásra tornyosuló feladat. Így ezek a munkák nem lehettek Isten munkái, ahogyan Escrivá akarta. Hisz hogy lehetne „Isten munkája" valami — mondta —, ha rosszul van megtéve, elsietetten, szakmai hozzáértés nélkül? Hogy lehet szent egy kőműves, egy építész, egy orvos, egy tanító, ha egyben — amennyire csak rajta múlik — nem jó kőműves, jó építész, jó orvos, jó tanító is? Ugyanilyen értelemben írta 1949-ben Gilson (az 1978-ban 94 éves korában meghalt nagy francia tomista tudós. Szerk.): „Azt mondják, a hit emelte a középkor székesegyházait; helyes . . . de a mértan is." Hit és mértan, hit

és szakismerettel végzett munka Escrivá felfogásában kéz a kézben jár; az életszentség két szárnya.

Szalézi Szt. Ferenc könyvekre bízta elméletét. Escrivá is ezt tette, kihasználva sokfelé igénybe vett idejének rövidke perceit is. Ha talán éppen beszélgetés közben valami ötlete támadt, vagy egy kifejező mondat jutott az eszébe, kihalászott a zsebéből egy kis noteszt, és bejegyzett egy rövidke szót vagy egy fél sort, amit később felhasznált könyveiben.

Nagy lelkiségi műve megvalósításának és kifejlesztésének szentelte igen elterjedt könyvein kívül roppant szívós tevékenységét is, kiépítve az Opus Dei mozgalmat. „Adjatok az aragóniai embernek egy szöget — tartja a közmondás —, és a fejével fogva beverni a falba." „Én aragóniai vagyok — írta Escrivá de Balaguer —, hát szívósnak kell lennem!" Egy pillanatot sem vesztegetett el. A spanyol polgárháború előtt, alatt és után előadott egyetemi hallgatóknak, főzött, padlót tisztított, ágyat vetett és beteget ápolt. „Büszkén mondom: ezer meg ezer órát töltöttem azzal, hogy Madrid szegénynegyedeiben gyerekeket gyóntattam. Csepegő orrocskával jöttek. Először meg kellett tisztogatni az orrukat, mielőtt megtisztíthattam volna szegény lelküket." Így írt, és ezzel megmutatta, hogy igazán él benne a „mindennapi mosoly". Ezt is ő írta: „Későn, halálfáradtan vetődtem ágyba. Amikor másnap reggel fölkeltem, még mindig fáradtan, azt mondtam magamban: ‚Josémaria, ebéd előtt engedélyezel magadnak egy kis szunyókálást.' Alighogy kint voltam az utcán, és láttam az aznap rám váró munka terjedelmét, hozzátettem: ‚Josémaria, már megint átejtettelek.'"

Nagy munkája azonban az Opus Dei megalapítása és vezetése volt. A név a véletlen műve. Egyszer valaki ezt jegyezte meg neki: „Ha találóan akarjuk mondani: Isten műve ez." „Igen, gondoltam magamban, ez a helyes név: nem az enyém, hanem Isten műve, Opus Dei." A mű a szeme láttára növekedett és terjedt ki minden földrészre. Erre megkezdte utazásait Európában és azon kívül, új alapítások ügyében, katekézisek tartására.

Az Opus Dei tagjainak elterjedése, száma és minősége alkalmat adott mindenféle spekulációkra holmi hatalmi szándékokról és merev, vak engedelmességről. Az ellenkezője az igaz. Csakis az életszentség utáni vágyakozás felel meg ebből a valóságnak, de örömmel, a szolgálat szellemében és nagy szabadsággal.

„Mi ökumenikusak vagyunk, Szentatya, de nem Szentségedtől tanultuk az ökumenizmust" — ezt a megjegyzést engedte meg magának egy napon Escrivá János pápával szemben. A pápa mosolygott: tudta, hogy 1950-től az Opus Dei XII. Pius pápa engedélyének birtokában nem katolikus és nem keresztény munkatársakat is fölvehetett.

Escrivá egyetemi hallgató korában dohányzott. Amikor belépett a szemináriumba, a portásnak ajándékozott pipát és dohányt, s lemondott a dohányzásról. De aznap, amikor fölszentelték az Opus Dei első három papját, azt mondta: „Én nem dohányzom, ti hárman szintén nem; Don Alvaro, teneked

most el kell kezdeni dohányozni . . . Azt akarom, hogy a többiek ne érezzék kötve magukat, és ha kedvük van, hát füstöljenek." Néha előfordul, hogy egy-egy tag — hiszen az Opus Dei csak segít tagjainak, hogy felelősséggel tegyenek szabad egyéni elhatározásokat, a közéletben is — fontos állásba emelkedik. Ez az ő magánügye, nem az Opus Dei-é. Amikor 1957-ben egy magasrangú személyiség gratulált Escrivának, mert egyik tagjukat spanyol miniszterré nevezték ki, a következő meglehetősen száraz választ kapta: „Mi közöm hozzá, miniszter-e vagy utcaseprő? A fontos az, hogy megszentelődjék a munkájában." Ebben a feleletben ott az egész Escrivá és az Opus Dei szelleme: egyesegyedül az a fontos, hogy valaki megszentelődjék a munkájával — akár miniszterként, ha éppen arra a helyre állították —, hogy igazán megszentelődjék. A többi nem sokat számít.

Albino Luciani bíboros

A HIT SEMMIRE SEM „VALÓ" . . .

A 30-as években, a római egyetemi város felavatása után idegen vendégek egy csoportját fogadták, akik alaposan meg akartak nézni mindent. Egyikük, magasrangú tiszt, melegen gratulált az olasz hatóságoknak. „Roppant hasznos létesítmény — mondta —. Háború idején könnyen át lehet alakítani óriási katonai kórházzá . . ." Körülnézve a derék tiszt nagy meglepődéssel észlelte, hogy a csoport többi tagja zavartan mosolyog. Ugyan mi nevetni való van a szavain?

A nevetségesség abban rejlett, hogy a létesítménynek egy nagyon is másodlagos, távoli és bizonytalan értékét magasztalta, és ezzel megmutatta, hogy nem értette meg vagy nem értékeli az egyetemi tanítás sajátos, közvetlen értékét.

Attól tartok, bizonyos fajta apologetika hasonlóan viselkedik, amikor a hit előnyeit magasztalja.

Régi tünemény

A jelenség a távoli 18. században kezdődött. A „felvilágosult" és volteriánus magasabb társadalmi osztályok akkor azért mozdították elő alárendeltjeik hitét, mert az az erkölcsöt „szolgálta", és támogatta az adott rend biztonságát. A 19. század romanticizmusa azután azért magasztalta atyáik hitét, mert egy művészileg terméketlen korban olyan értelmi és érzelmi magatartást élesztett fel újra, amely egykor székesegyházakat és mindenféle művészi alkotást hozott létre. Az első világháború utáni nagy felfordulásban sokan szilárd sziklaként bámulták az Egyházat a tomboló hullámok közepett, és azért fordultak a hit felé, hogy világos és határozott elvek és követelmények szilárd talaját érezzék lábuk alatt. Manapság sok fiatal rokonszenvezik a hittel, mert az képes népies, meghitt, spontán jellegű mozgalom táplálására anélkül, hogy szervezeti vasfegyelmet kényszerítene rájuk. Mindenekfölött pedig ma és minden-

kor rengeteg ember van és volt, aki gyászol, mozdulatlanságra kényszerített beteg, családi és hivatásos életének hajótöröttje, csalódott várakozásaiban, egyszóval leszármazottja azoknak, „akik különféle betegségekben és bajban szenvedtek, ördögtől megszállottak, holdkórosok és bénák" voltak (Mt 4,24) és így követték Jézust. Ezek a hitben ha nem is éppen a gyógyulást, de a türelem és a remény erejét keresik, a vigasztaló világosságot, elhibázott életük értelmét.

Értsük meg egymást: szilárd meggyőződésünk, hogy mindezek az emberek tökéletesen helyesen értékelik a hitet. Mert az csakugyan semmi mással nem helyettesíthető alapja az erkölcsiségnek, vagyis az emberhez méltó életnek; teljes és gazdag személyiséget fejleszt ki, aki azután létre tudja hozni a kultúrát, a művészetet, az igazságos társadalmi rendszert; és derűt képes adni a szenvedésben. A hit (nem a pusztán anyakönyvi, hanem az átélt hit) meghozza mindezt a gyümölcsöt: nap mint nap tapasztaljuk. Sok a hittől távolálló ember elcsodálkozik a kegyelem csodáinak láttán, amelyek mindennap megvalósulnak körülöttünk a teljes hittel Istenre hagyatkozó emberekben, olyan környezetben is, ahol legkevésbé várnánk.

A hit semmire sem „való"

A hit megtermi mindezt a gyümölcsöt, de nem arra v a l ó, hogy ilyen gyümölcsöket teremjen.

Egy irodalomtörténész életében olvassuk, hogy ha a kisfia éjszaka sírt, Homérosz verssorait mondogatta a bölcsője fölött. A hömpölygő hexaméterek elaltatták a kicsit, mint a tenger mormolása. De azt azért nem mondhatjuk, hogy az Iliász altatónak „való". Egy híres orvos fia arra használta apja fecskendőjét, hogy óra közben az iskolában vizet fecskendezzen szét a tanítónő bosszúságára. De azért nem állíthatjuk, hogy a Pravaz-fecskendő unatkozó iskoláslányok ébresztgetésére „való".

Ha valami valamire „szolgál", valamire „való", az annyit jelent, hogy egy bizonyos célra hozták létre. Alárendeltséget jelent. Az illető dolog értelme eszerint más, kívülálló dolgokra irányuló szerepében rejlik, eszközi, függő jellege van. Mindezt nem állíthatjuk a hitről, mert a hit jelentősége önmagában rejlik. Minden hasznától és másodlagos, külső hatásától eltekintve is kötelező erejű.

Ezek a megfontolások nem nyelvészeti elemzésből erednek, hanem teológiai, vagyis hitbeli elvekből. Ha főleg vagy éppen csakis a hit szerepét és hasznát hangsúlyozzuk, akkor félő, hogy megtagadjuk a hitet. Az enciklopedisták megengedték, hogy a hit „való" valamire, de úgy gondolták, hogy ez hamis hit. A közelmúltban bevezették a hitoktatást az olasz elemi iskolákba, mert nemes érzelmeket önt a gyermekekbe és ez hasznos, de a középiskolákból már ki akarták rekeszteni, mert föltételezték, hogy ellentmond a tudományos igazságnak. Ez a vallomás: „Hiszek, mert ez annyi békét önt a szívembe" (föltéve, hogy az illető csakis emiatt a lélektani hatás miatt hisz), igazá-

ból ezt jelenti: „Tudom, hogy a hitnek nincs alapja, de úgy viselkedem, mintha volna, mert ez az elképzelés fölöslegessé teszi a nyugtatókat."

A hit indokolását nem a hasznában kell keresnünk, hanem egy egészen más, felsőbb szinten.

Gondoljunk egy igen gyakori jelenetre: egy osztály iskolai kirándulásról tér vissza. Szüleik várják a gyerekeket. Az egyik először tanácstalanul néz körül, keresi az anyját, és mikor észreveszi, boldogan rohan feléje. Ostobaság lenne az ölelkező anyát és gyermeket megkérdezni, miért nem kerülik ki a találkozást; mire „való" az édesanyának, hogy találkozik gyermekével, ráismer, megöleli? Bizonyára senki sem gondolja, hogy a gyermekkel való találkozás arra v a l ó, hogy elkerüljék a büntetőtörvénykönyv előírásait, vagy biztosítsák a család békéjét. Az anya ráismer fiára és megöleli, mert ez az ő fia, aki hazajött.

A hit szerkezete alapjában véve hasonló. Az ember meghall egy üzenetet. Sok mellékes részletet nem ért meg, de megragadja a lényeget: arról van szó, hogy Isten megígérte: jelen lesz népe közepett Krisztus, a megtestesült Ige által, aki tanítványaiba önti a Szentlelket, hogy üdvösségre vezérelje őket. Ezt az üzenetet belső és külső jelek fényudvara veszi körül: csodák (Jézus csodáitól kezdve a szentek életében említettekig) és még inkább azok a belső átalakulások, amelyeket Isten odaadó keresőinek személyiségében és életében hoz létre. Ebben az üzenetben, ezeknek a jeleknek a kíséretében nem csupán egy Istenről szóló tanítást ismerhetünk fel, hanem magának Istennek élő valóságát, amely megnyilvánul előttünk, bár ugyanakkor láthatatlan marad. A hívő úgy fogadja magához Istenét, mint ahogy a sötétben hangjáról vesszük tudomásul barátunk jelenlétét. Mindenestül rábízza magát, elfogadja tanítását, törvényét, ígéreteit, azért, mert mindez tőle való, mert őbenne bízhat, mert nem érdemes önélküle élni.

De ha így áll a dolog, mi az oka, hogy az Egyház pásztorai, az apologéták, a teológusok, a hitszónokok századok óta sorolgatják a hit ésszerűségének indítékait, és bizonygatják, mennyi jótékony következménye van? Az, hogy anya és fia magától értetődően ismeri föl egymást, itt nincs lehetőség semmi kételyre, — mi azonban csak annyit látunk, hogy ésszerű, jól megalapozott dolog elismerni a kinyilatkoztató, megszabadító, üdvözítő Istent. De hogy el is ismerjük, ahhoz szabad elkötelezés kell. Vagyis ha valaki nem akar hinni, nem kényszerül rá. Már most a hit alapvető — ésszerű, de szabad, vagyis nem kikerülhetetlenül evidens — választása rendszerint fokozatosan érik meg, különféle okok hatására. Ahhoz hasonlíthatjuk a folyamatot, amikor valaki bizalmat és rokonszenvet kezd táplálni a másik iránt, és társul fogadja valami kockázatos vállalkozásban (hegymászás, üzletalapítás vagy éppen házasság).

A hit fokozatosan fejlődik, amint az ember szemügyre veszi a különböző jeleket, és együttesükben ráismer a szövetségét kínáló Istenre. Fejlődik, amikor az ember, Isten hívásától csalogatva, rájön, milyen kívánatos számára a hit, hiszen akkor Isten „az ő Istene" lesz. Nemcsak hogy nem állít korlátokat

élete elé, inkább előmozdítja igazi fejlődését: a hivő ember örül igazán annak, hogy megszületett.

Mindenekfölött pedig annyiban fejlődik a hit, amennyiben a Szentlélek világosságot ad: azzal tudjuk megérteni mindezeknek a segítő okoskodásoknak az érvényességét. Megeshetik, hogy egy bíró nem érti meg az ártatlant fölmentő érv erejét, viszont azok, akik együtt élnek vele, látják, hogy ha a dolog úgy volt, ahogyan a szemtanú beszámol róla, hozzátartozójuk nem követhette el azt, amivel vádolják. Így azok is, akiknek a természete a Lélek műveként bizonyos mértékig hasonlóvá válik Istenéhez, szörnyűségnek tartanák, ha nem fogadnák be Őt. Ugyanakkor mások, akiket abban a pillanatban nem „világosít fel" bensőleg a Lélek, észre sem veszik jelenlétét. Csakugyan, mint ahogy a II. vatikáni zsinat tanítja, a hithez „szükséges Isten megelőző és segítő kegyelme, valamint a Szentlélek belső segítsége, aki a szívet indítja és Isten felé fordítja, megnyitja az értelem szemét, és mindenkinek könnyűvé teszi, hogy beleegyezzék az igazságba és elhiggye azt" (Dei Verbum n. 5). Tehát hogy elérkezzünk a hitre, ahhoz semmi sem fontosabb, mint hogy szívünkben felkészüljünk a Szentlélek látogatására, szeretetet gyakoroljunk embertársunk iránt, és kitartsunk az alázatos és bizakodó imában.

Amikor valaki a Lélek befolyása alatt hűséges hallgatójaként az Ige szolgálatára adja magát, akkor kezdi meglátni, hogy a hit — nem szolgál neki, hanem megadja neki az élet teljét, amely a halállal sem ér véget.

Alszeghy Zoltán

LÁTOGATÁS A GEMELLI-KLINIKÁN

II. János Pál pápa a megválasztása utáni napon, okt. 17-én délután elhagyta a Vatikánt, hogy meglátogassa a tömegtájékoztatási eszközök pápai bizottságának elnökét, a lengyel Andreas Maria Deskur püspököt, akit agyvérzéssel szállítottak kórházba. Az 54 éves püspök régóta jóbarátja volt a pápának.

Deskur püspök öntudatlanul feküdt ágyában, amikor barátja belépett, letérdelt ágya mellett, majd fölébe hajolt és homlokon csókolta. Megindultan mondta a körülállóknak, hogy „szoros barátságban" áll a beteggel, és hozzátette: „Ő vezetett be Rómában. A kollégám mint püspök, de mindenekelőtt a legkedvesebb barátom. Ő vezetett be, bár valamivel fiatalabb nálam." Felszólította őket, imádkozzanak el vele egy tizedet a szentolvasóból a betegért, aki „különösképpen tisztelte a Szűzanyát, reméljük, az is kegyesnek mutatkozik iránta." A pápa már a megválasztása előtti pénteken, a klinikára való beszállítása után meglátogatta barátját. Most megtudta, hogy a beteg kijelentette: minden szenvedését a konklávéért és az új pápáért ajánlja fel. Hétfőn éppen jobb napja volt, és este a televízióban nézte a „fehér füstöt". Leírhatatlan volt az öröme, amikor megtudta a választás kimenetelét. — A pápa így búcsúzott az eszméletlen betegtől: „Testvérem."

Ezután a 10. emeletről a negyedikre ment le a lifttel, hogy ott hangszórón át rögtönzött olasz nyelvű beszédet intézzen a betegekhez. (Kereken kétezer személy feküdt a klinikán.) Elmondta nekik, hogy barátjának meglátogatására jött — de nemcsak hozzá, hanem az összes beteghez. Délelőtt a bíborosokhoz szólva emlékeztetett azokra is, akik szenvednek. „Ti gyengék vagytok, de ez csak a látszat. A valóságban erősek és igen hatalmasok vagytok, úgy, ahogyan Jézus Krisztus is erős, mivel megfeszítették." Kérte őket, ajánlják fel szenvedéseiket az Egyházért és a pápáért. „Mert — más szempontból — a pápa is igen gyönge ember, és rászorul a segítségre." „Köszönet mindnyájatoknak, és veletek együtt az orvosoknak, a nővéreknek, a betegek lelkészének, az ápolóknak és mindazoknak, akik itt üdvözöltek és egy kicsit meg is védtek; mert a túltengő szeretet miatt csaknem abban a veszélyben forogtam, hogy magam is mint ápolt maradok a klinikán." (II. János Pál arra célzott, hogy — miután már Róma utcáin gépkocsijában lelkesen ünnepelték — a kiszálláskor úgy köréje tódult a tömeg, hogy alig tudták kiszabadítani és a klinikára, majd barátjához eljuttatni.) Végül befejezte rövid beszédét: „Elég. Dicsértessék a Jézus Krisztus." Ekkor Msgr. Caprio valamit súgott neki. A pápa mosolyogva folytatta: „Az államtitkár úr éppen most mondja, hogy nem elég. Azt mondja, hogy áldást kell adnom. Megtanít rá, hogyan kell a pápának viselkednie. Nagyon helyes." Erre megáldotta őket.

A pápa látogatása a város keleti szélén fekvő klinikán összesen 33 percig tartott. Mielőtt elhagyta volna a klinikát, benézett még néhány olyan súlyos beteghez, akik nem tudták elhagyni ágyukat. A kijárat felé közeledve hirtelen egy beteg tört át a tömegen. Nyaka és feje be volt kötve: daganata volt. Odament a pápához, megfogta a kezét, és a beteg helyre tette. János Pál megállt, odaszorította a kezét a beteg nyakára, és mélyen a szemébe nézett. A beteg sírt. A pápa tovább nézte, mintegy imában elmerülve. Azután ő is sírva fakadt.

(Osservatore Romano)

MÁRTON ÁRON PÜSPÖK 40 ÉVES JUBILEUMA

A minket szerető Úristen végtelen irgalmából egyházmegyénk püspöke, Márton Áron, ez év karácsonyának vigiliáján tölti be püspökségének 40. évét. Az egész egyházmegye papsága és híveinek lelke csordultig telik hálaadó imával, hogy a történelem egyik legnehezebb korszakában és változatos megpróbáltatásainak negyven évén át páratlan Főpásztort adott az Isten, akit nemcsak saját hívei, de országosan és világszerte a megbecsülés hangján emlegetnek katolikusok és minden keresztények.

Püspök Atyánk az ünneplés minden formájától teljesen elzárkózott, de mi nem mehetünk el jeltelenül a rendkívüli ünnep és évforduló mellett.

Nagy elődjével, Majláth püspökkel majdnem egy évszázadot fogtak át, és vitték a keresztet, amelyet maga az emberiség szerkesztett népeinek, fiainak,

hogy mennél nehezebb legyen számára a kultúrájára és civilizációjára, találmányaira és anyagi bőségére büszke huszadik század.

1896-ban született Csíkszentdomonkoson népes, szorgos és természetes ésszel megáldott családból. Mielőtt a püspökség terhe ránehezedett, már megjárta az első világháború frontjait, s mint fiatal pap mutatta meg a vezető egyéniségek minden fejlett jelét, s kolozsvári rövid plébánossága alatt a szervezők kiválóságait.

Közvetlen elődjének, Vorbuchner Adolf püspöknek jelszavával jött: „Uram, ha néped számára még szükséges vagyok, nem utasítom el, vállalom a munkát!" (Non recuso laborem.) „Kinevezésem a szent Karácsony előestéjéről van keltezve — írja körlevelében —, s a karácsonyi angyalok szózatával jövök és köszöntelek titeket: Dicsőség a magasságban Istennek és békesség a jóakaratú embereknek. Az angyali szózatban küldetésem tartalma is benne van. Isten dicsőségéért és a lelkek békéjéért kell dolgoznom . . . Szent hivatalom kötelez, hogy egyformán püspöke legyek szegénynek és gazdagnak, tanultaknak és a tanulás lehetőségeitől elzártaknak . . . az élet kegyeltjeinek és az élet szerencsétleneinek, bűnösöknek és a kegyelem áldottjainak!" A közös program, amit hivő népének ad, még ma is a világ legszerencsésebb útja a boldogulás felé: „Meg kell tanulnunk, hogy egymásért munkát vállaljunk és tudjunk együtt dolgozni az élet minden területén. A válaszfalakat, amelyeket az emberi rövidlátás, hiúság vagy érdek emelt testvér és testvér közé, így lehet lassanként eltüntetni; a gyűlöletet, amely ellenségeket nevel, így lehet szeretettel helyettesíteni és a krisztusi testvériséget jóakarattal megvalósítani."

Az ötéves második világháború egész ideje alatt az üldözöttek, kisemmizettek, semmi és senki nélkül maradottak megsegítője lett. Segített nemcsak a saját fölösleges filléreivel, hanem megszervezte, kikoldulta még azoktól is, akik maguk nem bővelkedtek a javakban, a legszükségesebbet. Úgy segített, mint aki nemcsak a gyűjtőtáborokban, de minden megszaladó, megrettent családban jelen van és az Atya szívével érez, és értelmével megvilágítja az útirányt. Szenvedélyeket leszerelő bölcsességgel járt közbe a bajba jutottakért. Emlékezetes marad az egyház és a népek történetében az a figyelmeztetés, amelyet akkor adott, amikor a faji megkülönböztetés majdnem egész Európában célbavette egy nemzet fiait s kitartással üldözte, pedig még hadviselők sem voltak. Hirdette, hogy az emberi jogokért elég embernek lenni, s annak nem korlátja a származás, s nem külön kiváltság még a keresztség ténye sem. Az élet vezérharangja, hogy a testvér a testvérért felelős, és égbekiáltó bűn mindenféle kainkodás.

Még alig hallgatnak el a fegyverek, a nagy szellemi, érzésbeli és anyagi zűrzavarban biztos irányt mutat a világnak: „Európa, sőt az egész világ a keresztben remél. Érzi, hogy mindazzal, ami gyötrődését okozza, nyíltan csak az evangélium száll szembe, s szebb jövőt is csak Krisztus kezdhet. Ez a kereszténység azonban nem lehet félkeresztény ség, hanem totális: vagy egész, vagy

semmi. A félkeresztténység nem képes megkötni a partot. A népek ma inkább, mint valaha vágyódnak az egész igazság és békítő szeretet után. Ami ma tovább robbantja az igazság útjait, vagy a bosszúállást szabadítja a világra, az nem a szebb jövőn dolgozik, hanem folytatja a háborút." (1945-ös körlevél.) Ezért rendezte meg egyházmegyeszerte mindjárt a népmissziókat, ezért szorgalmazta a gyermekek és felnőttek hitoktatását.

Most, hogy életének 82., papságának 54. évéhez és püspökségének 40 éves jubileumához elérkezett, az Isten megáldotta nemcsak fehér hajjal, de olyan testi betegséggel is, amely nem hagy egyetlen napot sem a keresztút válogatott állomásai nélkül. Bármilyen is legyen a stáció, még mindig azt mondja: „Non recuso laborem!", nem vonom meg a munkát. Egyedül ő tudja, hogy a kegyelmeknek és erényeknek milyen áradatából forrásozik arcán a mosoly, még olyankor is, amikor másoknak sírása is keserűvé válik. Így lett drága emlék mindenki számára, akivel negyven éves püspöksége alatt találkozott. A II. vatikáni zsinat elmellőzte és kerülni kívánja a hangzatos címeket. A jubiláló Főpásztor neve papjai és hívei számára valóban: PÜSPÖK ATYA!

Ez év októberében II. János Pál pápa a közös audiencián azt kérdezte tőlem: Ha Márton püspök idős és beteg, akkor ki kormányozza az egyházmegyét? Azt feleltem reá: Áron püspök kormányozza, s ez az én szerencsém. Hogy negyven éven át vezetett minket és nehéz útjainkon világító fáklya volt, ez volt a mi népünk szerencséje és jubileumunk örömének gazdag tartalma, s ez Te Deumunk vezérharangja. Imádságunk pedig meg nem szűnik: „Jó Atyánkért esdeklünk, tartsd meg Isten őt nekünk, színed előtt nyerjen tetszést szíves kérelmünk!"

Jakab Antal segédpüspök körlevele. (Rövidítve)

Ugyancsak 1978-ban ünnepelte 70. születésnapját és püspökségének 30. évfordulóját Boros Béla temesvári püspök. Így ír erről: „Most dec. 12-én van 30. évfordulója, hogy a ‚papi teljesség' hatalmát is megkaptam, — kérem imájukat, hogy hűen, ‚patienter et oboedienter' teljesíthessem az Úr és Egyháza akaratát: est amor meus! Mindig erőforrás, bátorítás, ha az ember megtapasztalja, hogy a földiek részéről sincsen egyedül hagyva. Bizony az évek telnek; mindenben legyen áldott Isten szent akarata, hiszen a Gondviselés a végtelen Szeretet szívéből fakad." (Szerk.)

EGYHÁZKÖZSÉGÜNK LELKI MEGÚJULÁSA

1978-ban több amerikai magyar egyházközség 50 éves jubileumát ünnepelte. Az alábbi lelki programot a montreáli egyházközség plébánosától kaptuk. Félévvel az ünnepségek előtt osztotta ki a közgyűlés résztvevői között.

Mit tudunk tenni azért, hogy ez a jubileumi év SZENT ÉV, kegyelmi idő legyen mindnyájunknak?

A) Ünneplés és hálaadás éve magam és magunk számára?

B) Az Istennel való bensőségesebb kapcsolat éve?

C) A megbocsátás és kiengesztelődés, az egymásra találás éve? Hogyan tudok másokat bevonni ebbe?

1) Milyen szükségletek hozták létre ezt az egyházközséget, milyen indítékok? (Kellett a magyar prédikáció, szentmise, a közös ima, ének; az Isten bocsánata, az Élet Kenyere; Úrnap, Föltámadás stb.)

— Szükségünk van-e ma is magyar katolikus közösségre Montreálban? Miért?

— Akarnak-e a magyarok találkozni, hitbeli közösségben?

2) Milyen eszmények lebegtek az alapítók szeme előtt? (Vallási és lelki igényeiknek közösségi kifejezést, otthont, támaszt kerestek.)

— Szükségét érezzük-e ma a Jézus Krisztus köré csoportosuló magyar közösségnek?

— Megbecsüléssel és szeretettel fogadunk-e minden közénk érkezőt? Okot adunk-e rá, hogy ne érezze otthon magát? Mit, hogyan javíthatnánk?

— A régiek Istenbe vetett bizalommal vágtak az új világnak. Megvan-e bennünk ez a lelkület, mikor egy kialakulóban levő, ismeretlen társadalmi és kultúrkörnyezetnek indulunk?

— Keresünk-e egymással kapcsolatot, hogy közösségben sajátos keresztény miliőt tudjunk teremteni, amely kibírja a modern világ nyomását, sőt alakítani bírja azt?

Magyar iskola, magyar társadalmi élet igénye vezette a régieket. Mire van szükség ma ezen a téren?

— Segítették egymást munkakeresésben, információk kicserélésében, a kanadai életbe illeszkedésben. Szükség van-e ma is ilyen egymást segítésre? Megvan-e bennünk a segítőkészség? („Szegény nem volt köztük. Mindenük közös volt." ApCsel.)

3) Milyen eredményeket értünk el? (Plébániai közösség, templom, hall, magyar iskola, egyesületek.)

— A hit mélyült-e bennünk? a hitbeli összetartozás tudata erősödött-e? Egyesületi életünk közelebb vitt-e Istenhez?

— Egyesületeink közelebb hozták-e az egymástól eltérő véleményen levőket? különböző csoportokhoz és társadalmi rétegekhez tartozó magyarokat?

— Az adósságlevél-égetéssel eleget tettünk-e már hitbeli kötelességeinknek, a szeretetparancsnak is?

4) Mi segítette munkánkat?

— Egyházközségünk tud-e bizonyságot tenni hitéről? Tudja-e terjeszteni a hitet a magyarok közt? Mivel teljesíthetné jobban ezt a feladatot?

— Megtalálja-e mindenki a helyét az egyházközségi életben? (szentmisében való aktív részvétel, hitoktatás, szentségek előkészítése, beteglátogatás, a közösségért vállalt önkéntes munka, rendezvények lebonyolítása, magyar iskola, cserkészet, tánccsoport, énekkar)

5) Mi hátráltatta munkánkat? (Széthúzás . . .)

— Hitbeli elmélyülésre van-e lehetőség? Milyen eszközök szolgálnak erre? (A hitbe való felnőtt bevezetés, lelkigyakorlat, lelki napok, imacsoport stb.)

6) Mi tenné eredményesebbé a megkezdett munkát?
— A szentmise közösségi megünnepléssé tételében részt vesznek-e a hívek? (Liturgikus tervezők)
— Részt tudnának-e venni fiatal családok a keresztelési előkészületben, házasok a házasságra való előkészítésben?
— Elő tudnák-e segíteni annak megértését, hogy a szentmise és a többi szentség valóban találkozás legyen az Istennel?
— Van-e hithirdető, imádkozó csoport? Szükség van-e ilyenre?

7) Mi maradt megvalósítatlanul?
— Az ifjúsággal való munka kezdetben szép volt. Hogyan lehetne a fiatalokat összehozni az egyházközség körül, bekapcsolni őket?
— Tudunk-e ma nyújtani valamit a fiataloknak, amit másutt nem találnak meg?
— Milyen a papok és hívek kapcsolata? Van-e eszmecsere köztük?
— Híveink részt vettek-e a közéletben? Milyen szellemben? Közszolgálat szellemében?

8) Mik mai helyzetünk és jövő feladatunk igényei?
— Hogyan lehetne megerősíteni, megújítani a hitélményt, a Jézus Krisztussal való találkozást?
— Hogyan tudnánk összetoborozni a nem templomlátogató magyarokat az okt. 15—22-ig tartó misszióra?
— Hogyan tudnánk az értelmiségieket is jobban bekapcsolni az egyházközségbe?

Chilla Raymond

LÉPKEDEK, MINT EGY SZAMÁR . . .*

Igen, mint az az állat, amelyet egy bibliai szótár így ír le: „A palesztinai szamár igen erőteljes, kevéssé szenved a hőségtől, bogáncsokkal táplálkozik; patáinak alakja biztonságossá teszi járását; végül eltartása nem kerül sokba. Egyedüli hibái a makacsság és a lustaság" (Dheilly, 52. o.).

Lépkedek, mint a jeruzsálemi szamár, amelyre egykor, virágvasárnap a Messiás királyian és békésen felhágott. Nem sokat tudok, de azt igen, hogy Krisztust hordom a hátamon, és erre büszkébb vagyok, mint arra, hogy burgundiai vagy baszk vagyok. Hordozom őt, de ő vezet engem: tudom, hogy Országa felé, és bízom benne,

A magam ritmusában lépkedek. Lejtős ösvényeken, messze azoktól az autóutaktól, amelyeken a gyorsaság megakadályoz, hogy fölismerjétek a hátasállatot és lovasát. Amikor belebotlom egy kőbe, Mesterem bizonyára jól megráz-

* A francia püspöki kar titkára egyházmegyei lapjukban tette közzé ezt a kis elmélkedést, amelynek nagy visszhangja támadt a sajtóban is. Mi a La documentation catholique-ból vesszük (1978/16).

kódik, de nem tesz szemrehányást. Csodálatos, hogy milyen jó és türelmes iránt: hagy rá időt, hogy köszöntsem Bálaám elragadó szamárkancáját, hogy álmodozzam egy levendulamező előtt, hogy még azt is elfelejtsem, hogy a hátamon ül.

Lépkedek csöndesen. Remek, ahogy szó nélkül is megértjük egymást. Különben amikor szavakat súg a fülembe, abból nem sokat értek. Az egyedüli szava, amit megértettem, mintha csakis nekem szólt volna, és tanúskodhatom az igazságáról: „Az én igámat nem nehéz hordani, és az én terhem könnyű" (Mt 11,30). Szamárhitemre, olyan ez, mint amikor vidáman vittem az édesanyját karácsonyeste Betlehem felé. Jules Supervielle, a szamárbarát költő, jól megsejtette: „(Mária) könnyű volt, mert csak a benne rejlő jövő volt a gondja".

Lépkedek, örömmel. Amikor a dicséretét akarom énekelni, ördögi lármát csapok, hamisan ordítok. Ő ilyenkor szívből nevet, úgy, hogy kacagása a döcögő kerékvágást táncparkettté változtatja, és patáimat széllel bélelt csizmává. Esküszöm nektek, ilyen napokon aztán haladunk!

Lépkedek, lépkedek, mint a szamár, aki Krisztust hordja a hátán.

1978. július 2.

Roger Etchegaray

ISTEN ARCÁNAK FÉNYÉBEN

Arcodnak fénye szolgádra ragyogjon,
jóságod szabadulást hozzon.
(Zsolt 31,17)

Míg beszélgettünk, a gyermek mindig újból kijött játszósarkából és odaszaladt apjához. Végül aztán nem hagyta magát lerázni egy odavetett „igen, nem, ott, azután" szóval. Mind a két kicsi kezével maga felé fordította az ellenkező apa arcát. Édesapja rövid szavai csak pillanatokra csillapították le azt a mélyebb vágyát, hogy feléje forduljon, csak rá figyeljen. Csupán akkor nyugodott meg, amikor ez a vágya teljesült, és láthatta az arcát.

Mint felnőttek is ismerjük a másik arca, osztatlan jelenléte felé hajtó vágyat. Egy misszionárius beszéli: Jön egy ember az irodámba. Kérdezem, mit kíván. Azt feleli: Atya, csak éppen kell, hogy megint lássalak. Itt ül egy félórát és néz. Elmenőben azt mondja: „Jól van, atya, láttalak." — Jelenlétet tankolt — fogalmazza a misszionárius.

Egy jól ismert, szeretett ember láttán megtapasztaljuk a jelenlét gyógyító erejét. Nyugodtak leszünk, mint a gyermek apja arca előtt. Szétszórt lényünk összeszedetté válik, rendeződik, utoléri magát, központjára lel. Érezzük, hogy éppé, teljessé válunk. Kereső nyugtalanságunk lecsillapul. Még csukott szemmel is érezzük a másik jelenlétét, mint védelmező, otthont adó odahajlást.

Kép és hasonlat ez arra, ahogyan Isten jelenlétét megtapasztaljuk? — Csak kép és hasonlat? Hát nem Isten jelenlétének lehetséges és valóságos

megnyilvánulása-e minden emberi jelenlét? Van-e szeretet, gyógyulás, nyugalom anélkül, hogy ő benne lenne, jelen lenne? Az ő neve: „Itt vagyok" (Kiv 3,15). Ő van jelen, mint titokzatos Harmadik, ahol ketten vagy hárman együtt vannak a nevében (Mt 18,20).

Ha „arcának fénye" megérint bennünket — akár imában, akár egy ember közelségében, nagy örömben vagy mély fájdalomban —, akkor a sivár vigasztalanság vigasszá, az értelmetlenség értelemmé, az elhagyatottság otthonná válhat. Akkor is, sőt éppen akkor lesz jelenléte életünk alapvető értelmévé, megmenekülésünk élményévé.

De nem beszélhetek Isten arcáról, amelyet „senki soha nem látott" (Jn 6,45), anélkül, hogy ne gondoljak ugyanakkor Jézusnak, „az Atya kisugárzásának" (Zsid 1,3) arcára. A megfeszített Jézus fölsebzett, elnyomorított, megcsúfolt, eltorzult, véresre vert arcára. Jézus azt mondta: „Aki engem látott, látta az Atyát" (Jn 12,45). És azt is: Aki a legkisebbnek csak egy korty vizet ad, nekem tette (vö. Mt 25,40).

Micsoda titokzatos ragyogás Isten arcának ragyogása! Még a legkisebbnek az arcán is felsugárzik előttünk!

Theresia Hauser

UTAM AZ OLTÁR FELÉ

Tanulmányaim utolsó négy évét Sao Paulóban, a XI. Pius teológiai intézetben végeztem. Fölszentelésem után az igazgató arra kért, mondjak egy szentmisét a helyi kápolnában, az intézet lakóinak jelenlétében és közreműködésével. Ezen a tanári kar is koncelebrál. Az igazgató rövid bevezető beszédében ezeket mondta: „Ugyan csak most szentelték föl, igazában azonban már régen éli a papi életet."

Ez igaz. „Későn" lettem pap, de „korán" lettem keresztény, Isten gyermeke, s korán meghallottam a szolgálatára hívó szót. Az Úr nem emberi nyelven szól hozzánk, hanem számtalan más formában, úgyhogy a meghívott megérzi, hogy Istennek különös szándéka van vele. Csak így lehet megérteni, honnan merítettem az erőt, hogy mindig újra kezdjem, hogy meg ne álljak az áthidalhatatlannak látszó akadályok előtt.

Családunkban 9 gyermek közül én voltam a hetedik. 1921-ben születtem Pozsony megye egyik Csehszlovákiához tartozó községében. Édesapám gazdálkodó volt, s mindannyian a család kisbirtokán dolgoztunk. Édesanyám rendkívül szorgalmas és takarékos falusi asszony, mély buzgósággal. Együtt imádkoztunk evés előtt és után. Úrangyalát délben-este, s azonkívül a család minden tagja — mihelyt elérte a megfelelő kort — egy tizedet a szentolvasóból. Aki ezt bármi oknál fogva nem tudta elvégezni, annak a tizedét jó anyám kiosztotta a többiek között, vagy maga végezte el. Nagyböjti időben — bár sokszor sürgős tavaszi munkák voltak — pénteken du. 3 órakor mindenkinek otthon kellett lennie, együtt végeztük a keresztutat, majd a fájdalmas olvasót. Mikor 1931-ben Komárom megyében egy haszonbérbe vett birtokra költöztünk, édesanyám télen-nyáron 6 km-re járt el kéthetenként a szlovák misére, amit különben nem értett. Még ma is, 89 éves kora ellenére, ha az időjárás nem akadályozza, mindennap elmegy a 7—800 méterre lévő templomba a szentmisére.

Töretlen buzgósággal folytatta vallásos nevelésünket. Gyakran elkísértem őt szentmisére, missziókra, egyéb ájtatosságokra. De vallásosságom nem volt öntudatos.

A nyolc osztályos elemi iskola befejezése után fölvetődött a kérdés: nem lenne-e jó valami szakmát tanulni. Szerettem volna tanulni, de a város messze volt s az internátus költséges. Így otthon maradtam, s mivel mindig nagyon szerettem a természetet, rászoktam a vadászgatásra. Közben megismerkedtem Tóth Tihamér könyveivel, s most már komolyan kezdtem gondolkodni földi és örök sorsomon. Mikor lesen voltam, a várakozás csöndes perceiben már nem az elejtendő vad foglalkoztatott, hanem az olvasottak. Kezdtem többet és jobban, összeszedettebben imádkozni, de a kiutat nem láttam, nem találtam.

1938 telén, úgy február közepe felé, egy este szokás szerint elindultam lesállásomra. Hideg, kemény tél volt. A telihold halvány fényével csodálatos pompába öltöztette az enyhén lankás, havas tájat, s olyan érzést keltett bennem, mintha az elveszített Paradicsomban járnék. Mikor azután egy elejtett nyulat lóbálva hazafelé indultam, az őszi szántás egyik fagyos hantján megcsúsztam, előre buktam, a töltött fegyver leesett a vállamról és elsült. Ömlött a vér a jobb karomból. Hála Isten, nem történt nagyobb baj, csak éppen annyi, amennyire szükségem volt.

Vagy másfél hónapig tétlenségre voltam ítélve. Újra a könyvek után nyúltam. A szentek élete került a kezembe. Egy külön kötet a szentatyákról. Azt, mondhatom, nem is átolvastam, hanem átelmélkedtem. Többé nem mentem vadászni. Mindenki meg volt győződve arról, hogy azért, mert ez jó lecke volt számomra. Az igazi ok azonban teljes benső átalakulásom volt. Ez időtől kezdve sokat elmélkedtem (természetesen akkor még nem tudtam, hogy ez elmélkedés). Sokszor elhagytam a szülői házat néhány órára, vagy ha tehettem, egész napra is, s a szabad természetben, Istennek e csodálatos templomában valóban sokszor szinte rendkívüli módon az Ő közvetlen közelségében éreztem magam. Még munka közben is testvéreimmel, ha olykor kicsit megálltunk, én félrevonultam, s ha megkérdezték: hol voltál, kitérő választ adtam. Hiszen nem tudtam volna okát adni, s ha meg is tudtam volna mondani, nem értették volna meg. Valami mindig vonzott a magányba, bár sohasem a magány után vágytam, hanem a rendkívüli, gazdag élményt kerestem, amit az nyújtott. Életemnek ez a szakasza olyan mélyen belém vésődött, hogy később is irányított, megoldáshoz vezetett rendkívüli helyzetekben.

Udvarolni kezdtem. Bár úgy éreztem, minden vonatkozásban megtaláltam azt, akit kerestem, s várták is tőlem, hogy kimondjam a szót, nem voltam képes rá, mert éreztem, hogy az Úr mást kíván tőlem. Hogy mit? . . . Igazán nem tudtam megmondani. Magánúton elkezdtem végezni a négy polgárit. Az első kettő után, 1942 őszén behívtak katonának. Szolgálatom második évében még elvégeztem a harmadik osztályt is, de 1944 augusztusában kivezényeltek bennünket a lengyel frontra. Háborús élményeim csak megerősítették bennem azt a meggyőződést, hogy a földi élet a próbatétel ideje, s aki nem Őt keresi benne, téves utakon jár.

Hazatérésem után, 1946-ban elérkezett az ideje, hogy véglegesen döntsek sorsom felől. Abban az időben magyar bencéssel találkoztam szülőfalunkban. Tőle kértem tanácsot, s ő Pannonhalmát ajánlotta. Nyomban írtam, s nemsokára megkaptam a választ, hogy mehetek. Dec. 3-án már ott voltam a kolostorban, ahol 1945 őszétől működött a laikus testvéri intézmény. 1947. jún. 4-én beöltöztem, 1948-ban fogadalmat tettem. 1950-ben többen elmentek. Mit tegyek? Bizony nem volt itt könnyű okosnak lenni, de nem is volt rá szükség. Az Úr meghívására jöttem, oktalanság lenne, ha a legnagyobb bizonytalanságban a magam erejére támaszkodnám. Egyelőre maradhattunk, és már ez is megoldás, ha az Úr mellett akarunk kitartani.

1952 tavaszán hat hónapos katonai átképzésre hívtak be. Módomban lett volna megmaradni a katonai pályán. De én már mást választottam. — 1963-ban Győrszentmártonban esti gimnázium nyílt meg a dolgozók számára. Bár 42 éves voltam már, azonnal fölkerestem elöljárómat, hogy beiratkozhassam. „Ha munkája mellett el tudja végezni, semmi akadály." Volt 54 jelentkező, de a negyedik év végére csak huszan maradtunk. Bizony nem kis erőfeszítést igényelt ez, hisz volt, amikor reggel sekrestyés voltam,

délelőtt hentes, délután borbély vagy kertész. Fáradtan, de azért örömmel végeztem mindent.

A második iskolai évben kórházba kerültem. Magánvizsgára kértem engedélyt az igazgatótól. Tanultam, míg betegtársaim gúnyolódtak: minek ez már ebben a korban. Minden vizsgám nagyon jól sikerült.

Ezekben az években Brazíliából látogattak haza rendtársaink. Mondták, hogy Sao Paulóban egy új intézményt nyitottak, és szívesen vennék az önkéntes jelentkezőket. Ebben láttam a legjobb alkalmat évtizedes szándékaim megvalósítására: misszióssá és Krisztus papjává lenni. Az utánjárás végül is meghozta a kívánt eredményt: 1970. jan. 9-én Timót testvérrel elindulhattunk Rómába, ahol négy napot töltöttünk. Innét Németországon át jan. 14-én megérkeztünk Sao Paulóba.

Gyorsan kaptam beosztást, hiszen az új kollégium területének elrendezése rengeteg munkát igényelt. Elöljáróm végigvezetett új otthonunkon, mondván, hogy ez lesz az én munkahelyem. Szerettem ezt a munkát, azért szívesen álltam rendelkezésére. Ekkor már 49 éves voltam. A perjel atya ismerte szándékaimat, így segítségével még ez év márc. 9-én megkezdtem a filozófiát, inkább csak azzal a szándékkal, hogy belejöjjek a teljesen ismeretlen portugál nyelvbe. De az első félév után egészségi okokból kénytelen voltam abbahagyni. Folytattam a kertészkedést. A rendtársak jóvoltából naponkint kaptunk nyelvórát, s bejártam elemi iskolánk óráira is. 1971-ben azzal a kéréssel álltam elő, hogy folytatni szeretném tanulmányaimat. Így kerültem el Rióba a bencésekhez. Teljes erővel fogtam a tanuláshoz. Szinte egész nap a könyvtárban voltam. Egészségi állapotom azonban egyre rosszabb lett. Alig aludtam két órát éjjelente. Mindezek ellenére elég jó jegyeket kaptam év végi vizsgáimon, csak dogmatikából kellett pótvizsgáznom. Sokszor félrevonultam rövid sétára, vagy meghúzódtam a templom sarkában, és fontolgattam, az Úr segítségét kértem, mitévő legyek. Ilyen állapotban képtelen vagyok tovább folytatni. A következő évre nem mentem vissza Rióba.

Ennyi eredménytelen kísérletezés és balsiker után természetes, hogy sokan csalódtak bennem. A nehézségeket és szenvedéseket, amelyeket el kellett viselnem, rajtam kívül senki sem ismerte, csak az orvosok Orvosa. De ez éppen elég volt, többre nem is volt szükségem. Ő mellettem volt, mikor a kereszt súlya földre nyomott, s ez nagyobb biztonság minden földi sikernél.

Az 1972. évet kertészkedéssel töltöttem, s megragadtam minden lehetőséget nyelvismereteim gyarapítására. Egészségileg nem sokat javultam, de most már éreztem, hogy a nyelvi nehézségekkel meg tudok küzdeni. 1973-ban ismét előálltam kérésemmel. Csodálom, hogy elöljáróim nem veszítették el türelmüket. Most fölmerült a kérdés, hol lenne lehetőség? Utolsó lehetőségként mutatkozott a szaléziek intézete. Az igazgató jóságos szeretettel fogadott, s próbára fölvett. Szívvel-lélekkel hozzáfogtam a tanuláshoz. Talán a második év volt a legnehezebb. Egészségileg mélypontra kerültem, s már megírtam a lemondó levelet elöljárómnak. De egy nagyobb erő visszatartott ettől az oktalan lépéstől. A levelet nem adtam át. Éreztem: Isten az, aki hív, de hívó szavai mögött elrejti magát, hogy teret biztosítson emberi erőfeszítéseimnek.

Hosszú, kemény, rögös volt az út, teljes mértékben igénybe vette minden erőmet, fizikai és szellemi képességeimet. Mégis volt ebben a küzdelemben valami szépséges, fölemelő. Olyan megmagyarázhatatlan, csodálatos élmény volt, amelyet nem lehet szavakban kifejezni. „Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titeket." Az évek elmúltak, s most papként vagyok itt a szemináriumban, ahol 66 kisszeminarista hivatásának kibontakozásán fáradozunk, s ellátjuk a környéken lévő 14 kápolna híveinek lelki gondozását.

Mert akit az Úr egyszer meghívott, ha az isteni meghíváshoz hű marad, biztos lehet benne: az élet gördítette minden akadály eltörpül Isten szándékainak, terveinek megvalósítása előtt. S lehet-e nagyobb boldogság a földön, mint érezni, tudni: az isteni Mester munkatársai vagyunk az emberiség és az egész világ üdvösségének szolgálatában?

K. E.

Kedves tudomására hozom, hogy a szép összeget megkaptam, és igen fog használni, mivel fölfedeztem 3 szegény magyar családot. Vasárnaponként megyünk a kórházakba áldoztatni. Ott találkoztam egy öreg magyar nénivel, aki Romániából költözött ide. 12 évvel ezelőtt a fia áthívta. De az meghalt, a felesége nem értett a nagymamával egyet, elküldték: menjen vissza. Valahol az útfélen találta meg a rendőrség. Bevitték a kórházba. Ott fekszik, nincs hová mennie. Iratai sincsenek, elvesztette.

Tetszik látni, ebben a szép nagy Brazíliában mennyi a nyomorúság. Másfelől meg a gazdagság. A szegényt mindenütt lenézik. Hiányzik az igazság, a hit, a testvéri szeretet. Pedig itt még elég jámbor a nép, vasárnapokon a templomok tele vannak, bár van 3—4 szentmise.

Mi 16-an vagyok apácák. Van több mint 1200 növendékünk, de sajnos a tanárok fizetése elviszi a bevételt. Van 58 tanár, 6 iskolaszolga és 16 takarítólány. Én az élelmiszer beszerzésével foglalkozom, kijárok bevásárolni a háztartásra. Igen megelégedett vagyok, nem hiányzik semmi. Az egészségem is jobb. Igaz, a hőség itt is igen nagy, és ez fárasztja az embert.

Hrotkó Gizella OSU, Rua Sao José 933
14100 Ribeirao Preto, Brasil

+

A jó Isten akaratán megnyugodva tudatjuk: meghalt a leprás betegek pártfogója, Jurecska Veronika Orsolya, Annunciata nővér. Legutóbbi értesítésünket a leprás betegekről (I. 38. sz.) tőle tudjuk. Hosszas betegségét lábon hordta. Sokat szenvedett, de sohasem panaszkodott. 1978. máj. 17-én kórházba utalták, felnyitották hasfalát, és azonnal bevarrták. Nincs segítség. 19-én öntudatosan felvette a betegek szentségét, pápai áldásban is részesült. Áhítattal imádkozott. Éjszakája kínos volt. Türelmesen, némán szenvedett. 20-án reggel kérte a betegápoló nővért: „Kedves nővér, maradjon mellettem. Imádkozzunk." Elimádkozták a reggeli zsolozsmát, a szentolvasót. Majd fohászokat mondogatott. Végül azt mondta: „Pihenni akarok, mivel éjjel nem tudtam aludni." Negyed tízkor álomra hajtotta fejét, és örökre elaludt, minden haláltusa nélkül. Belémből hazaszállítottuk. A kápolnában ravataloztuk fel. Egész nap és egész éjjel tele volt a kápolna hívekkel. Virrasztottak és imádkoztak mellette. Szentháromság vasárnapján Albert püspök atyánk szentmisét koncelebrált ravatala mellett. Leprás betegei, akiket annyira szeretett, külön omnibusszal jöttek temetésére. Imádkozva és sírva kísérték utolsó útjára.

Június 12-én Benigna nővérünket szólította magához az Úr. Szintén rákja volt.

Júl. 31-én ünnepeltük Máté Erzsébet Ignácia névnapját. 83 éves. Ő volt az első magyar nővér Brazíliában. 1937-ben jött ki. Az úttörő munka az ő érdeme. Minden nővér szereti, a fiatalok versenyeznek, ki vezesse, mivel nehezen egyensúlyozza már magát. A jó Isten négy jelölttel áldotta meg kongregációnkat. Ez alkalommal kapták meg a kék színű jelöltruhát és a Mária-érmet.

Kovács Liziő, C. P. 64
84100 Ponta Grossa, Paraná, Brasil

+

Itt a nép sokat szenvedett nyáron a vízáradat miatt. Két hétig esett az eső, utána olyan volt, mintha egy gőzfürdőben ülnénk, és onnan énekelem: „Isten, áldd meg a magyart." Még ha amerikai útlevelem van is, az égbe magyar útlevéllel szeretnék bejutni. Sok imát kapnak tőlem, izzadsággal díszítve.

Római várakozásom alatt — elég nehezen engedtek vissza ide Pakisztánba — igazán nagy élmény volt napjaimat együtt tölteni Dr. Anna Dengel tiroli születésű orvosnővel, alapító anyánkkal. A nővérek kértek, hogy üljek a szobába a betegágyához, és imádkozzam vele. Nekem ez olyan volt, mint egy lelkigyakorlat, hisz az egyháznak egy nagy értékes asszonya készül az égbe, hogy számadást adjon nemcsak az ő apostoli munká-

járól, hanem rendünk 700 sok nemzetiségű tagjáról (orvosnők, ápolónők, gyógyszerészek . . .) Magyar csak én vagyok. Anna anya mindig arra intett, hogy éljünk szeretetben és békében, ez a legjobb példa a „hitetlenek" között. Persze itt Pakisztánban nem igen van hitetlen, mert a nép többet imádkozik Allahhoz, mint mi, akik nővérek vagyunk. Így tehát lehet tőlük tanulni sokat. — Dr. Dengel igazán az egyház „nagy asszonyai" közé tartozik, mert sok mindent kellett Rómából kérnie, különösen, hogy nővéreink (Medical Mission Sisters) szülésznők lehessenek. Az égből majd látja, milyen sokat tett a mi kis rendünk.

Igen szegény lett a kórházunk, mert világi orvosok dolgoznak itt, és nagy a fizetésük. A püspök azt mondta, kell, hogy fizessen a nép valamit a gyógykezelésért. Éppen azon veszekedtem velük, hogy a szegényeimtől nem fogok pénzt kérni, mikor jött a csekk, és odaadtam rögtön a leprás betegemnek, hogy vegyen gyógyszert. Áldja meg a jó Isten Őnt és az adakozókat. Mondtam neki, hogy mondja el a jó mohamedán imát a jótevőiért. Én nem üzleti ügyet akarok szolgálni, hanem a szegényeimet ápolni.

Hála Isten, jól bírom a munkát, és fáradságon kívül más bajom nincsen. „Kukucskálok" az ég felé, hogy mikor fog hívni a jó Isten. Nov. 10-én volt 41 éve, hogy a misszióban vagyok. Te Deum, Magnificat, Deo gratias!

Sr. Dömmel Bernadette
St. Teresa's Hospital
Mirpurkhas, Sind Pakistan

+

Ezer bocsánat, hogy ily későn válaszolok, sajnálom, de nem az én hibámból történt. Június végen tífuszos betegségbe estem, magas lázzal, amely 3 hétre az ágyba döntött. Elvittek Tarbelába a kórházba. Júl. 22-én jöttem vissza Pindibe. Hála a jó Istennek, most már jól vagyok.

A 65 dollárért pakisztáni pénzben 658 rupit és 75 pajszát (fillért) kaptunk. Ezer köszönet a rólunk való megemlékezésért, a napi imáinkban fogunk emlékezni a jótevőkre az Úr Jézus előtt. Beszámolok, hogy mire költöttük a pénzt. Franciska nővér 400 rupiért vett 1 mázsa rizskását és 3 mázsa lisztet, ebből készítik a mindennapi csapatit (kenyeret), minálunk lángosnak nevezik. Ezzel táplálkozunk reggel-délben-este. 100 rupit a kis „csokoládék" kaptak tejporra, teára és cukorra. Ők 30-an vannak, többnyire muzulmánok. A legkisebb 8 napos, a többiek 4 éven aluliak. Ha a szülők nem akarják vissza a kis csecsemőt, akkor írást kell adniok, így mi szabadon adhatjuk őket örökbe egy jó katolikus családnak.

Végre 158 rupit a legszegényebb falusi és tanyasi családok segítségére adtunk, különösen azoknak, akik betegségük miatt nem képesek tankönyveket venni a gyerekeknek. Igen sokan szenvednek tüdőbajban, ezek igazán rászorulnak a segítségre. Amikor kimegyünk, a kis falvakban nem látunk mást, csak a nagy szegénységet és nyomorúságot.

Karácsony előtt megyünk egyik faluból a másikba ebédet osztani, mert ha nem megyünk, igen meg vannak sértődve. Itt az a szokás, hogy a plébános vagy ha ő nem teheti, a falu jómódú emberei adnak egy nagy ebédet a szegény elemi iskolásoknak. Az ebéd rizskásából, húsból áll, és többféle fűszeres magot összetörve főzik meg. Ez a legünnepélyesebb ebéd itt. Nem kell sem asztal, sem szék, elég a föld; én adom nekik a rizskását, a kedves nővér a vizet, a tanítók rendet csinálnak és a tanítónők jönnek kiszolgálni. Ha marad rizskása, kiosztjuk az otthon levőknek. (A k. nővér fényképet is küldött, amelyen egy 400-as csoportnak osztja az ünnepi ebédet.)

Az árvaházunkban van 72 leány, mind keresztény, 6—20 évig, vagyis az érettségi vizsgáig, ha jó feje van a tanuláshoz. De utána el kell hagyniok az árvaházat. Ha vannak rokonaik, oda mennek, ha pedig nincs senkijük, mi gondoskodunk róluk addig, míg meg nem találja mindegyik a párját. Minden évben férjhez adunk négy-ötöt. Hála a jó Istennek, idáig még mindegyikből jó katolikus család lett. Mi szeretnénk többet fölvenni az árvaházba, de nem bírjuk eltartani őket, mert minden oly drága, és az árak napról napra mennek fölfelé.

Van egy hímzőiskolánk, ahol 62 szegény gyermek dolgozik, mohamedán és katolikus. Ebbe is csak szegényeket veszünk be, és amennyit dolgoznak, azt megfizetjük. Még idáig mindig el tudtuk adni a kézimunkát, ebből fizetjük ki őket. Többször megtörténik, hogy nem elég, de az Úr Jézus valahonnét mindig segítségére jön az ő szegényeinek.

Mária Györgyike, St. Catherine' Convent
Aziz Bhatti Road
Rawalpindi, W. Pakistan

+

Immár 8 éve múlt, hogy elhagytam ugandai misszióinkat, amelybe sajnos már nincs reményem visszatérni a nehéz és zavaros viszonyok miatt, ami elöljáróinkat az összes külföldi nővérek visszahívására kényszerítette. Most csak öt bennszülött maradt a házban, akik teljesen átvették a felelősséget, és folytatják az apostolkodást, amennyire kevés számuk megengedni. Úgy látszik, a jó Isten áldása van rajtuk, mert már két hivatás jelentkezett, és egy harmadik, aki néhány éve kilépett, most visszajött. Az Evangélium szerint kell, hogy az elvetett mag meghaljon, hogy új búzát teremjen. Úgy látszik, ez már kezd megvalósulni. Nemrég kaptam egy nagyon vigasztaló levelet tőlük. Igaz, sok mindent nélkülöznek: ruhát, élelmiszert, pénzt, de különösen a dolgozó kéz hiányzik az iskolákban és kórházakban, nincs elég kiképzett személyzet; ennek következménye, hogy az ifjúság elromlik és sok beteg meghal. De van szép oldala is az éremnek. Nagy ünnepséggel készültek az evangélium hirdetésének 100. évfordulójára. 1978. febr. 17-én volt 99 éve, hogy az első két misszionárius Ugandába érkezett. Egy évi, két hónapi és néhány napi utazás után kis bárkájuk Entebbében kötött ki; ott a Victoria Nyanza tó partján földadta szolgálatát és szétfoszlott. A két misszionárius, P. Lourdel és Fr. Amans ezt Isten akaratának vette, hogy ott telepedjenek le. — Most ezen a napon közelben levő helységben, Kigunguban egy elemi iskola egyik termében oltárt készítettek, és Emmanuel Nsubuga bíborospüspök kb. 90 pappal misét koncelebrált. Jelen volt a kanadai Cabana, az előbbi megyéspüspök is. Az afrikaiak nagyapjuknak nevezik, nagyon szerették. Már nagyon öreg és beteges, de minden áron részt akart venni. Rengetegen voltak. A mise végeztével egy csoport pap kettesével az oltár elé jött, ahol a bíboros kézrátétellel — mint régen az Úr Jézus — szétküldte őket, hogy egész éven át menjenek a községekbe missiót prédikálni, hogy fölelevenítsék a hitet a hivők közt. Azután körmenetben mentek az egész néptömeggel együtt oda, ahol a két misszionárius partot ért. Ott emlékkő van felírással és dátummal. Néhány páter a fehér atyák közül még ott maradt, azok vitték imák és ének kíséretében két kis ládikában a két hithirdető ereklyéit és a keresztet. Tehát így kezdődött a századik év, és bizonyára Isten segítségével még ünnepélyesebben fogják végezni 1979. febr. 17-én.

Koller Mária s. m. r. Belgium

+

Nagyon szépen megköszönöm a missziós vasárnapi szép összeget, mely éppen jókor érkezett meg. Az új tanévben egy „Social Advance School"-ban tanítok hittant az idén, s lehet, hogy más tantárgyat is jövőre. Ezt az épületet a nyugatnémetek építették, s írógépekkel és varrógépekkel szerelték föl. Háromféle iskola van a szegény családokból származó fiatalok kiképzésére mint varrónők, könyvelők, elárusítók, titkárok stb. 420 a tanuló. 3 éves a kiképzés. Néhányan már családosak, de ki akarják használni az alkalmat. Középiskolai tanterv alapján működünk, csak azzal a különbséggel, hogy minden tanuló szegény családból való. A pénzt könyvekre szántuk, mert erre nagy a szükség, maguktól nem tudják megvenni. — A kedves ottani magyar hölgy adományából pedig a karácsony előtti zárónapon, dec. 15-én karácsonyi kalácsot adtunk 420 tanítványunknak. Nagyon hálásan köszönik s élvezték, mert sokan igazán éheznek.

A Szolgálat nagyon jó munkát végez. Nem tudtam itteni magyarokról. Éppen karácsony előtt jött egy magyar hölgy kisfiával s mondta, hogy hazalátogatásakor a plébános közölte vele a címemet. Volt is igazi magyar öröm. Imáimban minden nap itt

szerepel minden jótevő. Szabadságra Európába csak 1980 végén vagy 1981 tavaszán fogok menni.

Káró Magdolna S. Sp. S.
St. Mary's Secondary School, P. O. Box 2763
Accra, Ghana, West Africa

+

Itt a nagy hír: A kis Jézus elküldte ajándékát (az Ő módjára). A Provinciális Anya meghívott éppen karácsony előtt, hogy közölje velem a helyváltozást. A tény az, hogy már többen visszautasították azt a helyet. Nagyon nehéz hely, elszigetelt; rablók lakják a környéket. Már úgy elfajult a helyzet, hogy az ottani nővérek több ízben el akarták hagyni a helyüket. Sok mindent kell ott rendbe tenni. Velem viszem a jó Szt. Józsefet, és sok dolga lesz neki . . . A lakosság nagyon, nagyon szegény, elmaradott. Itt már „fölemelkedtek", de itt is úgy volt, amikor mi idejöttünk. Ez alatt a tíz év alatt jampani misszionkat, intézetünket sok áldás érte, és a nép meg a nővérek ezt hálával elismerik. Nagyon rászorulunk ott is a támogatásra, mert az a hely is csak néhány éves. Ott ismét felelősnek kell lennem. (Jó szó a házfőnöknő helyébe! Hogy Jampaniban is az volt, azt csak „véletlenül" tudtuk meg távollétében helyettesétől. Szerk.)

Minden áthelyezés áldozattal jár. Hiába, emberek vagyunk. Meg kell győződnünk arról, hogy az új helyünkön ott vár az Úr és az Ő népe. Itt pedig Ő gondoskodni fog övéiről.

Pushpa nővér, Ursuline Convent
Bardih, P. O. Amgaon, via Gumla
835207 — Dt. Ranchi-Bihar, India

PAPI JUBILEUMOK

Vasmiséjét ünnepelte Szabadka Medárd dec. 22-én Pannonhalmán. Szent Norbert családjának 88 éves tagját Szennay András főapát kísérte a betegek termében az oltárhoz, ahol az öreg szerzetesek naponként közösen mutatják be a szentmisét.

Aranymisések voltak jún. 29-én: **Patonyi Rudolf József, Esztergomi Antal, Dr. Németh Alajos, Horváth Gyula, Horváth Vendel, Zsombok Ferenc** győri egyházmegyés ny. lelkészek; **Molnár István** c. kanonokplébános veszprémi megyés; **Novák Gyula** ma is működő gyulavári plébános (váradi megyés), **Smiedt Béla** ny. plébános (kassai egyházmegye). Molnár István mint pálos konfráter dec. 8-án Czestochowában az ősi Mária-kegykép előtt tartott ünnepélyes aranymisét. Lengyel és magyar pálosok koncelebráltak vele.

Simon Ferenc Cirill kármelita Attyapusztán (Pápakovácsi volt remeteségében) hat rendtársával koncelebrálva dec. 13-án.

Mihályfi János ny. magyar lelkész Salzburgban dec. 29-én.

Tyukody István Lucián ferences, a plátanosi (Argentina) angolkisasszonyok iskolájának lelkésze ápr. 13-án ünnepelte 50 éves jubileumát, „de senki sem tudta, kivéve az otthoniakat. De idén pótoljuk és aranymisét mondatunk vele ápr. 13-án" — írják a nővérek.

KÖNYVSZEMLE

Liptay György—Rózsa Huba: Krisztus Jézus született. Szent István Társulat, Budapest 1978. 343 o.

Remekszép kiállításban, jól szerkesztett és logikus vázlattal jelent meg először magyarul a „gyermekségevangéliumok" (Mt 1-2 és Lk 1-2) kommentárja. A szerzők egyszerre akarták összefoglalni a legújabb és legigényesebb exegetikus eredményeket és útmutatással ellátni az igehirdető papot meg a lelki életben elmélyedni kívánó laikust, hogy ezeket az eredményeket hogyan használja. Nem csoda, hogy e kettős célt nem érték el kellő eredménnyel.

Az első rész az evangéliumok és különösképpen a „gyermekségevangéliumok" irodalmi műfajával, történeti és értelmezési problémáival foglalkozik. A második Lukács első két fejezetét, a harmadik Máté két első fejezetét vizsgálja. Mindkét szöveg szakaszonként öt szempontból kerül vizsgálat alá: a) bevezetés a szövegmagyarázathoz, b) szövegmagyarázat, c) szempontok az igehirdetéshez, d) útmutatás a gyakorlati feldolgozáshoz, e) eligazítás lelkiéletünkre. A kötet végén rövid bibliográfia és ügyes tárgymutató található.

A szövegmagyarázat során érintett számos vitatott kérdésben a szerzők jegyzet nélkül foglalnak állást; sokszor nem is árulják el, hogy az általuk idézett tudományos álláspontokat még az eredeti szerzők is csak megszorításokkal és hipotetikus módon tették közzé (pl. Laurentin a „70 évhét" azonosítását Lk 1 490 napjával, vö. 63. o.).

A fejezetekben igen különféle fajtájú és színvonalú témák és gondolatmenetek kerülnek együvé. Csak egy példát említünk. A 62. o.-on az angyali megjelenések irodalmi struktúrájáról, a 68. o.-on a különféle angyalnevek héber töveiről és jelentéséről van szó (akár szerepelnek Lukácsnál vagy Máténál, akár nem), míg végül a 72. o.-on a következő kérdésekkel találja magát szembe az olvasó: „Volt-e már valaki angyal az én sorsom körül? Én tudnék-e az lenni a másik számára? Kinek? Miben?"

Véleményünk szerint az 1. rész jó összefoglalást ad a „Sancta Mater Ecclesia" (1964) instrukcióról, de ez kevéssé alkalmas arra, hogy egy ilyen tárgyú mai könyvet bevezessen. Egyrészt az akkori speciális problémák miatt íródott, másrészt az evangéliumok történetiségét általában tárgyalja, míg a gyermekségevangéliumoknál különleges kérdések merülnek fel. A fejezet végén túlságosan is azt a benyomást kapjuk, mintha az egyházi tanítóhivatal a vitás kérdéseket már jobbára eldöntötte volna (természetesen mindig a történetiség oldalán), s mindezt akkor olvassuk, amikor a történeti és exegetikai kérdések taglalására még nem került sor. Ez az elrendezés a könyvet bizonyos apologetikus, védekező hangnembe tereli.

Egy másik nehézség: a „gyermekségevangéliumoknak" mint műfajnak meghatározása úgy, mintha Máté és Lukács művét akár irodalmilag, akár műfajilag „egy kalap alatt" lehetne tárgyalni. Sokkal fontosabb lett volna a két mű (és a mögöttük álló két hagyomány) független voltának következetes tiszteletben tartása. Ehelyett lépten-nyomon találkozunk a „harmonizálás" törekvésével (pl. 49. o.). Sajnos a szerzők még nem ismerhették a legújabb idevágó művet, Raymond R. Brown szulpiciánus monumentális könyvét (The Birth of the Messiah, New York 1977). De már R. Laurentin idézett műve (Luc I-II, Paris 1958) és Léon-Dufour könyve (Les évangiles et l'histoire de Jésus, Paris 1963) eléggé óvhatta volna őket ettől a veszélytől. A harmonizálás lehetetlensége a Szentírás tévedhetetlensége ellen sem érv, amennyiben elismerjük a szerzők emberi, történelmi, személyes és társadalmi kötöttségeit.

A „genus mixtum" határainak kiterjesztése tekintetében (gondolunk itt az igehirdetésre és a lelkiéletre vonatkozó részekre) persze sokszor az egyéni ízlés és a szük-

séglet a legdöntőbb, s nem lehet egységes érvek alapján ítéletet hozni. A recenzor úgy találja, hogy a „szempontok az igehirdetéshez" legtöbbször megismétlik a szövegmagyarázat vallásos gondolatait, többé-kevésbé sikeresen. A lelkiéletre szóló buzdítások néha meglepően újszerű ötletet vetnek fel, sokszor azonban csak áhítatgyakorlatokra való felhívásokat tartalmaznak. Sokkal jobbnak tartanánk, ha ezek a különböző műfajok külön-külön kiadványokban gazdagíthatnák a magyar biblikus irodalmat.

Farkasfalvy Dénes

AZ OPUS MYSTICI CORPORIS KIADVÁNYAI 1978-BAN

Michel Quoist: K r i s z t u s é l ! Ford. Tokaji Teréz és Gyulai Jolán. 154 o.

Könyvünkben a közismert szerző a teológiai szakkifejezések kerülésével, közérthetően tárgyal a teremtés, a megtestesülés és a megváltás titkairól, úgy, hogy az olvasó indítást kap benne a krisztocentrikus vallásos életre. S bár kozmikus távlatokban szemlélteti az igazságokat, de ugyanakkor sokszorosan rámutat, hogy a hivő, sőt bizonyos szempontból a nemhivő is mindennapos tevékenységével részt vesz az isteni tervek megvalósulásában.

Felszabadító hatással lehet ez a mű az olyan hívek számára, akiket a szellemi légkör hatása alatt az alsóbbrendűség nyomasztó érzése fenyeget. Kérdőre vonja a csüggedőket: „Hát olyan feltámadt Istenben hiszünk-e . . . akinek szüksége van a mi védelmünkre?" (20. o.)

A szerző tapasztalja a fiatalok egzisztenciális szorongását, egyre több kérdezi, hogy miért él? De tapasztalja azt is, hogy ha hitvalló keresztények félreteszik az aggodalmaskodást, és vegyes összetételű hallgatóság előtt nyíltan beszélnek Jézus Krisztusról, minden alkalommal tisztelettel és rokonszenvvel fogadják a szót: végre Jézus Krisztusról beszélnek nekünk. Kérdéseikre feleletet kell kapniok. Szent Pálnak szenvedélyes felkiáltását a szerző mindenestől magáénak vallja: „jaj nekem, ha nem hirdetem az evangéliumot". Ezt ő sok egyéb mellett ezzel a művével is megteszi. (K. G.)

Maurice és Geneviève Abiven: É l e t k e t t e s b e n . Ford. Bihari László és Pásztor Éva. 190 o.

Könyvünk a házasságra készülők és a házasságban élők számára készült. Szerzői hivő katolikus orvos és pszichológus házaspár. Felkészültségüket a házasság tárgyköréből nemcsak elméleti tudásuk biztosítja, hanem sok éven keresztül a házassági tanácsadásban szerzett gyakorlatuk is.

Könyvünk világossága mellett is igényes olvasóközönségével szemben. Szem előtt kell tartanunk a kiadó megjegyzését: helytelen lenne „az egyes fejezetek tetszőleges sorrendben olvasása és egymástól független szemlélete, mintha a házastársi élettel kapcsolatos mozzanatok, aminő pl. szexualitás, a pszichofizikai érés, a szülői vonatkozások egymástól elválaszthatók lennének az ember életében". De ez a szerzők elgondolása is. Továbbá arra is tekintettel kell lenni, hogy nem kapna helyes tájékoztatást az, aki a többi részt a szexuális fegyelemről szóló tanulságos lapok (68—72) figyelembevétele nélkül tanulmányozná át, vagy nem tartaná szem előtt azt a megjegyzést, hogy „a test nem más, mint egy hangszer a zenekarban, s aki túlságos hangosan akar játszani rajta, tönkreteszi a harmóniát" (52. o.). Igényes a könyv olyan értelemben is, hogy az olvasónak némi áttekintéssel kell rendelkeznie az idevágó vallásos irodalomról. Például a fogamzásgátló módszerekről szóló megállapításokkal kapcsolatban ismernie kell az előzményeket, és nem hagyhatja figyelmen kívül a kiadónak azt a megjegyzését, hogy ezt a könyvet még a Humanae vitae enciklika megjelenése előtt írták.

Bár szerzőink az orvosi, pszichológiai és az életből vett gyakorlati útmutatásaikat is a hit megvilágításában adják elő, mégis nagyon jól kiegészíti azokat egy igen bő függelék. Ez már kifejezetten a keresztény házasság lelkiségével foglalkozik, s így szorosan vett lelkipásztori célt szolgál.

Ebben a műben sok jegyes és házas megtalálhatja a saját problémáit és azok megoldását. De azt is mindenki megértheti belőle, hogy a tartós házas boldogság nem különböző elemek szerencsés összetalálkozása, nem kész valami. A hit és a józan pszichológia elvei szerint a jegyeseknek jól fel kell rá készülniök, és a házasság megkötése után is ebben a szellemben kell rajta tovább munkálkodniok. Könyvünk ehhez nyújt értékes segítséget. (K. G.)

Paul Roth: Istennel mindig beszélhetünk. Ford. Balássy László. 131 o.

A könyv imák gyűjteménye. Aki leírta és elimádkozta, laikus keresztény, ötgyermekes családapa. Imára alkalmat adnak neki a köznapi élet legkülönbözőbb helyzetei. Imádkozik a mozi után, az orvosi várószobában, a volán mögött. Ezek a lapok a hitre, reményre és a szeretetre inspirálnak. Az igazi istenszeretet nem létezhetik magában, emberszeretet nélkül. Ez a gondolat végighúzódik imáin, és megláttatja vele azt, hogy milyen fonák helyzet, amikor a szomszédok nem ismerik egymást, az egyházközségi tagok csak az istentiszteleten találkoznak, és az üzemi kirándulás gyakran csak kényszerű kötelesség. Egyik legfőbb vágyát fejezi ki akkor, amikor felteszi a kérdést: „Mikor jön el megint az az idő, amikor azt mondják a nemkeresztények: „Nézzétek, menynyire szeretik egymást"? — Igazi „beszélgetések Istennel", egyszerű, közvetlen, férfias stílusban, az olvasót is ilyen egyéni érintkezésre késztetik, és így a sokszor annyira hiányolt bensőség útját egyengetik. (K. G.)

Monika Nemetschek: Isten a gyermek életében. Ford. Petur M. 118 o.

A szerző 1933-ban született, tanári és hittanári képesítése van, a bölcselet doktora, jelenleg valláspedagógiát és vallaslélektant tanít főiskolai fokon. Vizsgálódásainak középponti kérdése: Vajon egyengethetjük-e és hogyan gyermekeink útját az Istennel teljes élethez?

Témáját számos előadásban, sok helyen fejtegette. Könyve előadásainak lényegét tartalmazza. Ezzel nemcsak volt hallgatóinak nyújt emlékeztetőt és segédeszközt, de minden fiatal szülőnek és hittanárnak nagyon is használható útmutatást ad.

Kiindulási pontja a keresztény ember reményteljes életszemlélete, amely a feltámadott, az élő Jézus Krisztusban gyökerező hitből meríti élete értelmét. Ahhoz, hogy a gyermek emberileg gazdagon bontakozhassék ki és benne az Isten igéje termékeny talajra hulljon, a sértetlen család döntően járul hozzá. Az Istennel való élet „antennáját" a szülők készíthetik el, akkor, ha a gyermek alapvető igényeit komolyan veszik, és a lehetőségekhez képest kielégítik.

A gyermek keresztténnyé válásában különösen nagy jelentősége van négy alapvető igénynek. A védettség, a biztonság, a szeretet igényét a fészek melegében az anya jelenlétével, az apa iránymutatásával, a szülők egymás iránti és gyermeküket körülölelő szeretetében elégíti ki a gyermek. Ez vezetheti el az első találkozáshoz Istennel, ennek biztonságában fog megtanulni bízni önmagában, a világban, az Istenben. Ennek melegéből fog maga is megtanulni keresztény módon, Jézus szellemében szeretni. — A gyermeknek végül igénye van a családon belül egy sajátos helyre. Éreznie kell: „itt a helyem, ide tartozom, ha nem lennék itt, üres lenne a helyem." Az ilyen gyermek majd azt is megsejti, hogy ő jelent valamit Istennek, hogy ő „valaki", Isten szeretett gyermeke. Akinek ilyen irányú alapigényeit gyermekkorban maradék nélkül kielégítették, az — hacsak pillanatokra is — már élményt szerzett magának az üdvösségről. A vallásos nevelés tehát ott kezdődik, amikor a gyermek apján és anyján keresztül megérzi Isten szeretetét és gondviselését.

A szerző további fejtegetéseit is a gyermek mindennapjának tapasztalataira építi. Gazdag tanári gyakorlatából gyűjtött példák — 7—10 éves gyermekek tollából — rávilágítanak, milyen érzékkel és természetességgel reagál a szeretettel és megértéssel vezetett gyermek az élet nagy kérdéseire, amelyek sok felnőttnek megoldhatatlan problémát jelentenek. Ezért ez a közvetlen és világos stílusban írt kis könyv egyben hasznos tükre lehet a mai élet bizonytalanságai és kérdőjelei között kereső minden kereszténynek. (Giny Kranenburg)

F. Monfort: A szeretet hite. Ford. Keszei István. 119 o.

A kereszténység élet: Krisztusban megszületni és Benne növekedni. Régebben a társadalmi formák is segítettek ebben, vagy legalábbis könnyebb volt egyszerűen az árral úszni. Ma a világ minden táján mindinkább személyes döntést, választást kíván a Krisztushoz kapcsolódás. Ennél a lépésnél sok függ attól is, milyen hangnemben mutatjuk be Krisztus irántunk megnyilvánuló szeretetét.

A szerző, a párizsi katekétikai központ volt vezetője, jól ismeri a modern ember kérdéseit, tudja, milyen úton lehet számára hozzáférhetővé tenni a keresztény örömhír gazdagságát, forrásait. A húsz rövid fejezetre osztott „katekézis az evangélium alapján" (alcím) rávilágít a keresztény hit örök témáira: „Az isteni kinyilatkoztatás: a szeretet", „Jézus Krisztus: a szeretet szövetsége", „Krisztus, a szeretet megmentője", „Szegénynek lenni, hogy szerethessünk" stb. A szekularizált ember életerős szeretetre vágyik, ezért vezérfonál a szeretet már a fejezetek címében is. De ugyanezért nem lehet megalkuvó sem: „A szeretetre nemet is mondhatunk" (4. fej.). Vagy amint „A szeretet kapcsolatteremtő ereje az imádság" c. fejezetben írja: „A munka imádság. Híres ez a formula. De hamis. Való igaz, hogy a munka az Istennel való együttműködésünk legelterjedtebb megnyilvánulási formája . . . A két tevékenység különböző természetű: mindkettőnek megvan a maga értéke" (59). Nyílt tekintetű emberekhez szól, közvetlenül, vonzóan, érthető nyelven. Nem hallgat el kényesebb kérdéseket sem, amelyek ma már nemcsak hazájában merülnek fel, mint pl. a csecsemőkeresztelés problémája (84), papi hivatás és nőtlenség (107). „Katekézisének" kb. egyharmadát a szentségeknek szenteli, „amelyek felszólítanak, ösztönöznek bennünket életünk folyamán, hogy azt a Názáreti Jézus élete szerint alakítsuk" (76). Ez maga jelzi, hogy nem elvont eszmefuttatások fejtegetése az írója célja, hanem a krisztusi élet kiteljesítése.

Örömmel üdvözöljük és ajánljuk tehát ezt a „főleg felnőttek, kiváltképpen házasságra készülők, vagy ifjú házaspárok hitbeli elmélyítésére alkalmas olvasmányt". (Benkő Antal)

Th. Maertens: Bepillantás a Bibliába. 69 o.

Ez a füzet a kiadónál 1971-ben megjelent „Bibliával vasárnapról vasárnapra" c. kötetből gyűjti egybe az egyes könyvek előtti biblikus bevezetéseket. Célja: népszerű, a hitoktatás segédkönyvéül is használható rövid összefoglalást adni addig is, míg sor kerül egy rendszeres, tudományos igényű ó- és újszövetségi bevezetés kiadására magyar nyelven. A szerzők biblikus szakemberek.

Az ismertetett könyvek igényelhetők: Verlag Opus Mystici Corporis, A-1090 Wien, Boltzmanngasse 14. (A postafiók megszűnt!)

Kasper Walter: Zur Theologie der christlichen Ehe. Mainz, Matthias-Grünewald Verlag, 1977, 95 o.

A rangos tübingeni dogmatikus — aki több kiadást elért két alapvető művével (Einführung in den Glauben, 1975[4]; Jesus der Christus, 1976[5], mindkettő Mainz, Grünewald) szerzett általános elismerést — jelen kisebb terjedelmű magvas művében a házasság teológiájával kapcsolatos előadásainak és szakvéleményeinek összefoglalását nyújtja, amelyeket a németországi szinódus során, valamint a nyugatnémet püspöki kar bizottságaiban adott elő. Ez utóbbi mozzanat eleve jelzi, hogy itt a német hierarchia tekintélyi alátámasztását is feltételezhetjük.

Szerzőnk bevezetésében hangsúlyozza, hogy nincs még egy olyan terület, amelyen hit és élet olyan szorosan kapcsolódik, mint a házasságban. Hiszen a házasság egyaránt tartozik bele a teremtés és megváltás üdvrendjébe. (Ez a gondolat aranyfonálként vonul végig részletesen kifejtve a művön.) Tehát a hívő keresztények házasságukban Isten teremtői akaratát, tervét valósítva egyúttal üdvösségüket munkálják, miközben Istennek az ember iránti szeretetéről, az emberrel Jézus Krisztusban végleg megkötött szövetségéről tesznek tanúságot.

Kasper műve 4 részre tagozódik. Az első a házasság emberi méltóságáról szól. E vonatkozásban természetesen a humán tudományokra is támaszkodik, mikor a házasság perszonális jellegét hangsúlyozza. Itt részletesen kitér a mai helyzetre, Szent Tamással kiemelve, hogy az emberi természet változó jellegével együtt jár megvalósulási formáinak változása, így a házasságé is. A perszonális jelleggel kapcsolatban rámutat a Zsinatot megelőző és már ezt hangsúlyozó egyházi tanításra (Római Katekizmus, 1566—Casti Connubii, 1931) s szép kifejtésére a Humanae Vitae (1968) enciklika első részében, viszont megértést tanúsít azokkal szemben is, akik e körlevél második, a személyes elem helyett a természethez való igazodást képviselő részével kapcsolatban nehézséget éreznek. Bár e dogmatikus mű érthetően mellőzi az etikai vonatkozásokra való kitérést, pasztorális szempontból itt kitér a természetes apaságanyaság erkölcsi irányelveire (29). Férfi és nő egymást kiegészítő szeretetszövetsége az ember egészének testi-lelki mivoltában való igenlését, elfogadását jelenti, ezáltal túlmutat önmagán és az Isten által való elfogadására utal. A hűség a szeretet velejárója, de a hivő kereszténynél Isten örök hűségéből és segítő kegyelméből is merít ösztönzést és erőt. De ugyanígy a termékenység, a gyermekben folytatódni akarás is az önzés körét áttörő igazi szeretet következménye.

A második rész a házasság szentségi jellegével foglalkozik. A teremtés és megváltás rendjének már említett alapvető egységén túl az egyházból, mint alapszentségből, annak kibontakozásaként („Entfächerung") vezeti le inkább a szentségi jelleget, mint krisztusi alapító szavakból. Itt 3 fejezetet találunk. 1) A házasság Krisztusra utaló jel. Ha már a természetes házasság is Isten szeretetére utal, „különösképpen hordozza, tisztítja és kiteljesíti Istennek Jézus Krisztusban megjelent szeretete és hűsége azoknak a hitvesi szeretetét és hűségét, akik a hit és keresztség révén Krisztusba iktatódtak. Így a keresztény hitvesek szeretete és hűsége beteljesedett jelképe, valóságos megjelenítése, ‚epifániája' Isten Jézus Krisztusban megjelent szeretetének" (45). E Krisztusban való lét magában foglalja a kereszt elfogadását, ajándékozásból, megbocsátásból, folytonos újrakezdésből él. — 2) A házasság az egyház szentsége. Itt a régi, egyoldalú jogi szemlélet (szerződés) helyett a Zsinat által is elfogadott „szövetség" elnevezés mellett tör lándzsát a szerző. Kiemeli a család, az „ecclesiola", a „házi egyház" egyházépítő jelentőségét, és utal a házastársi baráti közösségekre, amelyek az egykori „nagycsalád" szerepét vehetik át. — 3) A házasság eszkatológikus jel. Az emberi tökéletlenség miatt túlmutat önmagán: a legjobb akarat mellett sem varázsolhatnak földi paradicsomot a hitvesek. Az eszkatológikus jelleg kapcsán méltatja az Isten iránti szeretetből vállalt önkéntes nem-házas állapot hasonló jellegét, és érdekesen mutat rá kettőjük egymást feltételező és kiegészítő voltára. „Az (istenszeretetből vállalt) nem-házas állapot az egészséges keresztény házasságról tanúskodik, lebecsülése viszont a házasság keresztény értékeinek megnemértésére vezet" (54).

A 3. rész a házasság felbonthatatlanságának kifejtését nyújtja. A krisztusi szavakat („Amit Isten egybekötött . . .") nem mint paragrafusos törvényt, hanem mint prófétikus messiási igét értelmezve rámutat az egyházi hagyományban felmerült konkrét lelkipásztori megoldásokra (ezen a téren J. Ratzinger és K. Lehmann írásaira támaszkodik). (65) Szerzőnk nem tér ki a kényes pasztorális kérdések (mint a nem érvényes házasságban élők szentségekhez bocsátása) elől sem, de magánvélemény-ként, kifejezetten nem gyakorlati pasztorális tanácsként, várva a kérdés egyetemes rendezésére. (Ilyen értelmű felterjesztések Róma felé több püspöki kar részéről ismeretesek.)

A legrövidebb 4. rész a polgári házasság értékelését adja, a kérdés újra átgondolását, az egykori, ma már elavult „kultúrharcos" felfogástól való elszakadást ajánlja. Jelentős megállapításai vannak az egyházi házasságkötés minimális követelményeiről a hit síkján és az ezek hiányában felmerülő lelkipásztori teendőkről (az elhalasztás tanácsolása) (89 skk). Épp ez utolsó mozzanat kínálja szerzőnk befejező

megállapítását: a hitre való nevelés, rávezetés, begyakorlás a házassági lelkipásztorkodás előfeltétele, sajátos tartalma és végső célja.

Kasper műve a rendszeres teológia és a gyakorlati lelkipásztori problémalátás értékes szintézise. Igen találónak érezzük Krätzl bécsi segédpüspök megállapítását, hogy e tárgykörben aligha találunk mélyebb és kiegyensúlyozottabb írást.

Dr. Török Jenő

NB Örömmel jelezzük, hogy Walter Trobisch műve: Heiraten oder nicht? — amelyet 17. számunkban Dr. Török Jenő ismertetett, megjelent magyar nyelven. Igényelhető: Ungarische Schriftenmission. D-8 Stuttgart, Hopfauerstr. 44.

Juhász László: Bölcseleti embertan. Róma, 1978, 176 o. (tkk IV/3) — **Varga Andor:** Az erkölcsi élet alapjai. Róma, 1978, 150 o. (tkk IV/6)

Talán jellemző a bölcselet mai állapotára, hogy a tkk-sorozatban a teológiai jellegű könyvecskék száma lassan eléri a huszat, de a bölcselet területéről most jelennek meg az első kiadványok. Alapvető jellegű mindkét munka, azért senki sem csodálkozhatik, hogy a témák és vélemények zűrzavarában mindkét szerző a hagyomány útján halad, bár tekintettel vannak a mai állapotokra mind a feldolgozásban, mind az irodalmi tájékoztatóban.

Juhász László már a bevezetésben találóan és teljes őszinteséggel rámutat vállalkozása problémáira: „A bölcselő úgy érzi, hogy az emberről szólni a legmagasztosabb szellemi vállalkozás . . . ugyanakkor talán a legnehezebb is . . . veszélyes vállalkozás is" (1). Miért? „Mert csak akkor válhatunk igazán önmagunkká, ha túlemelkedve a természetünkben vívódó ellentéteken, megvalósítjuk a bennünk szunnyadó álmot egy teljesebb és szebb emberiség után." Az emberi természet ellentéteiből kapja dinamizmusát, és éppen ezek az ellentétek sarkallják „egy teljesebb, egységesebb . . . szebb és igazabb lét megvalósítására" (2).

Az emberi természet élettani és lélektani egységét vázolja fel a szerző a bevezető fejezetben, majd beilleszti a fejlődő embert az egyetemes fejlődés vonalába. A perszonalista bölcselők dinamikus — a szeretetben és a szeretet felé fejlődő — emberképével, főleg a célok arisztotelészi és lonergani elemzésével igazolja mottóját: „Szeretni annyi, mint szenvedélyesen egységre törekedni." A következő fejezetekben (Lényünk egysége a megismerésben — az akarati törekvésben — a szeretetben) az emberi személy útját jelzi az időben és az örökkévalóságban való beteljesedés felé. Az igazság fogalmának tisztázásánál hosszan vitatkozik a kanadai Dewart „historista" igazságfogalmával. Majd az akarat szabadsága tárgyalásánál világosan kimutatja, hogy az ember szabadságának tagadása nem nyugszik tudományos tényeken (130). A mai felszabadítási teológiák és törekvések világában helyesen teszi hozzá, hogy „aki az ember gazdasági felszabadulásáért tevékenyen dolgozik, legalábbis hallgatólagosan feltételezi, hogy akaratunkat anyagi természetünk csak befolyásolja, de nem determinálja" (131).

Stiláris szempontból néha zavaró a „tehát"-tal való kapcsolások, az „egy" névelő és az „azon" névmás használata, de semmiképpen nem rontja le az értékes és sikeres összefoglalás értékét.

Varga Andor könyvének célját nem lehetne világosabban és pontosabban megjelölni, mint maga a szerző teszi: „Célunk nem az volt, hogy eredeti etikai rendszert alakítsunk ki, hanem hogy érthető nyelven összefoglaljuk és kifejtsük a nagy moralistáknak azt a rendszerét, amely a természetrendszer alapján áll." Hasonló világossággal jelzi azt is, hogy angol könyve, amelyet itt adaptál, „azokat az egyetemi hallgatókat és az akadémiai korhatáron felüli személyeket tartja szem előtt, akiket az erkölcsi élet rendszeres megvizsgálása érdekel." A szerző rendi főiskolákon, majd a Fordham egyetemen hosszú évekig tanított már erkölcstant. Ezért tud világosan válogatni és röviden, pontosan fogalmazni. A „norma moralitatis" híres tételének igazolása, az annyira divatos „szituációs etika" felülvizsgálata stb. szabatosságával is, rövid fogalmazásával is megnyugtató, szinte felüdítő hatással van az olvasóra. Mintha a sok fa mellett újra látni

kezdenénk az erdőt is: az új fogalmakban a régi emberi alapigazságokat és az embernek, mint lényegében erkölcsi lénynek feladatát a törvény és jog világában meg saját lelkiismeretével szemben.

Kisebb sajtóhibák mellett a 70. oldalon valószínűleg nyomdahiba miatt zavaros pár sor, ami az angol eredetiben egyébként is jobb.

Békési I.

Langdon Gilkey: Religion and the Scientific Future. (Vallás és tudományos jövő.) London, SCM Press, 1970, X+195 o.

Ma kétségtelenül kisebb a feszültség tudomány és vallás között, mint 4—5 évtizeddel ezelőtt. Ez főleg egy meglepő oknak köszönhető. Nem arról van szó, hogy a teológusok „mítosztalanították" volna a vallás tanításait, és így elfogadhatóbbá tették volna őket a tudomány emberének. Ellenkezőleg: mind világosabbá válik, hogy a tudósok azok, akik tudományukról beszélve nem szabadulhatnak bizonyos „mítikus" elemektől. Ezt a szerepet töltik be náluk bizonyos elméletek, előfeltételezések, hiedelmek. Időközben egyes filozófusok hozzákezdtek a mítoszok szerepének és rendeltetésének újraértékeléséhez. Inkább a szimbólum fogalmával hozzák kapcsolatba őket, ellentétben a klasszikus mitológia költött történeteivel. Azt is egyre jobban észrevesszük, hogy a mítoszok minden emberi ismeret szükségképpeni járulékai. Ezért melegen üdvözölhetjük Gilkey professzor könyvét, amely a mítoszok szerepét vizsgálja a tudomány, teológia és filozófia területén. Sajnos, a könyv terjedelme nem teszi lehetővé a teljes, rendszeres tanulmányozást — lényegében a szerző 1967-es New York-i egyetemi előadásainak kissé bővített kiadásáról van szó.

Az első fejezet: „A tudomány befolyása a modern teológiára." A szerző itt megygyőzően bizonyítja, hogy ez a befolyás igen nagy. Elsősorban a vallási igazság jellegének és jelentésének kérdéseire gondol. A 18. század geológiai és a 19. sz. biológiai haladása arra kényszerítette a teológusokat, hogy újraértelmezzenek bizonyos „bibliai tényeket", Ez az újraértelmezés különbséget tesz az ember üdvösségét szolgáló kinyilatkoztatott igazságok meg a föld és ember fejlődésére vonatkozó tudományos adalékok között. A vallási igazságok új értelmezése szerint a teológia önálló alapja csakis a kinyilatkoztatás és a hit. Mi Istenről csak az ő saját megnyilatkozása alapján (a Szentíráson keresztül) tudhatunk meg valamit, és csak hitünkkel fogadhatjuk ezt el. Vagyis a teológiának a természettudományokhoz viszonyítva teljesen autonómnak kell lennie. — Gilkey vitatja ezt a még most is divatos magatartást. Öncsalásnak tekinti. Hiszen az új teológusok írásaikban mind elfogadták a modern tudomány egyes alapelméleteit. Legvilágosabb ez hermeneutikájukban és a történeti tényeket illető relativista magatartásukban. Miközben arra törekedtek, hogy saját tudományos világnézetüktől függetlenül megszerkesszék a bibliai vallási igazság önálló építményét, nem vették észre, hogy a modern tudomány hatására egészen más nyelven, más logikával beszélnek.

A második fejezet: „A tudomány vallási dimenziói", tudomány és vallási igazság viszonyának nem könnyű kérdését tárgyalja. Gilkey ajánlata itt a következő: Ahelyett, hogy közvetlenül a tudományos elméletek következményeire alapoznánk vallási vagy teológiai ismereteket — mint Teilhard de Chardin próbálta —, inkább magát a tudományos kutatás folyamatát vizsgáljuk mélyebben. Hiszi ugyanis, hogy abban is, „mint az emberi autonómia és alkotóképesség minden kifejeződésében, a tevékenység hátteréként és előfeltételeként a végső, a föltétlen elemei jelennek meg" (40). Ez az ajánlat egybevág jeles tudósok gondolataival, mint pl. a szellemtörténész Thomas Kuhn, a filozófus Polányi Mihály és Bernard Lonergan, a teológus Paul Tillich és Karl Rahner. Ők a maguk módján, kétségbe vonták a természettudománynak azt a hagyományos naturalisztikus fogalmát, amely szerint a tudomány a hideg tárgyi tényeken alapuló személytelen tevékenység lenne, és a kísérletekkel egyetemes és végleges

érvényűnek bizonyulna. A tudományos elméletek, főleg pedig a tudományok legalapvetőbb elvei nem annyira tárgyi vizsgálódáson alapulnak, hanem inkább meggyőződésen: az illető úgy látja, hogy jelentős és termékeny a dolgok ilyen szemlélete. De a termékenységet csak a jövő igazolja. Gilkey szerint: amikor az ember megismer vagy értékel, akkor valami végsővel, valami föltétlennel kerül kapcsolatba. Ez a „valami" benne van abban a viszonylagos és esetleges dologban, amit megismer, és mégis különbözik tőle. Ezért a vallásos nyelvnek és szimbólumainak magában a tudományban is megvan a „világi alapja".

A harmadik fejezetben („A mítosz használata a tudományos kultúrában") a szerző vizsgálat alá vesz néhány közismert tudományos mítoszt. Ilyen „mítosz" pl.: az ősember; a kozmikus fejlődés; a liberális haladás; a jövő tudományos utópiái; végül az új tudományos ember mítosza. Természetesen a szót itt nem régi, „valótlan mesék" értelmében kell vennünk. A mítosz örök emberi kifejezési jelenség, amely sokrétű szimbólumaival sajátos módon a transzcendensre vagy szakrálisra irányul, és jelentése magának az életnek végső vagy egzisztenciális tényeire, az emberi és történelmi sors kérdéseire vonatkozik (66). A szerző az „új tudományos ember mítoszát" — vagyis amikor a tudomány teljesen manipulálná és így hatalma alatt tudná tartani az egyén szabadságát — hamis mítosznek minősíti; erkölcsileg roppant veszélyesnek, mert tirannizmushoz és elembertelenedéshez vezet.

Érdekes lenne persze, ha tudnánk: milyen kritériumokkal különbözteti meg a szerző az „igaz" mítoszt a „hamis"-tól. Szerintem e kérdés tárgyalása nem teljesen kielégítő, és nem oldja meg a mítikus kifejezésmód sajátos problémáit.

Az utolsó fejezet: „Epilóg: mítosz, filozófia és teológia" a mítikus és filozófiai kifejezésmódnak a teológiában való szerepét tárgyalja. A szerző úgy látja, hogy a mítosz prototípusa a teológiának. A teológia feladata az, hogy értelmezze a mítosz nyelvét, vagyis kutassa jelentését és érvényességét. Ez elkerülhetetlenül filozófiai spekulációra vezet, hiszen a jelentés és érvényesség filozófiai kategóriák. A filozófiai fogalmaknak a teológiai okoskodásba való bevétele tehát egyáltalán nem fenyegeti a vallásos hit mélységét. Magától értetődően bekövetkezik, amikor a vallási hagyomány fejlődése során elér a reflexió fokára. Azonban a történelem azt mutatja, hogy a misztikus és általában a vallási gondolkodás mindig új lendülettel próbál túljutni még az elméleti filozófia egyetemes kategóriáin és képein is, és bizonyos értelemben újból a mítosz kifejezésmódjához tér vissza (gondoljunk a nagy misztikusok képeire, szimbólumaira!) Ilyenformán például a keresztény teológiai gondolkodás mítikus és filozófiai elemek szinte végtelenül bonyolult szövedéke. Kultúránk jellege ma éppen úgy megkívánja a mítoszt, mint régen, csak a kifejezési formák mások. A könyv azzal az intelemmel végződik, hogy a vallásos mítosz nem nélkülözheti a tényelemeket, mert különben üres, gyökértelen és így értelmetlen, — amint azzá váltak a régi mítoszok, mikor kitépték őket saját környezetükből. De ugyanígy igaz az érem másik fele is: ha egy kultúra csak a tényeket veszi tudomásul, és hiányzik belőle a vallásos mítoszok képviselte transzcendens dimenzió, akkor sem önmagát, sem rendeltetését nem tudja megérteni. Mert amit átlátott ténynek és kialakított jövőnek gondol, azt végső soron saját, vizsgálat alá nem vett mítoszai fogják meghatározni. Ezek pedig — mivel se nem fizikai tények, se nem transzcendens eszmék — nem fogják tudni eloszlatni az emberek legmélyebb aggodalmait, s nem adhatnak alapot legfőbb reményeiknek.

Nemesszeghy Ervin

HALOTTAINK

Schwarz Renát ferences, dévai plébános 1978. ápr. 1-én (61,39,34)
Lakó János ny. esp. pléb. Nyárádköszvényesen (Románia) jún. 12-én (86,62)
Lőrincz István vasmisés Homokon (Kárpátukrajna) jún. 24-én (89)
Plankó János ny. plébános Vissen júl. 14-én
Páll Elek ny. esperesplébános aug. 12-én Segesvárott (76,54)
Szabó Gyula ny. plébános Székelyudvarhelyen szept. 12-én (72,48)
Fabiankovich Lőrinc horvátzsidányi esperesplébános okt. 14-én (76,53)
Ézsöl Tivadar ny. radványi pléb. okt. 20-án. Cinkotán temették (67,37)
Lovas István diósdi esperesplébános okt. 21-én (66,40)
Szabó Sándor László pálos okt. 22-én. Pesterzsébeten temették (79,55,32)
Bárdos József c. esperes, hedrehelyi pléb. okt. 23-án Kaposvárott (69,44)
P. Ormai Pál SJ okt. 25-én Kolozsvárott (77,53,43)
Sztrizs István ny. hitoktató okt. 27-én Budapesten. Isaszegen temették (65,42)
Benke László érseki tanácsos, pléb. okt. 28-án. Jászberényben temették (56)
Jávorszky József esperespléb. okt. 29-én Krasznahorkaváralján (63, 39)
Kovács Mihály ny. gyerki esperesplébános Ipolyságon (73,48)
Várkonyi János c. prépost, kanonok okt. 31-én. A pécsi központi temető Szt. Mihály kápolnájának kriptájába temették (79,55)
Udvary Elek kelebiai plébános okt. 31-én (49)
Timmer József SJ nov. 1-én Pannonhalmán (68,48)
Koloszár Antal tb. esperes, pinnyei lelkész nov. 2-án szentmisére készülőben baleset következtében (65,39)
Szücs Sándor c. esperes, zilahi plébános nov. 3-án. Cséfán temették (44,18)
Simonyi Marian István Miklós ciszterci tanár nov. 7-én. Bácsalmáson temették (69,52,46)
Oszkó János c. apátpléb. nov. 8-án. Tinnyén temették (83,53)
Dr. Werner Alajos pápai kamarás, a zeneakadémia ny. tanára nov. 8-án a Korányi kórház kardiológiai osztályán. Nov. 21-én temették (73,51)
Mécs László premontrei nov. 9-én Pannonhalmán. A kriptába temették (84,61)
Dr. Potyondy Imre protonotárius kanonok, székesfehérvári nagyprépost. Nov. 10-én temették a szemináriumi templom kriptájába (94,71)
Pajtényi László c. apát, kanonok nov. 29-én Bp. Sopronban temették (72,45)
Takács József királyhegyesi plébános novemberben
Dombos József Fülöp OSB csolnoki plébános. Nov. 24-én temették Pannonhalmán (64,39)
Pallai Ignác Titusz kapucinus, ny. esp. dec. 2-án. Óbudán temették (68,50,43)
Dr. Csák Kálmán ny. esperes dec. 13-án Rakamazon (69,45)
P. Petruch Antal SJ dec. 13-án Bp. Pannonhalmán temették (78,61,49)

Sebestyén Sándor kunszentmiklósi esp. Szolnokon temették dec. 16-án (75,52)

Dr. Városi István protonotárius kanonok, költő dec. 17-én. Az esztergomi székesegyház kriptájába temették (73,49)

Baricz Dénes plébános Eheden (Románia) dec. 19-én (64,35)

Túróczi László érseki tanácsos, kótaji plébános dec. 22-én (64,42)

May László koppánymonostori plébános. Dec. 22-én holtan találták szobájában (63,39)

Vajda János ny. hittanár dec. 23-án Esztergomban a papi otthonban (77,53)

Gyulai Jenő ny. gk. mikóházi esperes dec. 25-én Miskolcon (67,41)

Marosszéki Ferenc Zoltán ny. pléb. Lakitelken dec. 25-én. Kecskeméten temették (58)

Dr. Jánosi Gyula győri bencés tanár dec. 26-án. A bencés templomba temették (69,48,42)

Novák Gyula plébános dec. 28-án a gyulai kórházban. Gyulán temették

Nagy László csíkszentgyörgyi esperesplébános tragikus véletlen következtében a bukaresti kórházban dec. 29-én. Csíkszentléleken temették (49,19)

Kéri István Xavér, a kecskeméti ferences templom ny. lelkésze (78)

Csányi Márton ny. esperesplébános, gyémántmisés Selmecbányán. (Szülőfalujából, Tardoskeddről még tíz élő pap való!) (86)

Gável Géza tb. kanonok, p. tanácsos jan. 3-án Forrón (89,65)

Simsik János tb. p. tanácsos jan. 3-án Adán. Törökszentmiklóson, volt plébániáján temették (90)

Szabó György Polikárp OFM jan. 5-én. Az esztergomi ház kriptájába temették (85,70,63)

Teller József piarista, ny. tanár Egyeken jan. 8-án (77,58,53)

Nagy Gyula áldozópap jan. 11-én. Biharpüspökiben temették (34,2)

Bausz István kanonok jan. 12-én miséje után. A soproni Szt. Mihály-temetőbe temették (79,55)

Zitzmann Ferenc kanonok, váradolaszi apátplébános jan. 15-én (77,55)

Folimer Imre oroszlámosi pléb. jan. 17-én. Magyarcsernyén temették (66)

Dr. Kappel János olvasókanonok Szombathelyen. A szalézi templom kriptájába temették jan. 19-én (79,55)

Dr. Kolos László Bertold OSB Győrött. Pannonhalmán temették (77,55,51)

Csomor Ernő ny. putnoki esperespléb. jan. 29-én. 12 éve érte agyvérzés az esti szentmise alatt, 5 éve ágyhoz kötve szenvedett. Szülőhelyén, Salgótarjánban temették (66,42)

Régert József tb. esp. szentszéki bíró, bólyi pléb. jan. 29-én. Újpetrén temették (64,39)

Dr. Balassa Brunó István ciszterci, c. rk. egyet. tanár jan. 30-án. Székesfehérvárott temették a Nagyboldogasszony templom kriptájába (83,67,60)

Greff Gyula érs. tanácsos, ny. pléb. febr. 6-án. Kisorosziban temették (77,53)

Elhunyt paptestvéreinket foglaljuk mementóinkba!

+

MÉCS LÁSZLÓ O. Praem.
(1895—1978)

Még abban az időben, amikor viharos sikerű külföldi szavalókörútjait járta, Guy Chastel — aki fordított is verseiből — a francia költők párizsi folyóiratának, az Yggdrasillnak mellékleteként ismertetést közölt életének első feléről és költészetéről (1936. nov. 25.). Ebből a ma már irodalomtörténeti értékű dokumentumból idézünk most:

„Észak-Magyarországon egy kis faluban (Hernádszentistván) mint pásztorfiúcska őrizte nyáját. Ott szívta magába a természet szeretetét, amely verseinek mélyén honol. Mint tanító fia ő is tanítani akart. A budapesti egyetemre járt és első verseit ekkor küldte néhány folyóiratba. Kitört a háború, amely komollyá teszi a fiatalokat, és felforgatta hazáját. A felfordulás közepette Mécs küldetése tudatára ébred, amely kitágítja költészetét. A premontreiek rendjébe lép, pappá lesz, és jelenleg (1936) csehszlovák területen egy magyar nyelvű községben (Királyhelmecen) plébános. Mint kis pásztor, de lelki pásztor tovább folytatja juhainak őrzését. És hogy jelképességét fokozza, felcseréli Martoncsik József családi nevét Mécs Lászlóra. Mécs, azaz mécses.

Egy 25 éves művelt pap számára a szellemi magány falun száműzetésnek felel meg. Mécs ezt a magányt a világ közepébe helyezi. Szoros kapcsolatban van a mindennapi élettel, közvetlenül szemléli a munkákat és a napokat, és a lelkek munkálásában kettős gazdagodást talál: a költő kincsei kitárulnak, és ugyanakkor a pap szíve is meggazdagszik. E kettős kivirágzást nem lehet egymástól elválasztani. Ezek Mécsnél két ikervirágként jelentkeznek.

Mécs lelkét könnyen elfogja a vágy, hogy örömet hódítson, és ebben mindenkit részeltessen. Ha tehetné, körébe vonná az egész világot. Amikor ezt mondja: ‚Én tükre vagyok minden mosolyoknak', ez nem irodalom. Az ember mindig érzi benne az adományozás türelmetlenségét.

Költészetének kezdetén kevéssel is megelégszik: egy kis közönséges eset, a hordár gesztusa, aki elveszi a csomagját, a vasúti kocsiban vele utazó gyermek tekintete, az anya bizalma, aki útközben elmondja neki fia hazatérését — és a költő a legegyszerűbb realizmusból elindulva hirtelen lendülettel az örök szimbólum felé emelkedik. Egy szív dobog, és az egész nemzet szíve lüktet, a legcsekélyebb mindennapi esemény a szociális kérdést tolja előtérbe. Feltör egy érzelem, és az emberiség kezd az ajkán beszélni. Az élet sodrából folyó részleteset hirtelen világszenzációvá válik." (Msgr. Uhl Antal sz. közlése és fordítása.)

Első kötete, a Hajnali harangszó, 1923-ból való. Majd sűrű egymásutánban a többi: Rabszolgák énekelnek (1925), Vigasztaló (1927), Az ember és az árnyéka (1930), Üveglegenda (1930), Bolond Istók bábszínháza (1931), Legyen világosság! (1933), Válogatott versei (1934), Megdicsőülés (1935), Fehéren és kéken (1937), Élőket nézek (1938), Forgószínpad (1940). 1941-ben jelenik meg Összes verseinek vaskos kötete. Sok versét fordították más nyelvekre, négy önálló kötete jelent meg franciául, egy hollandul. De körútjain m a g y a r u l hódította meg a közönséget, szuggesztív külsejével és sajátos szavalásmódjával. Hazai irodalmi társaságok egymás után választották tagjaik sorába; a (régi) Vigiliának kezdettől egyik főmunkatársa, később főszerkesztője. Itt jelent meg 1942-ben bátor Hitler-ellenes verse: „Imádság a nagy lunátikusért."

Életében a premontrei rend mélyen érző, imádságos, szépet szerető, titkokban elmélyedő lelkisége a gyakorlati szeretettől átitatott lelkipásztor igehirdető és karitatív érzékével párosult. 25 éves felvidéki plébánosságából a kis történetek tucatját tudta mesélni elbeszélő jókedvében, mikor Pannonhalmán önéletrajzát írta. Hívei, különösen a szegények, a kisemberek is sokat beszélhetnének róla.

Pályáján a nagy cezúrát a második világháború utáni évek jelentették. Bakonyi bújdosása után (mint a Magyar Életrajzi Lexikon írja) „1953-ban koholt vádak alapján letartóztatták, 1956 szeptemberében rehabilitálták." Utána káplán lett az Árpád-híd melletti óbudai templomban. 1961-től haláláig csendes visszavonultságban élt Pannonhalmán. A ragyogó világhódító most befelé fordult: Istennel folytatott párbeszédet a szen-

vedés csendjében. Az ellentmondástalan siker gyakran veszedelmes. Mécs, a pap és a költő élete második felében kimenekült ebből a veszedelemből.

Verseiből több válogatás jelent meg ekkoriban is: 1953-ban egy kisebb Buenos Airesben; 1968-ban „Vadócba rózsát oltok" címmel kétnyelvű válogatás Torontóban; végül az „Aranygyapjú" c. reprezentatív válogatás Rónay György szerkesztésében és kitűnő bevezető tanulmányával (Hung. Cultural Foundation, Buffalo ill. Ecclesia, Bp., 1971). 1944—71 közti verseiből való válogatás a „Vissza a csendbe" c. kötet (1976 Cleveland). 1969-től a Vigilia lapjain is fel-feltűnik neve.

Megérte 80. születésnapját (vö. Szolgálat 25. sz.) és a múlt évben gyémántmiséjét. Emlékiratain dolgozott és sokat imádkozott. Három szentolvasót is elmondott naponta. Hűséges ápolója volt Szabó Margit nővér. Okt. 30-án bénulás állt be a karjában és ágynak esett. Tüdőgyulladást kapott, és tíz nap múlva csendesen elhunyt. Temetését Szennay András főapát végezte, Lékai bíborosérseknek és az írószövetség tagjainak részvételével.

Befejezetlenül maradt önéletrajzában írja le kezdő káplánságának egyik nagy élményét, amelyről verset is írt: „A haldokló paraszt megáldott." Ekkor, a betegek szentségének feladása után kapta az örökkévalóságba készülő bácsitól jótanácsként: „Legyen olyan egyszerű, mint az országút, hogy mindenkihez elmehessen. Legyen jó, mint a kenyér, hogy mindenkit etethessen. Legyen vidám, mint a bor, hogy mindenkit megnevettessen." Erre igyekezett életében, s most megbékélten ment át ő is az örök hazába.

R.

Dr. WERNER ALAJOS
(1905—1978)

„Isten gondviselő szeretete elfogadta aranymisés áldozatát, és 1978. nov. 8-án este — miután kiürítette a szenvedések kelyhét — magához szólította a daloslelkű egyházzenészt, a melegszívű lelkiatyát. A temetés után koncelebrációban mutatjuk be lelkiüdvéért a szentmisét a máriaremetei kegytemplomban, ahol 25 évig szolgált a Szűzanya oltáránál" — írja gyászjelentése.

Egy ember lelki nemességére jellemző, mennyire van érzéke a hála iránt. Hallgassuk meg, hogyan beszélt „Loizi bácsi" aranymisés interjújában életéről (l. Magyar Kurír 1978. júl. 14/15):

„1905. júl. 14-én születtem a mai Tiszakécskén (akkor Újkécske), ahol szüleim átmenetileg pár évig tartózkodtak, majd visszakerültünk Pozsonyba, ahol nagyapámnak, a Bajorországból jött Werner Péternek zongoragyára volt. Nagy hálával gondolok Mikes János volt szombathelyi püspökre, akivel még kisdiák koromban találkoztam itt Pozsonyban: egy Jézus Szíve processzió alkalmával énekeltünk P. Felicián énekkarában. Kedvesen elbeszélgetett velem. Amikor aztán konkurzusra került a sor, önála jelentkeztem Szombathelyen (1923). A teológiát Budapesten végeztem. Kispap koromban cantus-magister voltam. Mikes püspök, látva zenei érdeklődésemet, fölszentelésem (1928. jún. 21) után Rómába küldött öt évre, hogy a pápai Egyházzenei Intézetben elvégezhessem a gregorián és a kompozíció tanszakot. (Amit szerényen elhallgat: mindkettőből doktorátust szerzett, hazánkban elsőül; a lateráni bazilika karkáplánja volt, Carusótól vett különórákat . . .) Hazaérkezésem után a szombathelyi szemináriumban énektanár lettem. Ebben az időben alapítottam meg a „Schola Sabariensis"-t: fiúkból és felnőtt férfiakból alakított vegyeskart, amellyel annak idején — a 20-as és 40-es években — Zalaegerszegen, Sopronban, Székesfehérvárott, Nagyváradon, Kolozsváron és ismételten Budapesten hangversenyeztünk. Nagy hálával tartozom Harmat Artúrnak, aki a fiatal egyházzenészeket szemmel tartotta. Az ő fölkérésére 1936—1942-ig hetenként Pestre utaztam, hogy a Zeneakadémián gregorián éneket és egyházzenei szaktárgyakat tanítsak. Tanítottam a zeneakadémiai tanárképzőn is.

1942-ben, zeneakadémiai tanárrá való kinevezésem után, végleg a fővárosba költöztem, a Regnum Marianumba. Itt alakítottuk meg a „Schola Regia" énekkart. Kodály Zoltán nagyon szerette ezt a Scholát, és sokszor meghallgatta. 1953-ig működött.

Az Eucharisztikus Kongresszust (1938) megelőző évben végigjártam az összes magyar szemináriumot, beleértve a Pázmáneumot is, hogy előkészítsem a kispapok közös kórusát. Ők énekelték a legátusi mise változó részeit. Ugyancsak előkészítettem a budapesti énekkarokat, akik ezen az áldozócsütörtöki misén az Ordináriumot énekelték: mintegy kétezren. Jóbarátomként tisztelhettem a kor minden ismertebb egyházzenészét. (Kodálynak gyóntatója volt.) Köztük Bárdos Lajos ma is közreműködik az új Énektár előkészítésében."

Született pedagógus volt: nagyon szerette az Egyházat, nagyon szerette a zenét és nagyon szerette tanítványait. A Schola Regia úgy jött létre, hogy hittanórákon hospitálva kiválasztott jófülű, jóhangú fiúkat, és megkérte szüleiket, engedjék őket énekelni tanulni. Azután rendszeresen foglalkozott velük, éveken át, míg csak hangjuk mutálni nem kezdett. Megesett, hogy egy szó köszönetet sem kapott, sem a gyerektől, sem a szülőtől. Nem is azért dolgozott. Óra végén levitte gyerekeit a kápolnába. Először ő szólt egy pár szót Jézushoz, utána a kicsik. Végezetül egyenként engedte ki őket, egy-egy szem mézcukrot dugva a szájukba. (Amíg azt szopogatja, nem fog kiabálni, a csöpp méz meg jót tesz a hangszálainak.) Ha egyikük hiányzott, még aznap elment a Keleti postájára (mert onnan hamarabb kézbesítették), és bedobott neki egy lapot: „Legközelebb ekkor meg ekkor várlak az énekiskolába." — Egy nyáron elvitte egy tucat volt tanítványát, már kamaszfiúkat, két hétre Egerbe. Paptársa egész nap vidám programmal tartotta őket, úsztak, kirándultak, ő pedig énekórákat adott nekik, hogy majd kiérett hanggal visszajöjjenek. Mindent ő fizetett. — A már idézett interjúban boldogan említi, hogy aranymiséjén a két Schola volt tagjai a remetei énekkarral közösen énekelték Kodály Magyar miséjét. Különben a pomázi templom kórusán felfestményen látható az atya a scholájával.

Nemcsak a lélekre volt gondja: az egész embert szerette, nevelte. Scholájának egyenruháját a Nemzeti Színház tervezőjével terveztette meg, így vonultak fel szemet gyönyörködtetően a Kongresszusra. A háborúvégi ínséges időben nagycsütörtök papi ünnepére Szombathelyről hozott paptársainak egy libamájat, hogy az ünnep mindenképpen ünnep legyen. Mint a központi szeminárium prefektusa, nyáron végiglátogatta kispapjait. Volt tanítványai bizonyára sokat mondhatnának Werner atyáról, a nevelőről.

Született zenész volt. Remetén minden csütörtökön és vasárnap századok hallgatták orgonajátékát. Igényes ízlésű önálló művekkel is gazdagította zeneirodalmunkat. „Éneklő Egyház" (1937) és „Éneklő élet" (1948) c. művei korának legmagasabb szintjén tárgyalják a liturgikus zene törvényeit. Bárdos Lajossal adta ki a Responsalét, Harmat Artúrral a kántorok gregorián kézikönyvét, a Cantus cantorum-ot. Mindebben a liturgia istenszolgálatának szépsége, tisztasága vezette. Mint ahogy hétköznapi beszédében sem használt pongyola kifejezéseket, mindig elegánsan, választékosan fejezte ki magát. Nagy önálló művei: a Mercedes-mise a Fogolykiváltó Boldogasszony tiszteletére saját szabadulása után, a Szent István-kantáta, a Magnificat, a Te Deum.

De fő munkája a magyar egyházzenei reformban való közreműködése volt. Először népi és gregorián anyaggal kibővítve 1948-ban kiadta a „Szent Vagy Uram" énekeit „Hozsanna" címmel, majd 1973-ban ugyanezt a liturgikus reform alapján átdolgozva, Bárdossal. Utolsó éveiben pedig a készülő Énektár munkabizottságának irányítója, lelke volt. Ő rendezte sajtó alá a négy magyar passiót, saját kórus-turbákkal. A most életbelépett temetőkönyv létrejöttében is nagy szerepe volt.

Szerette mondogatni, hogy az énekben mintha megszűnt volna az eredeti bűn, a rosszra való hajlandóság. Aki énekre nyitja száját, tőle telhető jót és szépet akar adni. Lelkébe mélyen bevilágítanak ezek a sorai: „Az Úr Jézus a legnagyobb egyszerűségben és szegénységben lépett e világba. Tudta, hogy hol vannak a márványpaloták, de lemondott róluk. Tudta, hogy hol pihen a hegyek gyomrában az arany és gyémánt, látta, hogy hol vannak elrejtve a tenger mélyén a kagylók gyöngyei, de lemondott róluk, bölcsőjét nem rakatta ki velük, hanem megelégedett egyszerű jászollal . . . Egy dolgot azonban nem akart nélkülözni, egy földi élvezetről nem mondott le: a muzsikáról, a szép énekről."

Ilyen volt ő embernek: igényes a szellem világában, végletekig igénytelen az „egyebekben". Aszkéta életmódot folytatott, magára lehetőleg semmit sem költött. Pápai kamarás volt, de sosem csináltatott piros gombos reverendát. Piros cingulust valakitől kapott, de nem viselte. Ha énekesei dugva becsempésztek valami fehérneműt a szekrényébe, hamarosan továbbadta. Még íróasztali lámpája sem volt, gyenge fényű menynyezetlámpánál dolgozott. Egyszer a Bárdos—Kertész „duó" meglepte. Egyikük kihívta valami ürüggyel, a másik ezalatt új csillárt szerelt föl. Mikor külföldön járt, egy régi római osztálytársa, akiből francia püspök lett, komoly összeget akart neki adni. Nem fogadta el.

Nagy imádkozó volt és Mária nagy lovagja. Éjszakai szentségimádásokat szervezett. Ő maga is sokszor adorált az éjszaka csendjében. Sokan keresték föl gyóntatószékét is. A templomkert nagy Mária-szobrát ő hozta a lourdes-i püspök ajándékaként, mikor 1957-ben a nemzetközi egyházzenei kongresszusra utazott hazánk képviseletében. Lelkülete Mária alázatának, hitének, imádságának példáján és a liturgikus forrásokból formálódott. Volt benne mindig valami derűsen gyermeki. Tanításának kristálytiszta világossága, tanácsainak és döntéseinek határozottsága, életvitelének energikussága, az Istennel társalkodó ember belső titka a segítőkészség gyakorlatiasságával párosulva adta egyéniségének vonzó összképét. Szenvedésben, megpróbáltatásban, mellőzésben bőven volt része élete folyamán. Ezeket tekintette legnagyobb kincsének. Aranymiséjekor szaladt ki a száján: „Öt évi szenvedésemet nem adnám oda öt évi római tartózkodásomért."

Utolsó éveiben is járta az országot, kántornapokat, papi gyűléseket tartva, zenei apostolságát mindvégig folytatva. Hosszú, hófehér Liszt Ferenc-hajával, reverendás, karcsú alakjával mindig lobogott, mindig sietett valahová, valakiért. Még a Korányi szanatórium betegágyán is dolgozott, szövögette Bárdos tanár úrral a földi liturgia reformjának szálait. Fájdalmas, de nem életveszélyes bajjal került be. Mégis azt mondta utódjának, mikor átadta a Cecília Társulat ügyeit: „Mindent jegyezz meg, mert meghalok. No, talán nem holnap, de holnapután." És mosolyogva viselte szenvedéseit, míg nov. 8-án egy váratlan infarktus elszólította az égi liturgiába. Szent Cecília napján temette Lékai bíborosprímás, hat püspök, több száz pap, több ezer hívő jelenlétében. A sírásó mondta másnap, hogy ilyen temetést még nem látott: gyászolók tömege maradt a sírnál este nyolcig, énekeltek, gyertyákat gyújtogattak, imádkoztak érte.

Székely László búcsúztatójával kérjük: „Ha már ott vagy Szent Cecília és Nagy Szent Gergely társaságában, emeld föl karmesteri pálcádat és dirigálj minket, hogy semmi fals, semmi hamis ne legyen bennünk, hanem harmónia, egyetértés, jóság, szeretet!"

R.

HUBER FRIGYES
(1896—1978)

Ő megvalósította az írás szavát: „Az igaz a hitből él." Ezt a hitet tanította és nevelte növendékeiben mint hittanár harminc éven keresztül a „Szilágyi Erzsébet" leánygimnáziumban, majd tíz éven át az esztergomi és budapesti szemináriumban mint énektanár. Nyugalomba vonulása után is tíz éven keresztül az Országos Cecília Egyesületben havonta a magyar egyházzene történetéről tartott előadást. Így több mint félszázadot aktív tanításban töltött el. S míg tanított, ő maga is állandóan tanult. Ennek a tanulva tanításnak volt eredménye: a „Sanctus", az első magyar gregorián tankönyv a X. Pius-féle egyházzenei reform után; a Magyar Kórus c. egyházzenei lap szerkesztése éveken át; és a „Magyar egyházzene-történet", amely kéziratban készen áll, s kiadásra vár.

Az óbudai főplébániatemplomban évtizedeken át vasárnaponként reggel 8-kor és este 6-kor misézett és alaposan fölkészülve prédikált: röviden, csattanósan, gyakorlatiasan. A beszédek minden szava leírva írásai között.

Papi szolgálatnak tekintette az éneket, a szent zenét is. A Szilágyi Erzsébet leánygimnázium növendékei énekeltek először rendszeresen gregoriánt a diákmiséken, még

az OMCE országos nekilendülése előtt. Hála Istennek, vannak kiváló énektanárnőink, akik Huber Frigyes hittanársága alatt szerették meg a zenét és az egyházi éneket.

Az ének, a zene egész életét éneklővé és barátivá tette. Sok barátja volt papok, kántorok, tanárok közt. Éveken át csütörtökönként találkoztak a Gül Babában vagy egy budai vendéglőben kedélyes összejövetelre. És megtapasztalta az Írás igazát: „A vidám lélek az életkort is virágzóvá teszi" (Péld 17,22). Hiszen két évvel ezelőtt még megünnepeltük az OMCET-tel 80 éves születésnapját, — és utána megtartotta szokásos előadását.

Szerette a természetet. Cserkész korából átmentette késő öregségéig, hogy a heti programba be volt ütemezve vagy egy csónaktúra a Dunán, vagy egy nagy kirándulás a hegyekbe.

És szerette az embereket — áldozatosan! Csak egy példa: A házban, ahol lakott, kényelmes, szép, világos, összkomfortos lakását minden ellenszolgáltatás nélkül fölcserélte egy egyszobás, minden komfort nélküli lakással, hogy egy gyermekes család könnyebben élhessen. Ott élt és szenvedett, míg három hónappal halála előtt Székesfehérvárra nem vitték a Papi otthonba.

Mert a megpróbáltatást, a szenvedést ő sem kerülhette ki. Amikor évekkel ezelőtt kopogtatott a betegség, orvosa azt mondta neki: „Öt beteget operáltam ezzel a bajjal, mind az öt meghalt. De így még két évet is el tudsz élni." És akkor azt válaszolta, mint Dávid: „Inkább kerüljek az Úr kezébe, hiszen nagy az ő irgalma. De emberek kezétől nem szeretnék elveszni" (1Kor 24,14). Így hát két év múlva várta a halált, de az nem jött. Megtanulta: „előbb szenvednünk kell Krisztussal együtt, hogy majd vele együtt meg is dicsőüljünk" (Róm 8,17). Végül elmondhatta: „Számomra az élet Krisztus, a halál nyereség" (Fil 1,21).

(† Dr. Werner Alajos megemlékezése az OMCET gyűlésén. Rövidítve)

GYULAI GÁBOR esperes-parókus
(1915—1978)

A Sáros megyei Ruzsolyon született, ahol atyja akkor parókus volt. Visszaemlékezéseiben fölidézi a gyermekkori szentestéket a sajátos karácsonyi böjttel: „méz fokhagymával." A családfő által osztott csípős fokhagyma megtisztít, a méz megédesíti az örvendő várakozást, amikor várjuk a kis Jézus közénk születését, a vele — és benne Istennel — való találkozást.

A teológiát Budapesten végezte. Áldozópappá szentelődött 1939-ben, Keresztelő Szent János fővételének ünnepén. Abaújszántón, Pécsett, Tornyosnémetiben és apja káplánjaként, majd utódaként Abodon teljesített lelkészi szolgálatot. „Nyugdíját" betegágyon töltötte. Jan. 22-án hunyt el az edelényi tüdőkórházban. Másnap az ottani kápolnában dr. Keresztes Szilárd püspök végezte a feloldozást, ő mondta a szentbeszédet is. A görög szertartású temetéseken többszörösen ismételt, 118.(119.) zsoltárból való verset választotta mottójául: „Áldott vagy te, Uram, taníts meg engem a te igazságaidra." A megboldogultat az Úr megtanította igazságaira gyermekéveiben atyja szavaival és példájával, teológusként tanárai által, áldozópapként életútjával, 18 éven át viselt betegségében a Krisztussal együtt elfogadott önkiüresítés által. Élete példája arra tanította családját, híveit, paptestvéreit, hogy mi is készséges szívvel, türelemmel tanuljuk és tanítsuk az Úr igéit, áldó és megpróbáló útjait. — Az abodi parókiális templomból koncelebrált liturgia után helyeztük örök nyugalomra apja mellé. Itt dr. Gulovics Andor kancellár mondott búcsúbeszédet.

Több éve már csak 5 százalékos volt a tüdeje, de életkedve és szellemi frissesége mindvégig megmaradt. Pedig le sem szállhatott az ágyról, és egy pillanatra sem vehette el szájától az oxigéntömlőt. Elköltözésével nem akart szomorúságot okozni senkinek; azt mondta, velünk van minden nap, és azt akarja, hogy „ahol én vagyok, ti is ott legyetek." Halála napját így jellelezte: „Valóra válik, amit prédikáltam: Krisztus föltámadt! Ez a nap, melyet az Úr szerzett, örvendezzünk és vigadjunk azon." Az utrenyei 150. zsoltár verseivel betegségében mindig azt mondta: Dicsérjétek az Urat, minden

lélek dicsérje az Urat, áldja jóban, nehézségben, egészségben és a betegágyon. Amikor falujában nagycsütörtökön este kezdődtek a kínszenvedési evangéliumok, ő a kórházi ágy magányában elhagyatottságáért adott hálát az Istennek.

1977 karácsonyán misézett utoljára betegágyában. Addig is, azóta is minden vasárnap elvitte hozzá a Szentséget a helybeli parókus. Az utolsó földi hétköznapon még egyszer kért „csak egy morzsát az Élet Kenyeréből."

Hitt a föltámadásban, ez tette elviselhetővé számára a szenvedést és a halált. Tudta, hogy a kor helytelen szokása szerint beton fedőlap kerül a sírjára, de kérte: „Hengerítsétek el a követ a sír ajtajáról" (vö. Jn 11,38), és ültessenek zöld füvet, fát, virágokat, hogy a kicsírázó mag is jelezze a föltámadást.

Mindig bízott benne, hogy a kereszt ereje megvédi, és erőt ad neki is az élet nagypénteken. A nagyszombati liturgikus ének alkalmazott értelmében azt kérte hitvesétől, édesanyjától: „Ne sirass engem, ó Anya, mert feltámadok és megdicsőülök" — szívetekben megtaláltok. Gyermekeitől „Az öreg gólya új hazába indul" c. versével búcsúzott. Visszaemlékezett arra, amikor még mind a hatan kicsik voltak, és úgy várták tőle az ételt, a mennyeit is, mint a kis gólyák a nagytól az eledelt. Már megnőttek, s most az öreg gólya elmegy oda, ahol minden más; de megmarad a szeretet. Ez tudja megszépíteni az életet és ad szárnyakat. **Dr. Petrasevits Dénes**

ZELLHOFER JÁNOS piarista
(1907—1978)

Egyenes, egyszerű jellem volt. A papi ideált, amelyre annak idején nevelték, soha nem vonta kétségbe. Töretlenül az volt, aminek indult: Jézus papja. Az az ember, akit a Biblia „igaz"-nak nevez. A 14. és 100. zsoltárt róla írhatták volna.

1907. jan. 6-án született Mosonban. Magyaróvári gimnáziumunk alsó osztályainak elvégzése után 1923. aug. 27-én Vácott a piarista rendbe lépett. 1924. aug. 28-án tett egyszerű, 1930. szept. 8-án pedig Budapesten ünnepélyes fogadalmat, végül ugyanott 1932. jún. 19-én pappá szentelték. A teológiát a budapesti Kalazantinumban tanulta, az egyetemen pedig tanári oklevelet szerzett.

Tanárkodott Kecskeméten, Szegeden és Debrecenben. Latin és német nyelvet tanított. Szigorú tanár és példás életű szerzetespap hírében állott, aki komolyan törődik a tanulók vallásos nevelésével. Tette ezt nemcsak az iskolában, hanem a diákoknak tartott beszédeiben (sokáig volt ún. hitelemző) és a cserkészetben is. Már akkor is látni lehetett, mennyire aggódik a gondjaira bízottakért, ha azok valami nehézségbe, de különösen bűnalkalomba kerültek. Ez végigkísérte egész életén át. Ilyenkor kilépve önmagából, fáradságot nem ismerve, időt nem sajnálva, félreértést, gúnyt is vállalva állt az elesett, a bűnös, a bajba jutott mellett. Sok időt áldozott a lélekmentés, bátorítás érdekében iskolai órái s az anyagi-beszerző gondok mellett.

A magyarsághoz való ragaszkodását akarta kimutatni azzal, hogy amikor otthon a németség között politikai mozgolódás mutatkozott, nevét Zsejkeyre magyarosította. Később persze ezt Ausztriában elhagyta.

1944-ben kinevezték a sátoraljaújhelyi rendház főnökének és az ottani gimnázium igazgatójának. Azonban alighogy megkezdte működését, el kellett hagynia állomáshelyét. Utána rövid ideig szülőföldjén tartózkodott, majd két éven át a salzburgi egyházmegyében, Köstendorfban káplánkodott. Ez fontos szakasza volt életének: Moser esperesben igazi papi emberrel találkozott, aki nagy hatással volt rá. Mindig mint atyai barátját emlegette, és később kremsi és bécsi rektorsága alatt ő is belenőtt a moseri ideálba.

1948-ban az osztrák piarista rendtartományba került. Ott főleg gazdasági ügyekkel foglalkozott, de volt kremsi konviktusunk vezetője és hosszabb időn át a kremsi, majd Bécsben a Szt. Teklához címzett ház főnöke is. Talán eleve „elöljárónak" született. Ez meglátszott már egyetemi éveiben is, amikor a német szemináriumban az ő szeniorsága alatt „csend, rend, fegyelem" volt a jelszó, és pl. megkívánta a német nyelvű társalgást, mondván: azért vagyunk itt, hogy tanuljunk. Bizonyára nem volt kényelmes főnök vagy kolléga, mert rendszeretetétől, megvesztegethetetlen igazságérzetétől és

kötelességtudásától vezérelve is megkívánta, amit maga gyakorolt. Tudott kemény is lenni, de inkább eleinte, később a szigorúsága is jóságot sugárzott. Szükszavúsága talán sokak előtt megközelíthetetlennek mutatta volna, ha nem lett volna hamarosan érezhető a mögötte rejlő jóság. Jóság és hűség — ezzel a két szóval lehetne jellemezni egész lényét. Valaki szerint, aki közelről ismerte, mintegy megtestesítője volt a piarista ideálnak.

Értékes ausztriai működése alatt sokat gyötrődött. A virágzó és magasrendű magyar piaristaság után nehezére esett az osztrák rendi keretbe beilleszkednie. Úgy érezte, az osztrákok nem értik magyar lelkületét. De főleg az bántotta, hogy az osztrák rendtársaknak csak elemi iskoláik lehetnek, nincs gimnáziumuk, amely szerinte a szerzetesi hivatások legkomolyabb forrása. Mindamellett itt is feltétlenül vállalta a kiszabott feladatokat, s mindenütt igazi építő munkát végzett (mintaszerű könyvelés, modernizálás, építkezés, légkörteremtés).

A liturgia, a szentmise volt élete központja, s azt a legáhítatosabban, legünnepélyesebben mutatta be. A szentmiséből élt, onnan vette az erőt nehéz és hányatott életútjának végül is derűs vállalásához. Bécsben egyszer elsőáldozó kisfiúkat ő készített elő. A környék hetekig arról beszélt, milyen összeszedett áhítattal járultak a szentáldozáshoz. Nyáron mindig a bencés apácáknál pihent: Grác közelében Bertholdsteinben, majd a németországi Herstellében. Együtt zsolozsmázott velük.

1976-ban szívbaja miatt megvált a házfőnökségtől. Utódja az „atyai" jelzőt alkalmazta kormányzása idejére. A templomban továbbra is működött. 1977-ben két nagy örömben volt része: Júniusban részt vehetett Kecskeméten az 50 év előtt érettségizett osztálytársak összejövetelén, az ősz folyamán pedig a Szentföldön járhatott. Szívinfarktus következtében halt meg Bécsben 1978. febr. 19-én. Márc. 6-án temették Mosonmagyaróvárott a rendi sírboltba.

P. Tomek Vince, Róma
valamint németországi és argentinai nővér-ismerősei

NAGY MIKLÓS piarista
(1902—1978)

Testvérünk egy kondoleáló levelében Szent Pál búcsúzó sorait idézte: „Pályáját befejezte, harcát megharcolta". Miklós, a többségnek Miklós bácsi barátainak nagy tábora most felette ismételheti: jó harcot harcolt, megtartotta a hitet, és bizakodva kéri: adja meg neki az igazságos bíró az igaz életért járó koronát (vö. 2Tim 4,8).

Mi lehet a magyarázata annak, hogy Nagy Miklós nevét a „barátok széles táborával" kötjük össze? Korunkban hajlandók vagyunk teljesítmény szerint értékelni az embereket, sőt már-már nem is az ember, csak a műve, teljesítménye vonz és érdekel bennünket. Sokszor szégyenkezve vesszük ezt észre, s próbáljuk — ha előbb nem, a betegágynál — keresni és becsülni az embert, a testvért. Nagy Miklós egyénisége, egész élete kihívás volt korunk elszemélytelenedésével szemben. Vonzás mindazok felé, akik emberi, baráti találkozást kerestek. — Nem számolhatunk be mérhető teljesítményeiről. Legfeljebb a kilométereket adhatnánk össze, amelyeket betegek, öregek látogatása során, mások ügyeinek intézése végett tett meg. Vonzó, keresztény embersége, férfiasan meleg egyénisége az ő életműve. Joggal hangzottak el a halálát követő napon (éppen hivatások vasárnapja volt) e szavak: „A bátor szeretet példáját adta; mindig kész volt mindenkivel megosztani idejét és mindenét. Erre a szeretetre van szükség, hogy hivatások ébredjenek." — Hányan, de hányan kopogtak ajtaján, hogy egyszerű, meleg testvéri fogadtatásban részesüljenek! S akik nem jöhettek, azokat leveleivel ő kereste fel.

Szeretete mindenkor tele volt erővel. Amikor a rábízottakról való gondoskodás szokatlan terhet, sőt veszélyt jelentett, ő tiszta és kemény emberséggel állt helyt. Így mentett, és így szerzett nehéz időkben megbecsülést barátokban és ellenfelekben egyaránt.

Alig több, mint egy évtizeden át tanított. Számos tanítványa lett utóbb jó barátja. Szívesen beszélt róluk, örült sikereiknek, örömeiknek, velük érzett bajaikban. — A lelkipásztori munkából erős lélekkel viselt betegségéig kivette részét.

Erős fizikuma is alkalmassá tette, hogy mint „nagyobb testvér" legyen mindig mások szolgálatára. Miként az apostoli kor diakónusát, Istvánt, Nagy Miklós testvérünket is elmúlásában „igen megsiratták" (Ap. Cs. 8,2).

Született Dunaremetén 1902. nov. 27-én. A Piarista Rendbe lépett 1921. aug. 27-én. Pappá szentelték 1929. jún. 16-án. Gimnáziumi tanár volt 1929-től Kecskeméten, 1934-től Debrecenben. Házfőnök 1946-tól Debrecenben, 1951-től Budapesten. 1964-től a betegek gondozása volt rábízva. Elhunyt 1978. április 15-én. Confrater

MÓCZA ISTVÁN SDB
(1914—1978)

Akármilyen gyertyát gyújtunk is meg, a láng mindegyiken láng. Istent dicsőíti meg az egyszerű élet is, a nagy pályafutás is. Hiszen mindegyik gyertya a maga teljes anyagát adja hozzá a láng fenntartásához.

Mócza István egy kecskeméti, kilenc gyermekes családban született 1914. dec. 11-én. Gyermekéveit itt töltötte. A gimnázium IV. o. elvégzése után, 1930. nov. 3-án felvételét kérte Don Bosco családjába. Örök fogadalmat tett 1937-ben. Pappá szentelték 1942. jún. 14-én Esztergomban. Élete legnagyobb részét, 1948-tól haláláig, a Budapest III. ker. Kiscelli úti Keresztények Segítsége lelkészségen töltötte, először mint hitoktató, majd 1950 óta a megváltozott életkörülmények miatt a Műszaki Egyetem kísérleti fizikai tanszékén laboránsként dolgozva. Minden fennmaradó idejét papi szolgálatban töltötte, fáradhatatlan volt a gyóntatásban, igehirdetésben. 1978. febr. 11-én, Szűz Mária lourdes-i megjelenésének ünnepén hunyt el hosszabb betegeskedés után.

Ezek a száraz életrajzi adatok egy kedves, szerény, buzgó papi élet külső kerete.

Keresztségi „Igen"-jét életében sokszor megújította, egész élete példájával bizonyította. Mikor Isten másodszor szólította, a péliföldszentkereszti noviciátusban az Alföldről a hegyek közé került, hogy most már sohase szakadjon el a „magasságoktól". Hihetetlen akaraterővel valósította meg a Krisztus-követés programját. Szelídségéért, türelmes, áldozatos jóságáért nem győzték csodálni az emberek, mind papi szolgálatában, mind pedig az egyetemen. Szerették a gyermekek; egykori ministránsgárdájának tagjai még felnőtt korukban is mindig örömmel vették körül „Mócza-tiszi"-jüket. Egy régi ministránsából lett pap búcsúzott el tőle sírjánál is.

Szerénysége, igénytelensége olyan magától értetődő és természetes volt, hogy megkönnyítette a hozzá vezető utat kicsinek, nagynak, idősnek, fiatalnak egyaránt. Egyetlen rászoruló, segítséget kérő sem jött el tőle üres kézzel, vigasztalan szívvel. Egy-egy jó szó, biztató mosoly, megértő tekintet, bátorító kézszorítás, a szeretetnek egy-egy apró megnyilatkozása: mind-mind ösztönzés volt a jóra, a szépre, az Isten útján való járásra. Egy emberélet értékét mindig az a szeretet méri fel, amit tovább tudott adni.

Mindannyian hordozunk valamit Krisztus gazdagságából, mégpedig valamit jellegzetesen. Őt talán így jellemezhetnénk: hivatás- és munkaszeretet. Mindent Isten dicsőségére, az embertestvérek javára tett, neki magának csak a csendes, feltűnés nélküli, szorgalmas, pontos munka maradt. Maradéktalanul megvalósította Don Bosco programját: „Da mihi animas, caetera tolle — lelkeket adj nekem, a többit vedd el."

Minden ember életútján ott találjuk a keresztet. Ő főleg betegségében kapta meg. Talán halála dátuma sem véletlen, hisz a rózsafüzér mindig a keze ügyében volt, és jóformán egész élete a Szűzanya kápolnájában folyt le.

Siratni azt kell, akit elvesztettünk. Őt nem vesztettük el. Eggyel több, aki előre ment, hogy imádkozzék az ittmaradottakért, és kérje az Atyát, hogy mi is mindannyian hűségesek maradjunk Istenhez, a Szűzanyához, hivatásunkhoz.

Dauner János SDB

DR. TÓTH BÉLA PÉTER O. PRAEM.
(1901—1978)

Budapesten született 1901. márc. 9-én. A csornai premontrei kanonokrendbe lépett 1920. aug. 15-én. Teológiai tanulmányait Budapesten kezdte, majd mint pazmanita a

bécsi egyetemen folytatta. Tanulmányai végeztével teológiai doktorátust szerzett. 1924. aug. 24-én dr. Fetser Antal püspök Győrött pappá szentelte. Előbb konventtag Csornán, majd 1927-től hittanár Szombathelyen. 1930-tól a jánoshidai, majd 1932-től a türjei plébánián hitoktató. 1935-ben teológiai tanár Csornán. 1937-ben ismét hitoktató Jánoshidán. 1939-ben hittanár a keszthelyi gimnáziumban, ahol e sorok íróját is tanította. Jó tanár volt, tantárgyát meg tudta szerettetni növendékeivel. 1940-ben Türjén, majd 1946-tól Jánoshidán lett hitoktató és segédlelkész, ahol 1963 végéig, nyugalomba vonulásáig működött. Utolsó éveit rokonainál Gyöngyös-Visontán töltötte. 1978. febr. 11-én halt meg a Széher úti kórházban tüdőrákban. Kívánságára a rákoskeresztúri köztemetőben helyezték örök nyugalomra, ahol szülei is nyugszanak.

Nagy tudású, igen képzett pap volt. Sokat olvasott, mind a magyar, mind a külföldi irodalmat, főleg a teológiát. Még utolsó éveiben is francia, német, angol, olasz, latin és görög nyelven naponta olvasta a Bibliát. Sokan megcsodálták szaktudását, kitűnő memóriáját, szellemességét, szerették szerénységéért és jó modoráért. Egykori tanártársai így emlékeznek rá: „Mindig közvetlen, vidám, kedves volt, velünk fiatalokkal is mint egyenrangúakkal bánt . . . mindig éreztünk belőle valamit a szelíd és alázatos szívű Jézusból . . . "

Képzettsége, rátermettsége ellenére viszonylag kevés időt töltött el a tanári katedrán. Búcsúztató szónoka ezt a sors mostohaságának tulajdonította. Valójában azonban a lelkipásztori munkában eltöltött évtizedek az ő számára a premontrei rend eredeti célkitűzéseihez való visszatérést jelentették. És ő feltalálta magát a pasztorációban is. Türjén ma 45—50 éves egykori tanítványai még most is lelkesen emlegetik, mennyit dolgozott velük, tanította őket hittanra s emellett aktív szereplésre. Többek között betanította velük Darvas József Szakadék c. darabját, amelyet Türjén kívül Keszthelyen és Pesten a Madách Színházban is szép sikerrel adtak elő. Hasonló lelkesedéssel működött több mint két évtizeden át Jánoshidán. Pedig ott már, főleg az utolsó években, öregedő testtel, egyre inkább betegen és nehéz körülmények között dolgozott. Esőben, sárban, rossz időben, néha a tejeskocsin járta a tanyai utakat, végezte a hitoktatást, látogatta a betegeket. De a nehézségek között is igyekezett korszerű, színvonalas munkát végezni. Már az ötvenes évek elején diafilmeket használt a szemléltetéshez. Temetésén, plébánosuk vezetésével, a jánoshidai egyházközség képviselői is ott haladtak koporsója mögött, lelkipásztori munkájának méltó külső elismerését tanusítva jelenlétükkel.

Megrokkant egészségi állapota miatt vonult vissza gyöngyösvisontai magányába, villanyt, egészséges ivóvizet nélkülöző apostoli egyszerűségbe. De ott is naponta misézett, zsolozsmáját lelkiismeretesen végezte. Amíg bírta, rendszeresen eljárt kisegíteni a környékbeli plébániákra, sokat gyóntatott. Paptársai szerették, becsülték.

1941-ben német eredetiből átdolgozta dr. Basilius Grassl: A premontrei rend szentjei c. művét, amely a Korda kiadó gondozásában látott napvilágot. Vállalkozását a bevezetőben ő maga azzal indokolta: hasznos ismereteket szeretne nyújtani rendtársainak, tanítványaiknak; de egyben más rendbeliek, világi papok és hívek is jobban megismerhetik egymás szellemét szentjeik életének kölcsönös tanulmányozásával.

Adja meg az Örök Bíró, hogy akiknek dicsőségét könyvében hirdette, azoknak társaságában, a premontrei szentek közösségében találja meg örök boldogságát!

Confrater

Hibaigazítás: 30. számunkba két évszámhiba csúszott:
76. o. Lékai László esztergomi érseki kinevezése **1976** febr. 12-én történt.
102. o. P. Vadas József 1922—1976-ig (54 évig!) volt külföldön.

Kérés. Néhányan bizonyára újabban csatlakoztak olvasóink családjához, és még nem tudják, hogy: 1) Címváltozásnál mindig jelezni kell a **régi** címet is! Hogyan tudja különben a szerkesztő, hogy melyik Kovács János változtatott lakást? 2) Könyvkérést mindig pontos feladóval küldjenek be; éspedig hozzánk csakis a Szolgálatra és a Prugg Verlag kiadványaira vonatkozókat. Más kiadók könyveit az illetékes kiadó címére!